

František Bizub
Alojz Štróbl,
tvorca
sôch zvierat
a poľovník

LESY SR, š. p., Banská Bystrica 2009

Na začiatku boli Topoľčianky. Práve tam zložil náš podnik Alojzovi Štróblovi v roku 2007 netradičnú poctu: Areál vzácneho parku s polovníckym zámočkom a s tromi originálnymi Štróblovými sochami bol vyhlásený za „významné lesnícke miesto“. Bolo to vôbec po prvý krát, kedy sme obohatili slovenskú lesnícku terminológiu o tento nový pojem. A práve tu, pri získavaní údajov o neobyčajnom sochárňovi začína spolupráca s autorom tejto knihy. Ukázalo sa, že to bol pre lesníkov šťastný okamih. Vďaka trpezlivej bádateľskej práci, obdivuhodným vedomostiam, literárnej zručnosti a mimoriadnej ochote Františka Bizuba, sme postupne získali veľa cenných informácií o vlastnej lesníckej minulosti. A nie sú to informácie samoúčelné - už v roku 2008 vydávame knihu F. Bizuba **Lesnícky cintorín na Čiernom Váhu**. Autor nám tu ponúkol plastický popis histórie jedinečného cintorína i nemej zaujímavé osudy jednej z výnimočných lesníckych osád na Slovensku. Hodnota prehladného textu, s excelentnou grafickou založenou na vzácných historických ipekčných súčasných fotografiách, bola znásobená pútavým písateľským štýlom, ktorý môže Františkovi Bizubovi závidieť nejaký profesionálny historik. Bizub totiž takýmto profesionálom nie je. Je technikom na dôchodku a kronikárom obce Kráľova Lehota pre ktorého je história Slovenska, osobitne Liptova, veľkou láskou. Z jeho kníh tú lásku naozaj aj cítiť. Lásku ku Slovensku, k jeho neraz nepoznanej histórii i k nespravodlivo zabúdaným osobnostiam.

V podniku LESY SR sme poctení tým, že v roku 2009 môžeme byť nápomocní zrodu ďalšej „lesníckej“ knihy z Bizubovho pera. V diele napísaným rovnako brilantným štýlom, doplneným vzácnymi fotografiami (viacerými publikovanými vôbec po prvý raz!), autor odhaľuje osudy sochára svetového mena, ktorého sme v minulosti trochu ľahkovážne prenechali našim maďarským susedom. Vôbec nejde o to, aby sme sa tu teraz pokúšali Štróbla „táhať za slovenský rukáv“ jeho uhorskej sochárskej kamizóly. Vôbec nie! Ide o to, aby sme sa viac zoznámili so svojim vynikajúcim roďákom, ktorého nádherný Liptov nielen zrodil, ale predovšetkým vybavil celoživotnou inšpiráciou, ktorú neomyľne nachádzame v mnohých jeho dielach. Ide aj o to, aby sme predstavili jedinečného lovca, ktorý na svoje úlovy nepoužíval len pušku, ale predovšetkým modelársku hlinu. Sme hrdí na to, že tri vzácne originálne diela, ktoré sú výsledkom takéhoto nezvyčajného lovu, máme česť v podniku dôstojne uchovávať, pričom sme sa výrazne pričínili o ich obnovu a zachovanie. Určite aj preto chceme touto púťavou knihou prispieť k odstráneniu jedného trochu zbytočne vybieleného miesta v našich dejinách. To, že je to historicky prvá publikácia venovaná A. Štróblovi, ktorá vychádza v slovenčine, dáva nášmu vydavateľskému počínu rozmer na ktorý sme osobitne hrdí.

Môžno že táto knižka napokon prispeje ešte k niečomu inému – k rozšíreniu vášho poznania slovenského historického atlasu: Skúste niekedy, keď budete schádzať z Čertovice na Liptov, odbočiť k červenej vežičke, ktorú zahliadnete v korunách stromov, hneď za Kráľovou Lehotou. Objavíte tam takmer neznámy pozoruhodný dom. Pozoruhodný nielen svojou romantickou architektúrou, no najmä tým, že práve v ňom sa narodil a veľkú časť svojho bohatého života strávil Alojz Štróbl – tvorca sóch zvierat a polovník.

Ján Mičovský
LESY SR, š. p.

PRÍHOVOR AUTORA

Môj rodný dom na brehu Váhu susedí s rodným domom sochára Alojza Štróbla. Už ako malý chlapec som sa hrával v priestoroch jeho bývalého letného sídla v Kráľovej Lehote. Zo začiatku som sa bál rodinných hrobov na pokraji lesa, sochy diviaka so psom aj sochy umelcovej matky. Ale potom mi jej kniha, ktorú držím v lone, často slúžila ako sedadlo. Aj prvé mliečne zuby som si tam vybil, keď som sa skotúľal z veže vily dolu točitými schodmi. Ako mládenec som sa v jazere v parku vily v lete člnkoval a kúpal, v zime zas korčuľoval.

Z rozprávania matky, rodiny aj známych, ktorí si Alojza Štróbla, jeho manželku Alojziu a sestru Žofiu – maliarku ešte pamätali, som sa dozvedel veľa. Pochopil som, že to bol výnimočný človek a mrzelo ma, že za kultúrne dedičstvo, ktoré po ňom ostalo, sa mu na Slovensku nedostalo takého uznania, aké si zaslúžil. Preto som najmä po roku 1989, keď padli obmedzenia prístupu k informáciám, začal intenzívne pátrať po stopách, ktoré svojim životom a dielom zanechal.

Z výsledkov bádania v dobových novinách, časopisoch a knihách, z návštev galérií, múzeí a knižníc, z viacerých študijných ciest do Maďarska, najmä do Budapešti a z rodinného archívu Štróblancov, z ktorého mi socháromi vnuci ochotne poskytli mnohé písomné doklady a fotografie, som zdokumentoval životnú púť človeka s mimoriadne plodným životom. Tieto dokumenty sa stali impulzom a prvotným podkladom pre výstavu Štróblových diel pri príležitosti 150. výročia narodenia umelca v roku 2006 v Galérii P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši a v roku 2007 v Slovenskej národnej galérii na zámku vo Zvolene a v Galérii mesta Bratislava. Súčasťou výstavy bol aj katalóg so životopisom a zoznamom diel.

Do katalógu sa nedostali viaceré dokumenty. Z nich mnohé vypovedajú o láske Alojza Štróbla k rodnému kraju a k prírode, ktorá ho vždy inšpirovala a mal k nej výrny vzťah. Veď už jeho prvá študijná kompozícia na viedenskej Akadémii Lovkyňa Diana z roku 1878 mala polovnícky motív. Štróblovo najmonumentnejšie dielo Studňa kráľa Mateja z roku 1904, pozostávajúca z 5 ľudských postáv a 9 zvierat, je trvalým dokumentom histórie nášho poľovníctva a nemá vo svete obdobu. Náš liptovský rodák v mnohých svojich dielach skladal kraju, ktorý ho zrodil, svoju úctu a vďaku.

Preto som prijal ponuku LESOV SR, š. p., Banská Bystrica, napísať knihu o Alojzovi Štróblovi vi ako tvorovi soch zvierat a poľovníkovi. Teší ma takýto záujem významného podniku o kultúrne dedičstvo Slovenska a ďakujem jeho zamestnancom za vydanie tejto knihy, ináč by unikátne údaje a fotografie ostali nadeľteľ ležať v mojom šuplíku.

Kráľova Lehota, január 2009

(Wachter - strážca), z ktorého je výhlad na sever po hrebene Vysokých Tatier, na východ po hranicu Liptova so Spišom a na západ až po Úložisko nad Liptovskou Marou. Na západnom úpätí Vachtárovej je spomínaná lokalita Frischfeuer, kde pravdepodobne mali stráže svoj tábor, lebo odtiaľ je najmiernejší výstup na hrebeň. A stráže sa v tábore bez ohňa nezaobíšli.¹

Traduje sa, že v mieste hámmu stála polovnícka kúria kráľa Mateja a k tomu príslu-chajúce príslušenstvo pre služobníctvo. Údaj-ne v tomto prostredí splo dil kráľ Matej svoj-ho nemanželského syna Jána Korvína, povestné knieža liptovské.²

O dva roky nato, ako sa Štróblovci prisťaho-vali na Frischfeuer, v deň letného slnovratu, starý sluha Karol Kirschner rýchlo zapriahol koňa do bríčky a priviezol na Frischfeuer pôrodnú babu. Jozef Štróbl vtedy do rodinnej biblie napísal: „21. júna 1856 v deň sv. Alojza večer o desiatej sa mojej manželke Karoline Výrostek narodil zdravý syn. Bože môj, buď s nami“.

Rodičia milovali prírodu a k tomu viedli aj deti vychádzkami do malebného hornoliptov-ského okolia. Na výlety chodili často s rodinami hutmajstra Jozefa Schnapku, lesného správcu Kreisera a učiteľa hrádockej školy Jána Friča. Otec od detí vyžadoval, aby si popri hrách cibрили rozum a nadobúdali zručnosť vykonávaním nenáročnej tvorivej činnosti. Preto im systematicky dával kresliť a nakoniec to, čo deti považovali za povinnosť, sa u Alojza a jeho sestry Žofie stalo nielen zábavou a dobрым vypínením času, ale neskôršie určilo ich životnú dráhu. Rodičia sa snažili dať všetkým svojim deťom čo najlepšie vzdelanie, čo stálo peniaze, preto často strádali.

Alojz začal chodiť v roku 1862 do katolíckej ľudovej školy v Kráľovej Lehoty. Keď sa v ok-tóbri 1863 teta Mária Výrostková, bývajúca u nich, presťahovala do Hrádku, išli všetky tri deti s ňou a začali navštevovať školu tam, lebo im mohla poskytnúť vzdelanie na vyššej úrov-ni. V škole sa vyučovalo po slovensky aj po maďarsky. Doma hovorili po nemecky, čo deťom umožnilo osvojiť si tri reči, nemčinu, slovenčinu a maďarčinu. Domov chodili len na nedeľu a na prázdniny. Teta Mária sa v júli 1866 vrátila späť na Frischfeuer a s ňou aj deti. Preto museli Štróblovci denne ráno voziť deti do hrádockej školy a poobede späť. Za tým účelom vlastnili jednonápravový konský povoz. V Hrádku Alojz pokračoval v učení v rokoch 1866 – 1869 na hlavnej mormálskej škole. Tam sa pod vedením správcu školy Ľudovíta Garžika v roku 1867 ďalej zdokonaľoval v kreslení, niekoľko Alojzov otec často hovoríval, že: „Schopnosť kresliť je určitým stupňom na meradle všeobecnej vzdelanosti“.³

3. Liptovskohrádacká Maša na rytine L. Rohbocka, 1863

¹Vitek, P., Bizub, F.: Rod Lehotský z Kráľovej Lehoty, Obecný úrad Kráľova Lehota 2008, s. 7 – 8.

²Droppa, V.: Alojz Štróbl, Výtvarný život, 4/28, 1980, s. 26 – 27.

³Štróbl, G.: Einige Fragmente und Zeitdaten aus meinem Leben (Niektoré fragmenty a časové údaje z môjho života) – rukopis.

Gymnázium navštevoval v rokoch 1869 – 1873 v Levoči. Už vtedy ho zaujala práca so žeravým železom v železiarni na Maši a najmä v hámri pri rodnom dome. Tam mohol sám voľne narábať so železom. A tak v roku 1870 z kusa železa vykoval prvý umelecký výtvor, ľudskú hlavu podobajúcu sa na kováčskeho majstra Kursmída. Skúšal tvoriť aj z dreva. S jedným pastierom z blízkeho salaša vyrezával z neho sošky. Alojzov prospech v škole však nebol najlepši, iba z kreslenia mal výbornú známku. Preto po skončení štvrtiej triedy oznámili jeho otvori, že nebude schopný splniť požiadavky vyšších tried gymnázia a urobiť maturitnú skúšku. Odporučili mu, že by bolo vhodnejšie dať syna za remeselníka. Prísny otec ho preto stiahol zo štúdia a zamestnal v hámri pri dome ako praktikanta, pričom mu prikázal naďalej veľa kresliť.

Brat z prvého matkinho manželstva Hugo Kratochvíl bol v službách arcikniežaťa Albrechta v Mostoch pri Tešine. On navrhol, aby išiel Alojz za učňa do modelárne železiarni v Třinci. Tam bol v učení od 14. októbra 1873 do 30. septembra 1874. V dielni modeloval ornamenty na ozdoby železných kachle, ktoré predstavovali potulných hudobníkov a iné žánrové obrazy. Raz v dielni pod vplyvom únavy a tepla zaspal. Neotváral a tak sa ostatní báli, že sa otrávil plynnmi. Našťastie, keď sa dostali do dielne cez okno, nič netušiaci Alojz sa prebudil zo sladkého spánku. Do svojho skicára vtedy nakreslil mnoho kresieb. Podľa vysvedčenia z učňovky sa vyznamenal v kreslení, modelovaní z hlíny, sadry aj vosku a ako začiatočník bol dobrý aj v drevorezbe.⁴

Pri revízií hutnej pokladne na liptovskohrádckej Maši sa zistili finančné rozdiely. Preto bol Jozef Štróbi 30. marca 1874 z funkcie pokladníka po 40 ročnej službe u arcikniežaťa Albrechta prepustený bez nároku na dôchodok a musel s rodinou opustiť aj dom na Frischfeueri. Rozdiely v pokladni mu vznikli hlavne preto, lebo príliš dôveroval svojim podriadeným. Vďaka vážnosti ktorú požíval u honorácie a pomocou priateľov sa mu podarilo dostať sa do služieb grófký Battlhányovej do administratívy jej antimónovej bane v Lubeli na Liptove. Synovia už boli z domu preč a tak sa v Lubeli utiahol s manželkou a dcérou Žofiou do malého sedliackeho domčeka. Z tej doby pochádza aj potvrdenie o chudobe, ktoré im vystavili úrady. V službách sa osvedčil a tak grófka od 1. októbra 1875 urobila z neho správcu na jej majetkoch v Diviakoch v Turci. K postu správcu patrili aj priestranný byt na prízemí kaštieľa obklopeného parkom.

Keď prišiel mladý Alojz na jeseň 1874 za nimi do Lubele, pyšne ukázal svoje vysvedčenie z učňovky v Třinci a doniesol aj niektoré svoje práce, medzi nimi aj liatinovú urnu s vekom, ozdobenú reliéfmi zo života baníkov, ktorú zhotovil pre otca. Ten si v nej potom držal tabak do fajky (po ňom mal v nej tabak aj Alojz).

Alojzov brat Hugo, ktorý si 30. apríla 1870 zobral za manželku Jozefu Friedrichovú, dcéru viedenského továrníka výrobné klobúkov, presvedčil rodinnú radu, aby Alojza poslali študovať do Viedne s tým, že mu poskytnú zázemie a podporu. Alojz v októbri 1874 prijímacie skúšky na

ŠTÚDIA

4. *Hutník z liptovskohrádckej Maše, 1896*

⁴ Štrobl, M.: A gránítorozsán (Žulový lev) Strobl Alajos, Holnap kiadó, Budapešť 2003.

5. Autoportrét, 1878

6. Štróblv otec, 1879

7. Štróblva matka, 1879

viedenskú Kumst-gewerbeschule (Umeleckopriemyselnú školu) zložil, a to aj vďaka vysvedčeniu z Trínca. Stal sa študentom profesorov sochárstva Ota Königa, Oskara Bayera, Alojza Hausera a Dr. A. Frischa. Za ubytovanie neplatil, ale o ostatné sa musel postarať sám. Za halieri sa stravoval v lacných jedálňach a čakal na balíky z domova. S bratom Jozefom chodili do divadla za štatistov, aby si niečo zarobili.

Najmä poslednú tretinu 19. storočia migrovali mladé talenty zo Slovenska do prostredia ekonomicky, sociálne aj umelecky prijateľnejšieho, ktorým v tom období boli centrá politickej moci Viedeň a Budapešť. Bolo to aj preto, že provinčné Slovensko, ako súčasť veľkého Rakúsko-Uhorska, nemalo svoje prirodzené národné stredisko, okolo ktorého sa mohlo sústreďovať umelecké dianie. Najmä však preto, že nemalo žiadnych škôl, kde by nadaní adepti umenia mohli získať odbornú kvalifikáciu, nehovoriac už o vysokej škole či akadémii, ktorá by vytvárala nielen odbornú a výtvarnoumeleckú bázu, ale aj formovala ich ideovoestetické, národné a kultúrne vedomie. Mnohí adepti tam odišli rozvinúť svoje nadanie, lebo našli lepšie podmienky pre ich umeleckú kariéru. Títo umelci obvykle už v týchto inonárodných prostrediach zostávali, aj keď väčšina z nich naďalej udržiavala s domovom kontakty. Svojím umeleckým účinkovaním obohatili zväčša umelecký vývoj národa, uprostred ktorého pôsobili a ktorý ich tvorbu prijal za svoju. Zo slovenských sochárov takýmto boli Viktor Tilgner vo Viedni a Alojz Štróbl v Budapešti.⁵

Po skončení viedenskej umeleckopriemyselnej školy Štróblovi ponúkli na umeleckopriemyselnej škole v Salzburgu post profesora modelovania. On mal však väčší cieľ. Podal si žiadosť o štúdium na viedenskej Akadémii. Prišiel k profesorovi sochárstva Gašparovi Ritterovi von Zumbuschovi so svojou malou skupinovou soškou s názvom *Materská láska* a poprosil ho, aby ho prijal medzi svojich študentov. Majstra si získal svojim milým vystupovaním a najmä dielkom svedčiacim o dobrom vkuse. Ešte začiatkom leta 1876 dostal oznámenie o prijatí. Už ako študent Akadémie dostal 21. decembra 1876 vysvedčenie z umeleckopriemyselnej školy, v ktorom riaditeľ Stark a sochár Otto König uviedli: „*Pán Štróbl osvedčil so svojimi viacerými samostatnými figurálnymi plastikami svoj nepochybný talent*„. K profesorovi Zumbuschovi sa

⁵ Maliňák, K.: Štróblve pamiatky na Slovensku, referát na Medzinárodnej konferencii o živote a diele A. Štróbla v r. 2001 v Kráľovej Lehote.

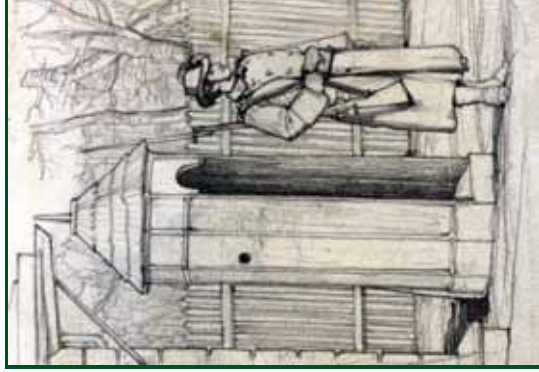
dostali len tí, ktorí boli pokročilejší v tvarovaní, lebo profesor manuálne nepomohol, iba teoreticky svojich študentov usmernil a dal im diela znova a znova prepracovať, kým sa neukázalo zodpovedajúce riešenie. Zumbusch pritom od študentov vyžadoval vedomosti z histórie, literatúry a divadelného umenia.

Na prázdniny k rodičom chodil Alojz už do Diviakov. Tam si v jednom zo skleníkov kaštiela zriadil svoj prvý provizórny ateliér. V ňom v lete 1877 vymodeloval rodičov aj sestru Žofiu. Bustu *Môj otec*, na ktorej má dlhé vlasy a fúzy, zhotovil z patinovanej sadry aj z mramoru. Je v nej vyjadrená synovská láska a úcta. Bustu *Moja matka* tiež najprv urobil z patinovanej sadry a potom v roku 1881 ten istý model z patinovanej sadry. Bola nesporne obľúbeným Štróblovým dielom. Aj po rokoch často pred ňou stál, díval sa odane na ňu a zavše ju aj pohladil.

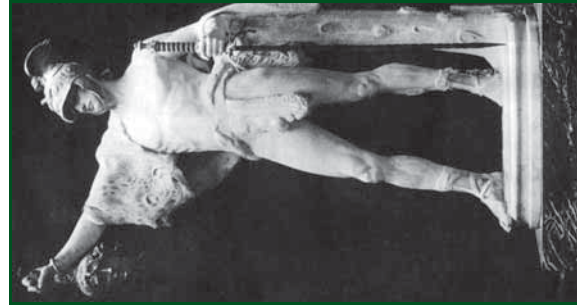
Udalosť, ktorá sa stala v prvom ročníku štúdia (1876), podstatne ovplyvnila ďalší jeho život. Zvykom cisára Františka Jozefa I. bolo, že často navštevoval popredných umelcov a umelecké školy. Pri jednej z jeho návštev Akadémie mu profesor Zumbusch predstavil Štróbla ako nadaného študenta a vtedy sa ho cisár opýtal na pôvod a doterajšie štúdiá. Pritom si Štróbla všimol aj cisárov pobočník knieža Konštantín Schellingfürst von Hohenlohe. Ten sa stal jeho podporovateľom. Štróblovo nadanie ocenil aj rektor Akadémie profesor Smidt, ktorý mu v júli pri vyhlasovaní ročníkových cien za rok 1877 priznal štipendium vo výške 300 forintov. Štipendium v takej istej výške získal tiež od uhorského ministerstva kultúry. Už v tom roku sa zúčastnil výstav v Múcsarnoku (Dome umenia) v Budapešti a získal 200 forintové štipendium výstavného fondu.

Počas školy, 1. októbra 1877, narukoval Štróbl k 1. pešiemu pluku Františka Jozefa vo Viedni na jednoročnú vojenskú službu. Zaradenie k tomuto pluku sa považovalo za poctu. Z tohto obdobia sa zachovali dva skicár s jeho autoportrétmi, s portrétmi vojakov a s výjavmi z vojenského života. Tretí, tzv. Zumbusch album, obsahuje 78 kresieb o rozmeroch 13,5 x 22 cm. Album bol pomenovaný tak preto, lebo ho Štróbl daroval svojmu profesorovi.

Štvrtý skicár začína autoportrétom v klobúku, ktorý nakresil v Diviakoch 28. októbra 1878. Na začiatku roka 1879 bol znova u rodičov v Diviakoch. Vtedy do tohto skicára nakreslil otca, matku, tetu Máriu s bratovou dcérou Hildegardou, záhradníka v skleníku a služku. Sprievodný text do skicárov písal po nemecky. Aj letné prázdniny 1879 trávil u rodičov v Diviakoch.

8., 9. Kresby z vojenčiny

10. *Perzeus*, 1878

V ateliéri umiestnenom v skleníku vymodeloval v životnej veľkosti reliéfy matky, otca, sestry Žofie a služby. Medzi rokmi 1876 – 1880 vznikol aj návrh na reliéf autoportrétu, na ktorom má dlhé vlasy. Jeho sadrová kópia pod názvom *Autoportrét z mladosti* je datovaná rokom 1885.

Na vojencine získal hodnotu poručíka a pokračoval v štúdiách na viedenskej Akadémii. Býval u brata z prvého manželstva Huga. S ním tam bývala aj sestra Žofia, ktorá si robila kurz kreslenia na umeleckopriemyselnej škole. Jeho prvou sadrovou štúdiou bola v roku 1878 kompozícia *Lovkyňa Diana*.

Toto prvé Štróblve dielko s poľovníckou tematikou sa nezachovalo. V tom roku pod vplyvom profesora Zumbuscha vytvoril aj štipendijnú prácu *Mercúr*. Vtedy sa v jeho skicári sa objavila kresba hrdinu gréckej mytológie Perzea. S touto kresbou a vlastným portrétom z pálenej hlíny vyhral verejnú súťaž. Mramorová socha *Perzeus* bola Štróblovou záverečnou prácou na Akadémii. Jej vystavením získal vo Viedni veľký úspech a upozornil na seba umelecké kruhy. Viedenskú Akadémiu ukončil v decembri 1880.

Brat Hugo Kratochvíl, u ktorého Štróbl vo Viedni býval, mal dcéru Alojziu. Narodila sa 7. novembra 1876 v Mostoch pri Tešíne, keď ešte žili na Morave. Jej prvú sadrovú bustu poprosia zhotovili v roku 1880. V roku 1884, keď mala 8 rokov, urobil jej mramorový portrét *Lujzička*. Na únavné pozovanie pri modelovaní ju prehováral zakuskami. Vtedy ešte nevedel, že sa raz stane jeho manželkou. Vo Viedni urobil v roku 1885 z kararského mramoru aj sochu jej matky, budúcej švagrinej Jozefy.

11. *Lujzička*, 1884

Divadlo, opera aj viedenský život ho inšpirovali k viacerým kresbám v skicári. Od svojich 21 rokov sa pravidelne zúčastňoval budapeštianskych výstav. V roku 1878 sa prihlásil do súťaže o sochu Palestriniho na budapeštiansku operu, ktorá bola práve vo výstavbe. Na zhotovenie sochy sice povolenie nedostal, ale projektant opery Mikuláš Ybl ho požiadal o vytvorenie stojacích postáv *Spontini* a *Cherubini*.

Keď vo Viedni modeloval bustu svojho podporovateľa kniežaťa Hohenloheho, ten sa zaujímal o jeho ďalšie plány a sľúbil, že ho bude naďalej podporovať. Navrhol, aby Štróbl pred odchodom do Budapešti požiadal cisára o audienciu. Aj knieža Hohenlohe bol na nej prítomný. Cisár František Jozef I. vyslovil Štróblvi za sochu Perzea uznanie a zaujímal sa o jeho ďalšiu prácu. Keď panovník zistil, že Štróbl nemá vlastný ateliér, zariadil, že mu ho prechodne vytvorili v budapeštianskych gardových kasárnach.

Alojz Štróbl spolu so sestrou Žofiou sa presťahovali do Budapešti v septembri 1881. Mikuláš Ybl, projektant opery, im pomohol k dočasnému ateliéru v starej Akadémii hudby. Alojz pracoval na sochách pre operu. Tam sa dostal do kontaktu s maliarom Karolom Lotzom a cez neho sa zoznámil s profesormi Vzorovej kresliarskej školy. Žofia študovala u Karola Lotza kreslenie. A tak obidvaja rýchle zapadali do života v hlavnom meste. Alojz podpísal s Yblom dohodu, že do ník pri vchode do opery vytvorí sediace postavy osobností uhorskej hudby Ferenca Erkelu a Francu Listu (ten o Slovensku po slovensky napísal: „*Toto je moja otcina! Ja som dieťa tohto starobylého národa...*“). Jeho otec Juraj List bol učiteľom vo Svätom Jure⁶⁾. Erkel sa pozovaniu bránil slovami: „*Prečo robia zo mňa takú ozdobnú sochu na verejné námestie, keď kto je na mňa zvedavý, nech príde a nech si ma pozrie*“. Na dlhé presviedčanie nakoniec súhlasil. List bol zasa nespokojný s umiestnením soch. Polovážne poznamenal: „*Tak nás sem Štróbl posadil ako dvoch vrátnikov*“. Kritika však mala patriť architektovi a nie sochárovi. Sochy sú z vápenca, Erkelovu dokončil v roku 1882, Listovu v roku 1883.

Neskoršie boli List a Štróbl priateľmi. Štróbl zhotovil v roku 1886 jeho bronzovú masku aj bronzovú bustu poprsia, v roku 1904 sediacu sochu z bronzu, v roku 1916 bustu poprsia z ruského mramoru a v roku 1924 sochu skladateľa sediaceho na stoličke z hybskej páleney hlíny.

Štróbl dostal poverenie vytvoriť časť ozdoby priečelia Reduty. Doteraz ju zdobia jeho vápencové sochy *Španielska tanečnica* (1882) a *Bachus* (1882). V tom roku vykresal z vápenca aj dve kariatídy držiace balkón na Waghmannovom dome na ulici Andrassy a začal pracovať na mramorovej kompozícii *Ryhárka*, ktorú dokončil v roku 1884 a osadili ju v roku 1885 pred priečelie paláca na Andrassyho ulici. Zobrazil mladé dievča s bosými nohami ako drží v ruke ulovenú rybu. Teraz zreštaurovaná je umiestnená vo vstupnej hale budapešťanskeho Historického múzea.⁷

Medzitým zomrel Štróblv otec. Zápis do matiky o jeho úmrtí uvádza: „*Jozef Strobel, zomrel 71 ročný 30. 10. 1883 v Diviakovch, pochádzal zo Sliezka, manžel Karolíny Výrostkovej, príčina smrti rozdrutie pľúc, pochovaný v Turčianskych Tepliciach*“.⁸

Na otcov hrob Alojz zhotovil náhrobník z bieleného mramoru a naň umiestnil kópiu toho reliéfu otca, ktorý vymodeloval v roku 1881. Bránu ohradu hrobu zdobili dva skřížené banícke kladivá. Jozef Štróbl leží v Turčianskych Tepliciach za kaplnkou sv. Jána Nepomuckého na

⁶ Zrubec, L.: Franz List je slovenským hudobným skladateľom, Slov. národné noviny, 1-2/2005, s. 8.

⁷ Štróbl, M.: A gránitoroszán (Žulový lev) Strobl Alajos, Holnap kiadó, Budapešť 2003.

⁸ SA Bytča, Matrika r. kat. farského úradu Turčiansky Michal, 1883.

V HLAVNOM MESTE UHORSKA

12. Franc List na priečelí opery, 1882

13. Sfinga pri opere, 1882

14. Rybárka, 1884

mieste, kde pochovali významné osobnosti z celého okolia. Tento cintorín časom schátral a v súčasnosti sa už takmer nedá spoznať, že v týchto miestach boli pochováni ľudia. Náhrbník Jozefa Štróbla stál ešte po 2. svetovej vojne. Po zrušení tejto časti cintorína ho okolo roku 1950 predala do Prievidze Mária Nemešová, sestra Ing. Ladislava Francisciho, lesného úradníka v Solivare pri Prešove a manželka dcéry Alojza Štróbla Zuzany. O umeleckej hodnote náhrbníka svedčí skutočnosť, že bol evidovaný v súpise kultúrnych pamiatok na Slovensku.⁹

Nový ateliér mal Štróbl na budapeštianskom Hradnom bazári. Tam zhotovil v roku 1882 dve mramorové sfingy pre operu. Maliar Jozef Nádler v tej súvislosti namaloval obraz, na ktorom pred Hradným bazárom smerom na Retazový most vezie tieto veľké sochy ťažko naložený voz.

Stavba opery sa blížila ku koncu a staviteľ Ybl už projektoval jej interiér. Na vyvýšené miesto schodiska chcel umiestniť cisárovu sochu. Začal jednat s bratislavským rodákom Viktorom Tilgnerom, tvoriacim vo Viedni, o vyhotovení repliky z kararského mramoru z jeho už existujúcej cisárovej sochy. Požiadavka odborných kruhov však bola, aby ju zhotovil umelec pôsobiaci v Budapešti. Štróbl sa na túto prácu ponúkol a Ybl súhlasil. Štróbl odišiel do Viedne a navštívil knieža Hohenlohe. Požiadal ho, aby poprosil cisára, aby mu pri návšteve Budapešti sedel ako model pre sochu. Cisár František Jozef I. súhlasil so slovami: „*Nedbám, ale som ochotný sedieť len raz a len jednu hodinu.*“ Modelovanie cisárovho portrétu sa uskutočnilo počas jeho návštevy Budapešti koncom apríla 1884 v trónnej sále budínskeho kráľovského paláca. Podľa dvornej etikety Štróbl čakal vo fraku s bielou kravatou. Presne o jedenástej dopoludnia prišiel cisár aj so svojím pobočníkom kniežaťom Hohenlohe. Posadil sa do kresla a začal sa rozprávať s umelcom. Povedal, že si na Štróbla spomína, keď ešte študoval na Akadémii vo Viedni. Pochválil ho: „*Velmi sa mi páči, ako rýchlo pracujete.*“ Po hodine však panovník odišiel a Štróbl ostal zúfalý, lebo model nebol ešte hotový. Preto na druhý deň vyhladal Hohenloheho, aby mu sprostredkoval ešte jedno sedenie. Cisár súhlasil a nakoniec na znak dobrej vôle a uznania bol ochotný pôzovať aj ďalšie dni. Jeho Výsosť 26. mája 1884 hostila členov uhorskej vlády a významné osobnosti uhorského verejného života.

⁹ List Mestského úradu v Turčianskych Tepliciach z 18. 2. 1998.

ta. Po skončení obeda panovník vstal a takto oslovil spoločnosť: „*Mám pre vás jedno prekvapenie, prosím podte sa so mnou pozrieť na moju sochu!*“¹⁰ Nato cisár sledovaný celou spoločnosťou prešiel cez hradné nádvorie, cez hradnú záhradu a po schodoch dole do Štróbrovho ateliéru. Umelca našli pri práci. Medzitým už vymodeloval aj oblečenie a vyznamenania. Cisár dielo pochovalil, zvlášť sa mu páčil profil sochy. Prítomní boli prekvapení dokonalosťou diela. Keď panovník vyšiel z ateliéru, okolo už stál veľký dav ľudí. Polícia mu chcela zabezpečiť cestu pomocou železných zábran. Cisár sa ozval: „*Čo je? Celá polícia je tu? Nechcem vidieť tie železné tyče!*“¹¹ Vyslúžil si zato nadšené ovácie ľudí.¹⁰

Socha Františka Jozefa I. bola postavená na hlavnom schodisku budapeštianskej opery, jedna jej mramorová verzia bola v záhrade Ludovica budapeštianskej Vojenskej akadémie. Ďalšia mramorová verzia tejto sochy, vysoká 85,5 cm, stála na podstavci pred Riaditeľstvom štátnych lesov v Liptovskom Hrádku, rozbili ju v decembri 1918 vojaci 1. pluku Slovenskej slobo- body. Titlo vojaci vtedy zničili a spálili aj odborné knihy hrádockej školy.¹¹

15. *Cisár František Jozef I.*
1890

16. *Socha Františka Jozefa I. pred Riaditeľstvom štátnych lesov v Liptovskom Hrádku*

Štróbl bol prvým uhorským sochárom, ktorému sedel cisár modelom. Preto sa stalo módou dať si urobiť od neho portrét. Nasledovali podobizne členov panovníckeho rodu, významných osobností verejného života a uhorskej aristokracie. Mimoriadnym modelom mu bola v roku 1884 srbská kráľovná Natália, ktorá si pri pozovaní vedome upravila drdol svojich bohatých kaderi malým kordíkom, aby sa dal vidieť jej dekolt.

¹⁰ Štrobl, M.: A gránitoszólán (Zulový lev) Strobl Alajos, Holnap kiadó, Budapešť 2003.

¹¹ Boroš, M.: Liptovský Hrádok so svojim tatranským okolím, Stredosl. vyd. B. Bystřica 1961, s. 40.

Keď zomrel politik František Deák, dostal architekt Koloman Gerster poverenie vypracovať projekt jeho mauzólea. Konkurz na umeleckú výzdobu mauzólea vyhral profesor katedry sochárstva Vzorovej kresliarskej školy, sochár Adolf Husár (narodil sa v r. 1843 v Jakube pri Brezne). Na tomto rozsiahlom diele pracoval vo veľkom ateliéri školy. Ale nedokončil ho, 21. januára 1885 zomrel. V prácach pokračovali jeho študenti pod Štróblovým vedením. Ten z poverenia vlády a výboru verejných zbierok Deákovu sochu do mauzólea ešte v tom roku dokončil bez nárokovania si odmeny. Je to sarkofág z bieleho mramoru, na ktorom je verne zobrazený mŕtvy vlastenec na smrtelnej posteli a nad ním sa skláňa povábný anjel. Pripravený Deákov sarkofág si v ateliéri školy bol v jeseni 1885 pozrieť sám cisár František Jozef I.

Po Husárovej smrti bol treba na škole, ktorá predstavovala najvyšší stupeň sochárskej výučby v Uhorsku, obsadiť profesorské miesto. Z doslých návrhov a na základe odporúčania profesora viedenskej Akadémie G. Zumbuscha vybrali Štróbla. Minister kultúry Gustáv Trefort (rodák z Humenného) ho vymenoval týmto listom: „*Ct. Pánovi Alojzovi Štróblovi, sochárovi. Na uvoľnené miesto sochárskej stanice Krajskej uhorskej kresliarskej školy som vymenoval Vás. S týmto postom je spojený ročný plat 1000 forintov a 300 forintov na náhradu byvania, ďalej pravidelných 100 – 100 forintov ako vyrovnávku každú pätinu roka. Túto radostnú správu Vám oznamujem a vyzývam Vás, aby ste sa hlásili u riaditeľa školy Gustáva Keletiho (rodák z Bratislavy) na zloženie sľubu. Budapešť, 23. marca 1885, Trefort.*“ O tri dni nato, 26. marca, zložil Štróbl predpísaný sľub.

Kolegami profesormi mu boli Julius Bencúr (pochádzal zo starej košickej rodiny, tam aj vychodil ľudovú a strednú školu, príbuzný so spisovateľom Matejom Bencúrom – Kukučinom. V r. 1882 založil budapešťanskú Vzorovú kresliarsku školu a v r. 1885 sa stal jej riaditeľom) Karol Lotz, Ján Greguš (rodák z Bratislavy), Fridrich Schulek, Bartalan Székely, Szilárd Vára-dy a Imrich Henszlmann (rodák z Košíc). Po Husárovom prísne akademickom štýle Štróblovo sochárstvo znamenalo nový voľný štýl. V neskorších sediachiach kompozíciách (Jokai, Arany, Károly) hľadal vždy prirodzenosť. Zvlášť obľuboval neviazané umiestnenie figúry v jednom rohu širokého sedadla, čím dosiahol prirodzenú asymetriu. V roku 1887 sa Štróbl stal riaditeľom sochárskej školy.

17. Alojz Štróbl (v strede) pred svojou sochárskou školou v Budapešti

Štróbl prišiel s myšlienkou výstavby sochárskeho pavilónu. Projekt mu naň urobil Koloman Gerster. Stavbu kryl ostatok finančnej zbierky na Deákové mauzóleum. Školský rok 1889/1890 začal so svojimi študentmi už v tomto novom pavilóne. Štróbl bol vysoko uznávaný aj vo vládných kruhoch. Na pokyn ministra školstva a kultúry Albína Csákyho (rodák z Krompách, spišský župan, pochovaný v Bijacovciach) urobil priestrum a znalecký posudok na reštaurovanie stĺpa sv. Trojice v Kremnici v roku 1889 – 1894.¹²

Areál školy s kresliarskym a sochárskym pavilónom dostal pomenovanie Epreskert (Morušový sad). Na juhovýchodné priechlezie Bencúrovho pavilónu Štróbl vyhotovil a umiestnil kópiu reliéfu kráľa Matēja podľa originálu, ktorý je na veži Ortenburg v nemeckom Bautzene (Budišine) na pamiatku toho, že si v roku 1486 podmanil aj Lužicu.

V sochárskom pavilóne dostala priestor pre svoj maliarsky ateliér aj Štróblova sestra Žofia. Tam prijímala zákazníkov na portrétovanie a dávala hodiny kreslenia svojim žiakom. Do Štróblvho sochárskeho ateliéru sa vchádzalo cez átrium. V átriu pod stropným oknom bol malý bazén s rybami a korytnačkami. Časom ho však zrušili, lebo stál v ceste a keďže nemal zábradlie, mnohí do neho spadli. Naľavo od vchodu sa nachádzal mramorový krb, stenu na pravej strane Štróblv priateľ maliar Pavol Vágó pomaloval freskami z rímskych čias. Ostatné steny boli vyzdobené rytinami obrazov s témou Ríma od anglického maliara Alma – Tadema a Žofinými kópiami starých majstrov. Nad Štróblovým pracovným stolom, plnom zaujímavých starožitností, visel Žofin veľký portrét ich matky. Jedno veľké okno rovnomerne osvetľovalo každý kút ateliéru. Z veľkého ateliéru boli naľavo i napravo vchody do menších ateliérov a z nich sa dalo dostať do ateliérov študentov, kde pod vedením svojho profesora skúšali štastie so samostatnými kompozíciami a do miestnosti slúžiacich na prednášky. Z akejsi lodžie v prednej časti pavilónu bolo možné pozerat sa do Štróblvho veľkého aj do jedného malého ateliéru.

18. V ateliéri pri práci na soche F. Lista

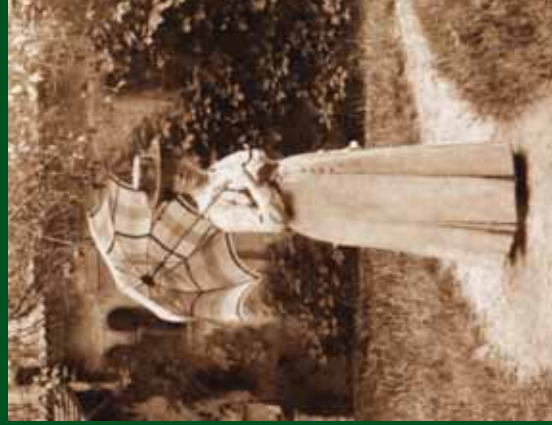

19. Pri práci na truháčovi so psom.
Za ním sadrový model sv. Štefana na koni,
vpravo busta kráľovnej Alžbety

¹² Ševčíková, E., Hovorič, I.: Reštaurovanie stĺpa svätej Trojice v Kremnici, Pamiatky a múzeá 3/2001.

20. Pred soškou Niké, 1892

21. Sestra Žofia, maliarka

Záhrada Morušového sadu sa stala tiež Štróblovým pracoviskom a aj miestom oddychu. Stále ju pretváral a okrašľoval. Keď v roku 1892 rozhodol zákonodarný zbor o prestavbe námestia Kalvária, so svojimi študentmi do nej preniesol barokovú kaplnku od Lucana von Hildebrantha. Ešte predtým od zničenia zachránil aj niektoré stavebné časti zo stredovekého kostola Najsvätejšej panny na Budínskome hrade, keď pôvodný juhovýchodný portál brány v roku 1890 tiež preniesol do Morušového sadu, tam ho postavil a pomenoval Huňadyho kaplnkou. Táto kaplnka zo začiatku pozostávala len z portálu a kameňov. Do portálu dal urobiť kovanú bránu a vo vnútri kaplnky malý renesančný dvor. Pod spoločne zastrešenou časťou dvora si urobil svoje miesto na odpočinok, pokryté medvedou kožou. Dvor okrašľoval bazén z červeného mramoru s fontánou a rybami. Na vodných prúdoch fontány často tancovali vyprázdnené vajecné škrušky. Chcel tam mať aj kúsok svojho rodného kraja. Preto mal v klietkach veвериčku a sovu, v ohraďde smku. V strede dvora stál kamenný oltárny stól s výklenkom. V ňom bola umiestnená malá bronzová kópia sošky Niké. Postava tejto okriedlenej sošky, balansujúcej jednou nohou na guli a s predpaženou ľavou rukou, bola zhotovená podľa Pallas Athény vo Viedni a znázorňovala bohyňu múdrosti a víťazstva. Stála tam aj kamenná krstiteľnica. V záhrade boli tiež rôzne ďalšie sochy a vázy. Hluchonemý študent Ladislav Vaszary vytvoril sochu Heraklesovej hlavy a študent Ernest Fakits portrét Luciusa Verusa. Nachádzala sa tam aj replika milónskej Venuše. Herkulesova hlava v dvojnásobnom zväčšení stála na vysokom okruhlom stĺpe, na ktorý dal Štróbl vytesať text: „Češ je taká silná ako lev“. Záhradu zdobila aj bronzová replika lukostrelca z Aeginy, socha Amora, bronzová replika Viadora Borghesio, pod vplyvom rozprávania starého sluhu Karola v detstve Napoleonova busta s čákovom na hlave, dvojnásobne zväčšená. Kópia jazdeckej sochy sv. Juraja z roku 1373 (originál je na treťom nádvorí Pražského hradu) je aj dnes umiestnená v blízkosti vchodu do areálu. Na podstavci sochy je nápis: „*Túto najstaršiu pamiatku uhorského sochárstva z iniciatívy riaditeľa profesora Štróbla do bronzu*

odtiaľ v roku 1906 *a daroval sochárskej škole Róna Joszéf*“. Keďže záhada bola vystavená zvedavosti chodcov z ulice (najmä keď umelcom pózovali slabšie odeté dámy), Štróbl poveril kolegu profesora L. Rauschera, aby naprojektoval a dal postaviť vysokú murovanú ohradu. V tej súvislosti zhotovili aj hlavný vchod do Morušového sadu s renesančným plochom a vrátnicou, zväčša na Štróbluve útraty.

V nových ateliéroch sochárskeho pavilónu v Morušovom sade vznikli mnohé Štróbluve sochy. Podľa motívov Jokayho románov tu v roku 1894 vytvoril aj sochu *Drevorubač*, ktorá je dnes vystavená v Petőfio literárnom múzeu v Budapešti.

V Morušovom sade Štróbl často usporiadal záhradné slávnosti s bengálskymi či gréckymi ohňami. Vtedy sa na ražni pieklo mäso a popíjalo dobré víno. Pozvaní priatelia a študenti sa pritom zvykli obliecť do dobových kostýmov podľa povahy slávnosti. Pri organizovaní týchto podujatí pomáhali najmä maliari Pavol Vágó, Róbert Nádler a Arpád Feszty (rodák z Hurbanova). Hostami boli najmä kolegovia maliari, profesori Bencúr, Lotz a Székely. Na slávnosti nemalo vplyv ani prípadné zlé počasie, lebo ohne v krboch ateliérov zabezpečovali potrebné teplo aj náladu.

Štróblova matka Karolína Výrostková zomrela 20. júla 1889 vo veku 73 rokov v Budapešti. Pochovali ju na kerepešskom cintoríne. Alojz zhotovil náhrobník s jej portrétom a nápisom „*Štróbl Karolin 1816 – 1889*“, pod ním v nemčine vytesal: „*Keď sa lastovičky poberajú na juh a ruže už viac nekvitnú, potom sa pýta srdce vo vypuklej bolesti, či azda existuje opätovné stretnutie*“.

Okolo roku 1942 niekdajší Štróbluv študent, profesor Eugen Bory, vypísal pre svojich žiakov súbeh na sochu Alojza Štróbla, toho čo sa o zveladenie Morušového sadu najviac zaslúžil. Vyhral ho Odon Banyai a jeho model realizoval ďalší študent Pavel Mihály. Socha poprsia, stojaca niekoľko krokov od vchodu, zobrazuje Štróbla, ako pripravený tesat do mramoru drží v rukách sekáč a kladivo. V tomto areáli, predstavujúcom tichý ostrov chránený vysokými múrmi od rušného života a hluku dopravy veľkomesta, sídli teraz Maďarská vysoká škola výtvarných umení Morušový sad.

22. Štróbl so študentmi v dobových krojoch

23. Busta A. Štróbla od P. Mihályho, 1942

24. S manželkou a deérkou pri trobe matky

NÁVRAT NA LIPTOV

25. Tešil sa ozveme trúbky
z okoliťh hôr

ako kupujúci sochár profesor Alojz Štróbl, budapeštiansky občan, po vzájomnej dohode podľa nasledujúcich podmienok: 1. Uhorská kráľovská lesná komora navždy predá sochárovi profesorovi Alojzovi Štróblvi, resp. jeho právny potomkom pozemok ležiaci v chotári obce Hybe v Liptovskej župe z majetku tvoriaceho výhradne jej vlastníctvo vyznačené červenou čiarou na mape, ktorá je pripojená k tejto zmluve a je uvedená v katastrálnej

Keď arcikniežatu Albrechtovi zanikol v roku 1873 nájom na liptovskohrádockú Mašu, všetky objekty sa vrátili späť pod správu Lesného úradu v Hrádku. Do železniarskeho komplexu patrili aj hámor a Štróblv rodný dom na Frischfeueri a tak ich majiteľom bol Lesný úrad.

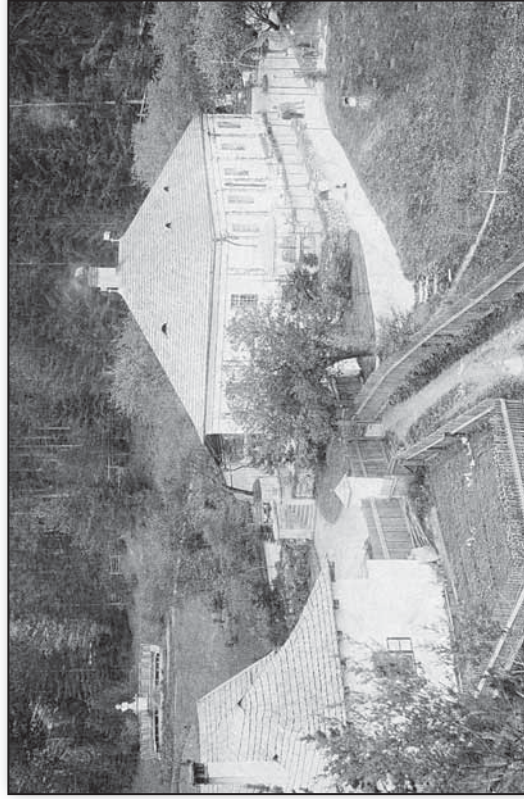
Alojz Štróbl na svoje rodisko nezabudol. Cez spomienky na detstvo mu prirástlo k srdcu. Preto onedlho nato, ako objekty na Frischfeueri prešli pod správu Lesného úradu, začal sa zaujímať o získanie rodného domu pre svoje letné sídlo. V roku 1889 si ho vzal do prenájmu a v lete 1891 spolu so sestrou Žofiou so súhlasom majiteľa ho zariadili nábytkom po nebohom otcovi.¹³

Keď sa rozhodol, že rodný dom spolu s pozemkami v roku 1875 zaniknutého hámru kúpi, na ministerstve mu v tom pomáhal štátny tajomník Földy. Text dokladu o kúpe znie: „Vечná kúpnopredajná zmluva. Maďarské kráľovské ministerstvo poľnohospodárstva, ktoré sa dohodlo z jednej strany ako predchádzajúci Uhorský kráľovský vyšší lesný úrad v Liptovskom Hrádku ako zástupca Uhorskej kráľovskej štátnej lesnej komory a z druhej strany

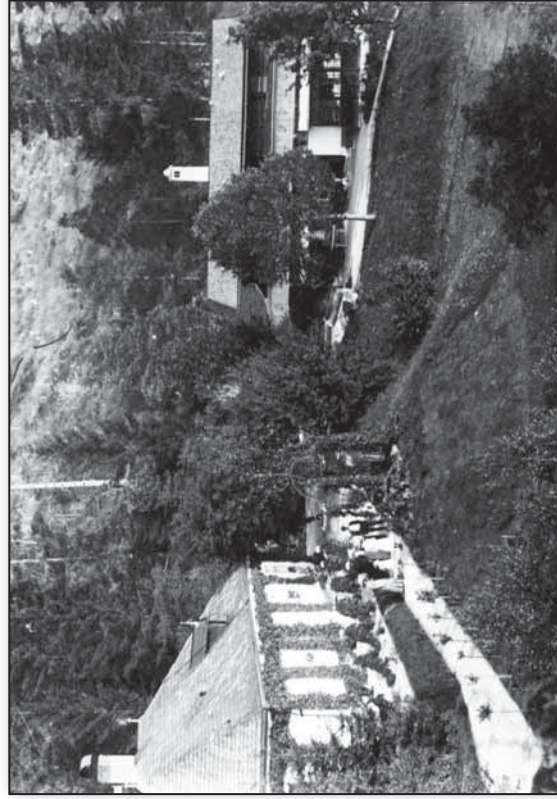

26. Do úpravy okolia rodného domu sa zapájaj aj manuálne

¹³ Štróbl, M.: A gránitoroszán (Žulový lev) Strobl Alajos, Holnap kiadó, Budapešť 2003.

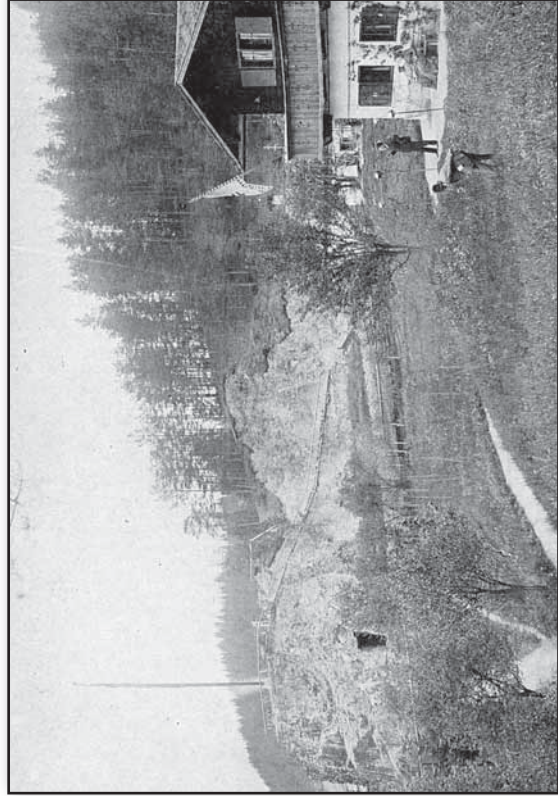
27. Společátku boli úpravy na dome a jeho okolí skromné,

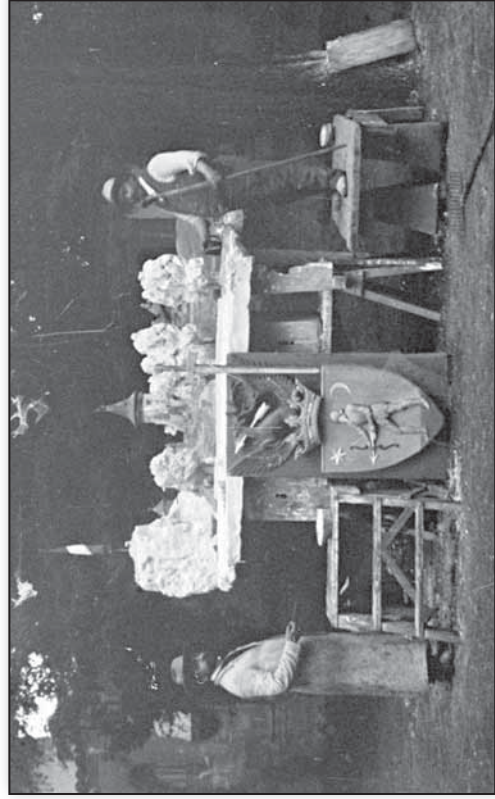
28. ... ale postupne dom skrášľovali a okolo neho vyrastal park

knihy č. 71 obce Hybe v riadkoch AI 6, 7, 8, 9, 10, 11 a 25, parcely č. 1606 b, 1607, 1608, 1609, 1610, 1611 a 1603, ďalej časť parcely č. 1602 a 1602/a, teda spolu 4047 katastrálnych jutár pozemku a s na nich ležiacimi budovami a výbavou spolu za sumu 1269 forintov s tou výhradou, že kupujúci je povinný terajšie budovy zrenovovať, resp. prestavať a najneskôršie behom jedného

roka musí vystaviť letnú obytnú budovu. 2. Kupujúci pozemkový majetok uvedený v bode 1 kupuje za hore vyznačenú cenu a zaväzuje sa, že okrem 1200 ft zostávajúcich 69 ft do 14 dní odo dňa odsúhlasenia tejto zmluvy bez zvyšku zaplatí v pokladni Uhorskej kráľovskej lesnej kancelárii, pri prekročení tejto lehoty zaplatí aj 6 % úrok. 3. Vzhľadom nato, že kúpený pozemok sa musí spracovať tak ako rekreačná osada, kupujúci zaväzuje seba a svojich právnych potomkov na presné a prísne dodržiavanie nariadení zdravotníckych, stavebných a iných, ktoré budú uplatnené a nariadi ich orgán verejnej správy pre túto osadu. Súčasne zaväzuje kupujúceho, že ešte predtým, ako by sa pustil do stavby letoviska a iných stavieb, plány predloží Uhorskému kráľovskému ministerstvu poľnohospodárstva a po odsúhlasení pánom ministrom poľnohospodárstva ich vybuduje podľa týchto plánov a poznamenáva sa, že pri užitočnosti stavby sa bude brať do úvahy aj jej úspornosť. 4. Komora sa zaväzuje, že kupujúcemu potrebný materiál na stavbu letohrádku, ako stavebné drevo z riadnej ťažby, vápno, kamene a piesok, ktorý sa nachádza na majetkoch komory v blízkosti osady, pri ich súčasných cenových reláciách predat mu môže so zľavou 20 % pri platbe v hotovosti. Aby nedošlo k nedorozumeniam, vyhlasuje sa, že v prípade, ak kupujúci hodlá potrebné vápno a tehly na stavbu letoviska sám vypáliť, tak na miestach, ktoré mu orgány komory vyznačia, sa mu dovoľí s 50 % zľavou použiť aj palivové drevo. Samozrejme, všetky vyznačené materiály sa môžu použiť len na stavbu letoviska. 5. Kupujúci sa zaväzuje, že počas 15 rokov bude v tomto svojom letovisku poskytovať bezplatnú výučbu svojich študentov aj s ubytovaním. 6. - 11. Body zmluvy týkajúce sa kvality a výnosnosti majetku, platenia daní, zápisu do katastra, poplatkov za kolký a ďalších právnych úkonov. 12. Táto zmluva po podpísaní sa stáva záväznou pre kupujúceho a jeho legitímnych dedičov, ale zo strany eráru sa vyhradzuje odsúhlasenie zákonodarstvom a jeho vysokohlahorodím uhorsko-kráľovským pánom ministrom. Táto zmluva je vyhotovená v dvoch origináloch, prečítala sa a vysvetlila, zo strany kupujúceho bola pochopená a prijatá, podpísaná oboma stranami v prítomnosti požadovaných svedkov. Dané v Liptovskom Hrádku 28. februára 1893. Zastúpení za uhorskokráľovský erár ako predávajúceho Róbert Kóhrányi, zástupca

29. Vládkový stožiar, pod ním v skale otvor pre kópiu hrobky F. Rákóciho II.
Ešte neprestavaná ubytovňa hámru

30. Maketa prestavby rodného domu na vilu.
Pred ňou erb zemianskeho rodu Lehotský z Kráľovej Lehoty

vrchného lesmajstra a kupujúci Alojz Štróbl, svedkovia Richard Führer a Mór Ligeti. Videl som! č. 224/893 hor. V Banskej Bystrici 21. júla 1893, za veci Uhorského kráľovského eráru János Hovanek. Súhlasím! č. 44724 /1./1. 1893, v Budapešti 25. augusta 1893, za ministra Odón Miklós, št. tajomník¹⁴.

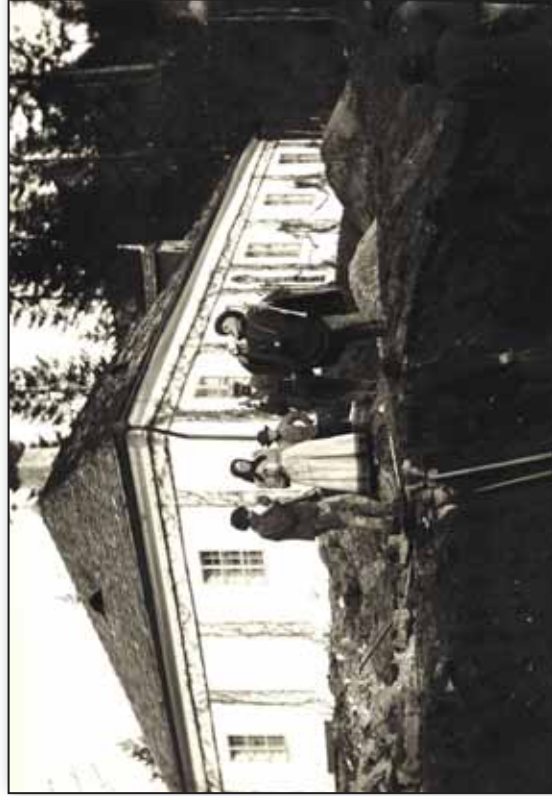
Povšimnutiahodná je tá časť zmluvy, v ktorej Štróbl ponúka počas 15 rokov bezplatnú výučbu svojich študentov v letohárku. Toto plnil tak, že až do vypuknutia 1. svetovej vojny cez leto mal mnohých svojich študentov na Liptove so sebou. Aj svedkovia, ktorí podpísali zmluvu, Führer a Ligeti, boli Štróblovi študenti.

Počas neprítomnosti bolo treba dom strážiť a starať sa oň. Toto mal na starosti rodák z Tosiánska Giovanni Decenta. Tak, ako viacerí jeho talianski druhovia, ani on sa po skončení výstavby Košicko-bohumínskej železnice nevrátil do Talianska, ale sa priženil do Kráľovej Lehoty. Zobral si dievča z roľníckej rodiny a ako kamenár pracoval na stavbách domov a vil v okolí. Vyrobil aj kamenné schody vedúce k východnej časti Štróblého domu. Decentovci mali k dispozícii byt aj hospodársku budovu. Chovali hospodárske zvieratá, v záhrade pestovali zeleninu. Decenta robil správcu domu asi do roku 1910.

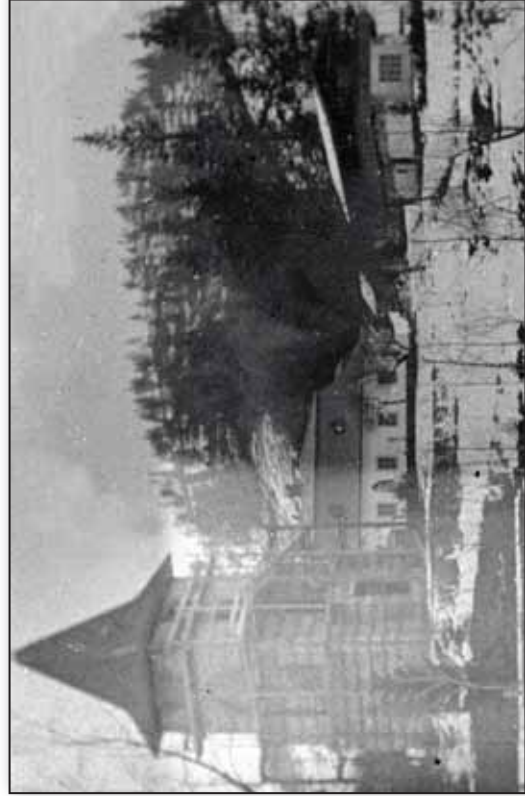
Na tom mieste, kde bol hámor, dal Štróbl hneď v prvých rokoch vykopať jazero v tvare lýry, pričom na prívod vody do neho využil pôvodný kanál hámmru. V jazere plhom rýb bol ostrov so smútočnou vrbou. Okolo vodnej plochy stáli vysoké lipy vysadené už v čase výstavby administratívnej budovy a hámmru. Také isté lipy lemovali celú hradskú cestu až po Mašu. V roku 1895 dal postaviť na vápencovej skale, nachádzajúcej sa poblíž domu, vľakový stožiar. Tvoril ho 20 m vysoký kmeň z červeného smreka, na vrchole s malou Niké zo záhrady v budapeštianskom Morušovom sade. Päťstožiara pozostávala z okrúhlej betonovej lavice, na ktorej operadle bol nápis „Nech žije Liptovská župa“ urobený z drobných kamienkov nazbieraných vo Váhu. Štróblu v umeleckú vľajku s tromi štípmi vyzýčili na stožiar vždy, keď bol majster prítomný a tak jeho priatelia, ktorí cestovali okolo železnícou, vedeli, že je doma. Vedľa administratívnej budovy

¹⁴ Štróbl, M.: A gránitoroszlan (Žulový lev) Stróbl Alajos, Budapest – Rákosliget, rukopis 1970.

stála ubytovňa robotníkov hámmru. Tú v prvej polovici 90. rokov 19. storočia Štróbl prestaval na tirolský dom, keď vrchnú drevenú časť dal zhotoviť podľa toho, čo videl počas vojenskej v Tirolsku. Do vrchnej časti tirolského domu sa vychádzalo z ľavej severnej časti dreveným mostíkom.

31. Kopenie základov budúcej veže vily. Štróbl s trubkou v ruke si pripája na začiatok stavby, 1905

32. Hlavná budova je už hotová, aj hrubá stavba veže, 1906

Keď získal za diela väčšiu sumu peňazí, aj keď v Budapešti býval v obyčajnom mestskom byte, pustil sa do prestavby rodného domu. Pomenoval ho po maďarsky Örtüz, čo v slovenčine znamená Strážny oheň (aj tento názov poukazuje na prítomnosť stráží na blízkom vrchu Vachtárová v minulosti). Priatelia architekti mu zhotovili plány a on v sochárskom ateliéri v Budapešti vymodeloval maketu sídla. Na nej mal starý dom novú manzardovú strechu, tírolský dom aj stajne boli rozšírené. Počítalo sa aj s remízou pre koče, hospodárskymi budovami a domom pre správcu. Na makete nechýbali ani staré lipy a skala so stôžiarom. Najvýznamnejšou stavbou tohto modelu bola dvojposchodová veža v štýle hradu Vajda – hunyad, sídla kráľa Mateja v Sedmohradsku. Štróbla totiž veľmi zaujímala postava tohto renesančného kráľa. Diskutoval o ňom aj s historikmi a vytvoril si o ňom vlastnú teóriu. Do nej patrilo aj to, že kráľ Matej sa s princeznou Beatrix, dcérou neapolského kráľa Ferdinanda Aragonského a matkou nemanželského Jána Korvína zdržiaval v Kráľovej Lehote, keď poľoval v okolitých lesoch.

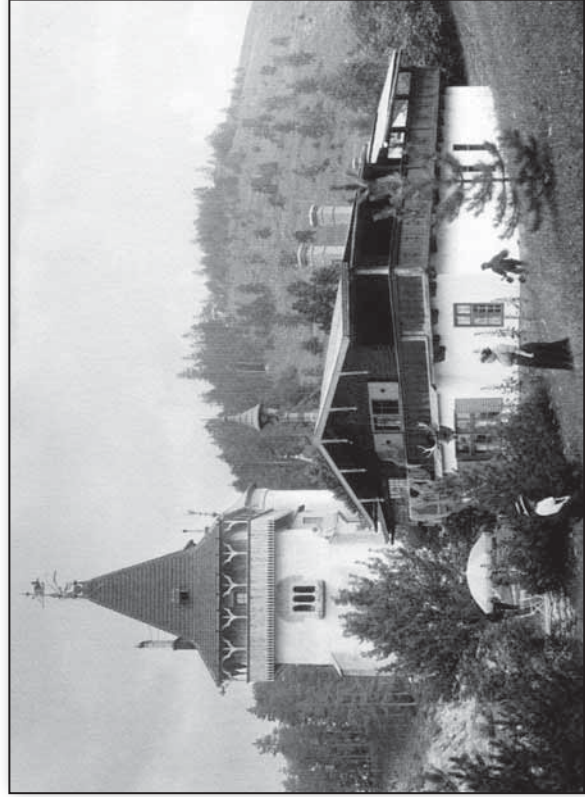
Práce na prestavbe domu zveril staviteľovi Murinovi z Ružomberka. Stavat' začali v novembri 1905 a v máji 1906 už bola hrubá stavba budovy aj veže hotová. Objekty pre služobníctvo a hospodárstvo vybudovali v roku 1907. Hostovské izby boli zriadené v roku 1912.

Hrubka múrov veže je vyše 1 m. Vonkajšok aj vnútro letohrádku ozdobil Štróbl svojimi dielami a kópiami diel iných majstrov. Na pravom opornom pilieri južnej strany veže je hore postava *Kráľa Ludovíta Veľkého s harfou* (farebná replika originálu na katedrále v Reimsu), pod ňou farebný *Zemiansky erb rodu Lehotských z Kráľovej Lehoty* z roku 1906. Nad južným oknom sochárskeho ateliéru je *Štráblův farebný umelecký erb* pozostávajúci z jazdeckej prilby s vľavými pštrosmi, perami a tromi erbovými štítmami, v rohoch štvorca päťramenné hviezdy s emblémami. Západné priečelie veže zdobi veľká kópia reliéfu *Kráľa Mateja* z roku 1486 z veže brány Ortenburg v nemeckom Bautzene, čiže v Budišine v Lužickom Srbsku (malá kópia reliéfu je na Bencúrovom ateliéri v Morušovom sade. V Budapešti na veži sv. Mikuláša na budínskom hrade aj s erbmi Matejom porobených provincií je od roku 1926 tiež veľká kópia tohto reliéfu, nie však od Štróbla, ďalšia kópia tohto reliéfu je od roku 1934 v Segedíne). Hore nad týmto reliéfom je veľký farebný *Erb kráľa Mateja*. Pod budišinským reliéfom, na podstavci vystupujúcom z múra, bola farebná socha historika *Viliama Franknóho* z pirogranitu.

Točité schody do veže vedú cez pomocnú vežičku, ktorá mala na vrchole donedávna veterník znázorňujúci kohúta. Do vežičky sa

33. Pohľad zo západu.
Štróbl s rodinou pred drevenou síkalskou bránou, 1910

34. Pohľad z juhu, 1910

z hospodárskeho dvora vchádza cez dvere osadené do zárubne vytesanej z kameňa. Vedľa nich je do múru zapustený kamenný *Sarkofág Štefana Dobého*, obrancu mesta Jáger (Eger).

Okolo najvyššej časti veže bola drevená vyhladková veranda. Na štíte strechy veže sa do jej rekonštrukcie v roku 1999 vypínal veterník zobrazujúci okřídleného koňa z gréckych báji Pergasa, navrhnutý maliarom J. Bencúrom. Z veže vedie do podkrovia domu spojovacia chodba. Nad ňou do požiaru v januári 1929 stála úzka drevená vežička s hodinami a dvoma skríženými banickými kladivami. Na stene južného nádvoria domu je mramorové umývadlo s farebným reliéfom *Kráľa Mateja a princeznej Beatrix* (v začiatkoch bolo vo vnútri ateliéru), vedľa veže je v minulosti funkčná studňa s ozdobným kovaním, pôvodne majúca na svojej kopule dvojramenný cyrilometodský kríž (odplnený za socializmu). Na kamennom sokli na nádvorí bola kópia hlavy Michelangelovho *Mojžiša*.¹⁵ Naľavo od nej stála bronzová socha *Bociána*, ktorý mal na chrbte Amora s lukom. V päťdesiatych rokoch 20. storočia ju zobrali do Čiech a je tam na niektorom zámku. Priechlele domu správcu zdobila socha *Sv. Floriána* z roku 1907 v rímskom oblečení a v prilbe, ako leje z krčahu vodu na horiaci dom.

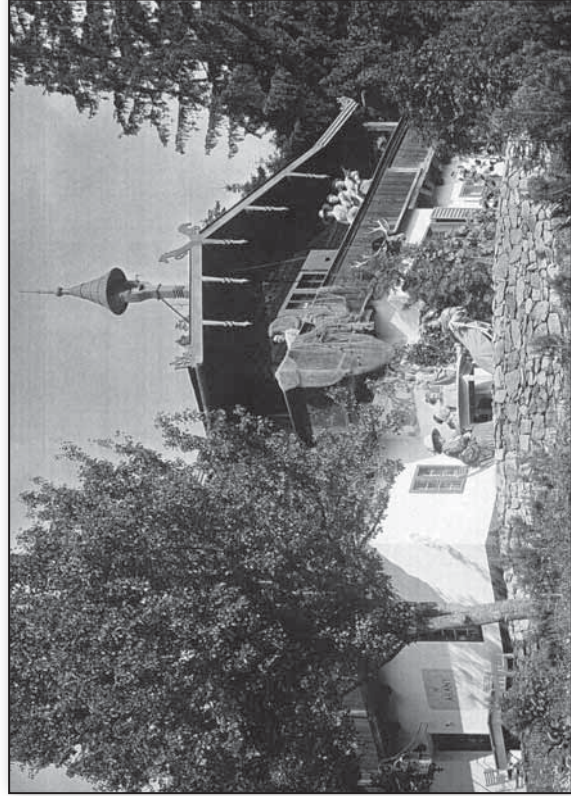
Aj tirolský dom bol ozdobený. Nad jeho strechou sa vypínala typická úzka tirolská zvonička s malým zvonom ovládaným zo zeme špagátom. Vo výklenku západného rohu tohto domu stála farebná socha *Panny Márie*, pri vchodových dverách na stene visela mramorová tabuľa s nápisom Arany. Na zábradlí južnej strany verandy je od roku 1906 upevnená *Hlava jeleňa*. Hlava jeleňa je zo sivéj zliatiny, originálne parohy zničil čas a odpadli.

Štróblv sochársky ateliér sídlil v prízemnej miestnosti veže. V ňom boli veľké tehlové a nabitelo omietnuté kachle, na ktoré umelec vymodeloval a postavil kohúta v životnej veľkosti, ako vtáka šťastia rodiny. Nad dverkami krbu boli dva skrížené banické kladivá. Stenu nad

¹⁵ Droppa, V.: Alojz Strobl, Výtvarný život, 4/28, 1980, s. 26 – 27.

krbom zdobila plastika *Madona s dieťaťom*. Ako chlapec si pamätám, že potom bola v jedálenských priestoroch, nakoniec zmizla. Prvé poschodie zaberá maliarsky ateliér sestry Žofie. Jemu dominovali kachle zo zelených kachlíc s lavicou, pochádzajúce z Kološváru (teraz Kluž v Rumunsku). Na tomto poschodí bola aj hosťovská izba. Na druhom poschodí bola zbrojnica starých i moderných zbraní. Bol v nej aj dalekohľad na podstavci (okružle okienko, kadial sa ním pozeralo, sa zachovalo doteraz), ktorý Štróbl dostal od orientalistu Františka Hoppa, keď vymodeloval jeho sochu. F. Hop daroval Štróblovi aj sochu psa z Číny. Stála na podstavci v juhovýchodnej časti dvora. Teraz je táto socha v Kanade. Svoje sídlo v Kráľovej Lehote Štróbl aj jeho rodina považovali za svoj pravý domov.

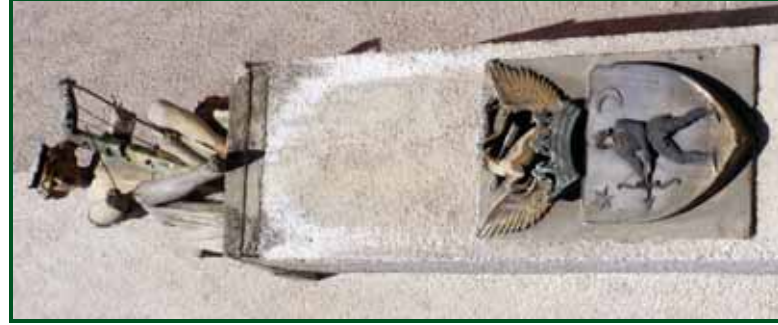
Štróbl si celý svoj život udržiaval ateliér vo svojom prestavanom rodnom dome v Kráľovej Lehote, kde pravidelne trávil časť roka a premenil ho na akúsi galériu svojej tvorby.¹⁶

35. *Ubytovňa hámnru prestavaná na tirolský dom, 1910*

Do areálu vily sa vstupovalo cez hlavný vchod, ktorý predstavovala drevená vyrezávaná a maľovaná brána, podľa vzoru Sikulov žijúcich v Sedmohradsku. Aj vo veľkej záhrade boli Štróblve sochy a ozdoby. Pod horou, tesne vedľa východného rohu budovy, stála pieskovcová socha *Naša matka*. Bola tam do roku 1961, potom ju zobrali na reštaurovanie do Galérie P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši. Vtedy z nej urobili bronzovú kópiu, ktorá je teraz umiestnená pred mikulášskou galériou. Pieskovcová socha putovala v roku 1971 z depozitu mikulášskej galérie na kryté nádvorie Zvolenského hradu. Späť do Štróblovej vily v Kráľovej Lehote bola vrátená v jeseň 1997. Pred vežou vily bola kompozícia zo sivej zliatiny *Ranerý diviák so psom*. Aj z nej v roku 1973 vyhotovili pre liptovskomikulášsku galériu a polovnický zámok v Topolčiankach bronzové kópie. Pôvodná kompozícia je teraz pred Lesníckou školou v Liptovskom Hrádku. Na brehu jazera stála bronzova socha z roku 1907 *Amor s lukom*, sediacom na bocianovi. Ostrov jazera so smútočnou vrúbou zdobila kamenná socha *Psa* (kópia psa

¹⁶ Teren, Š., Rusina, I., Molnár, L.: Lov a zver vo výtvarnom prejave, Príroda Bratislava 1988, s. 110.

36. Kráľ Ľudovít Veľký,
pod ním erb Lehotských

37. Štróbl-ov umelecký erb

z monumentu *Studňa kráľa Mateja* na budínskom hrade) pripútaného retazou o búdku a nasiaceho si smäd vodou z jazera. Túto sochu zničila mládež, keď v päťdesiatych rokoch 20. storočia v areáli sídlila škola v prírode. Na stene vedľa kuchynských dverí bol malý bronzový zvon, ktorý oznamoval, že treba ísť obedovať. Vedľa cesty vedúcej do areálu, pod vysokými lipami na brehu jazera, bol drevený kríž osadený v kamennom podstavci, s Ježišom Kristom namaľovaným na hrubom plechu. Pod krížom bola drevená lavička slúžiaca idúcim po hradskej ceste na oddych a chvíľku rozjímania. Teraz je tento kríž pri prijazdovej ceste vedľa plotu záhrady chatového domu. Malba Krista je taká kvalitná, že ani po sto rokoch nepotrebuje obnovu. Okrasná záhrada v južnej časti pozvoľna prechádzala do zeleninovej, na ktorej pokrají stál dobre vybavený včelín s úľmi. Od hlavnej budovy a tirolského domu viedla dolu svahom popri jazere cestička smerom ku cestnému mostu ponad Váh. Na prechádzku slúžili úzke cestičky okolo jazera, ďalšie sem a tam križovali blízky svah lesa.¹⁷

Do juhozápadnej steny vápencovej skaly, na ktorej sa vypínal vlajkový stožiar, chcel Štróbl vytesať hlavu kuruckého veliteľa Jána Bořana a do južnej strany tejto skaly dal vytesať hrobku, kde mala byť umiestnená kópia košického sarkofágu Františka Rákociho II.

Keď Štróbl v Tatranskej Lomnici v roku 1886 modeloval sochu cestovateľa Eugena Zichyho, načrtol mu svoj plán, že by chcel v liptovskohrádckom hrade založiť umeleckú osadu s rekreačným charakterom, kde by mohli umelci v malebnom prostredí tvoriť a pritom si aj oddýchnuť. Táto myšlienka ho držala desaťročia. V roku 1898 aj v novinách Liptov vyzýval na založenie tohto kultúrneho stánku. V tom roku za tým účelom aj osobne jednal s vládnou o finančný príspevok, ale nemal úspech. Jeho predstavy sa aspoň z časti splnili po rekonštrukcii rodného domu v Kráľovej Lehotě.¹⁸

Štróbl ako veriaci človek často chodil na rannú omšu do kostola v Liptovskom Hrádku. Pravidelne prišiel extravagantne oblečený v mníšskej kutni so všelijakými štrngajúcimi refázami, na hlavu mal apoštolský klobúk a v ruke pastiersku palicu. Lekár Saád, s ktorým sa priatelil, mal rodičovský dom na lipovej aleji, kde je katolícky kostol. Preto mu Štróbl idúcky okolo, vždy zabúchal na okno so slovami: „*Dobré ráno, doktorko mój, hybaj do kostola.*“¹⁹

¹⁷ Kronika obce Kráľova Lehotá, s. 114 – 120 a spomienky autora.

¹⁸ Štróbl, M.: A gránitoroszán (Žulový lev) Štróbl Alajos, Holnap kiadó, Budapešť 2003.

¹⁹ Motesiky, A.: Emlékezés Štróbl Alajosra (Spomínanie na A. Štróbľa), TerraPrint, Budapešť 2001.

Štróbl veril v posmrtný život. V jeden letný večer pri dohasínajúcom ohnisku na Frischfeueri, keď v ostrom číslom vzduchu boli na nebi ligotajúce sa hviezdy bezmála na dotyk ruky, svojej rodine a hosťom hovoril o tom, že duša človeka sa po smrti dostane na hviezd. A tá hviezda je o to jasnejšia, koľko dobrá tento človek vykonal na zemi.

Rád sa pohyboval medzi obyčajnými dedinčanmi. Hovorí sa, že na jarmok do Hýb chodil v sedliackom obleku a na rebrniaku táhanom volmi. Tiež, že pred jednou so študijných ciest si od porubského pastiera kúpil jeho oblečenie, lebo sa mu zapáčilo a o niekoľko dní v krpoch, v košeli so širokými rukávmi a s vybijaným opaskom, čiže v slovenskom kroji putoval do Ríma, aby si tam odkopíroval Michelangelovu sochu Mojžiš.

Často sa aj so svojimi priateľmi a hosťami vo svojom letohrádku v Kráľovej Lehote obliekol do historických šiat a usporiadal domáce slávnosti, sprievody a polovačky. Pri vatre na poľane Vachtárovej v bačovskom kroji hrával na gajdách. Miloval liptovskú prírodu, chcel v nej stráviť čo najviac času. Už zavčasu ráno vychádzal na okolie kopce a pozoroval východ slnka. Chcel nájsť miesto, z ktorého podľa tvrdenia miestnych vidno, ako v čase letného slnovratu slnko dvakrát vychádza pri Kriiváni. Najprv sa zabylsne vľavo od štítu, na chvíľu sa zaň skryje a potom úplne vyjde na jeho pravej strane. Niekedy mu slúžka nosila obed až na poľanu a želal si, aby ujúkala, keď prichádza.²⁰ Ako nejaký betlehemský pastier s dvojmetrovou palicou v ruke chodil na Vianoce po okolitých liptovských dedinách a ako veľký milovník slovenských vianočných kolied s ľudmi spieval: „*Povedzte nám pastuškovia, čo ste videli, keď ste sa vy o poľnoci všetci rozbehli.*“²¹

V roku 1896, pri oslavách milénia, premenovali vo Vysokých Tatrách Gerlachovský štít na Ferencz József Csús (Štít Františka Jozefa). Vtedy postavili na štít bustu poprsia Františka Jozefa I., zhotovenú Štróblom. Jozef Pletenik zo Štrby ju však 2. októbra 1901 vyhodil do vzduchu.

Panovník Štróbla uznával, často sa zúčastňoval odhalenia jeho nových sôch, viackrát ho navštívil aj v jeho umeleckej kolónii v Morušovom sade. Dobová fotografia z roku 1907 zobrazuje, ako cisár v uniforme a Štróbl vo fraku, stoja v záhrade Morušového sadu vedľa seba.

²⁰ -rg-: Sochár Alojz Štróbl očami pamätníčky, Lud. 19. 2. 1975.

²¹ Alexy, J.: Po stopách Alojza Štróbla, Slovenská politika, 11, 1930, s. 6.

38. Kópia reliéfu kráľa Mateja z r. 1486 z Bautzen. Nad ním vľavo erb kráľa Mateja, 2008

39. Sarkofág Štefana Dobého

40. Štróbl s rodinou a priateľmi pri jednej zo záhradných slávností pri vile v Kráľovej Lehotě

Štróbluv priateľ, lekár a spisovateľ František Saád, rodák z Liptovského Hrádku, vo svojej knihe Polovnícke zážitky a kopijné stúpy, spomína na návštevu panovníka v Štróblovom rodnom dome v Kráľovej Lehotě. Popisuje ju takto: „V jeho veľkom ateliéri mal postavenú skupinu skál. Na nej vypchané dva kamzáky a tri svište. Mal aj dvoch živých a skrotených svištov. Koncom 19. storočia, počas veľkých vojenských manévrov, mal tadiaľ cestu cisár František Jozef I. Jedného zo svojich adjutantov poslal dopredu ku Štróblovi, aby mu oznámil, že ho za dva dni navštívi. Kráľ prišiel so svojim užitím sprievodom. Ako si v ateliéri prezeral sochy, naraz bolo počuť škrabot. Jeden z adjutantov vytiahol pištoľ, ďalší tasil meč. Štróbl so smiechom povedal: Vaša Výsosť, ten zvuk spôsobili moje žijúce svište, ktoré radi lezú na tieto skaly. Nato sa aj panovník zasmial.“ Ak je tento Saádov údaj pravdivý, išlo o utajenú cestu cisára, lebo o jeho prítomnosti na Liptove v tom období nielo žiadnych úradných záznamov. Tiež by to bol dôkaz, akú veľkú náklonnosť prechovával panovník voči Štróblvi, keď ho v jeho vidieckom sídle navštívil.

41. Unývadlo s reliéfom princeznej Beatrix a kráľa Mateja, 2008

Štróbl od roku 1878 viackrát navštívil Florenciu a Rím. Študoval tam sochárstvo talianskej renesancie, baroka a klasicizmu. Z nich čerpal inšpiráciu a pred tvorbou monumentálnych plastík sa vracal k nim.

V roku 1887 bol na ročnom študijnom pobyte v Paríži. Tam venoval pozornosť historickej plastike aj súčasnému sochárstvu. V parížskom Louvri ho fascinovali asýrske levy a okridlené býky. Takto počený usilovne hľadal svoj vlastný výraz pomocou silného zdroja lyrizmu z domova.

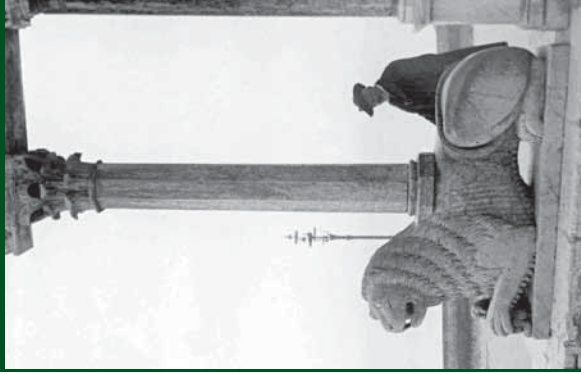
Na študijnú cestu sa Štróbl vybral aj na jar 1888. Viedla cez Florenciu, Rím, Carraru a Miláno do Paríža. Oboznámil sa s originálnymi veľkými sochárskymi diel talianskej renesancie, navštívil pamätihodnosti a múzea. Do Carrary išiel na miesto ťaženia vzácného mramoru. Tam sa potom často vracal, niekedy aj viac krát za rok, kvôli mramoru a vytesávaniu jeho soch z neho.

Ďalšiu cestu po Taliansku uskutočnil so sestrou Žofiou, svojimi študentmi a herečkou Máriou Jászaiovou v roku 1894. Desiatčlenná skupina cestovala loďou z Rijeky do Ancony, potom peši aj na prenájom voze do Ríma a Florencie. Odtiaľ išli vlakom do Carrary. Tam Štróbl svojich študentov dal začať na prax do firmy na spracovanie mramoru Pavla Tricornia. Potom on so sestrou Žofiou ešte precestovali Tirolsko a Dalmáciu. Na ceste späť sa zastavili u brata Huga Kratochvíla vo Viedni. Po rozprávaní o zážitkoch z cesty prejavila o ňu záujem aj 17 ročná Hugova dcéra Alojzia. Tak jej slúbil, že ju na budúci rok zoberú so sebou. Alojzia vtedy končila vyššiu dievčenskú školu a popri štúdiu na hudobnom konzervatóriu brala aj hodiny spevu.

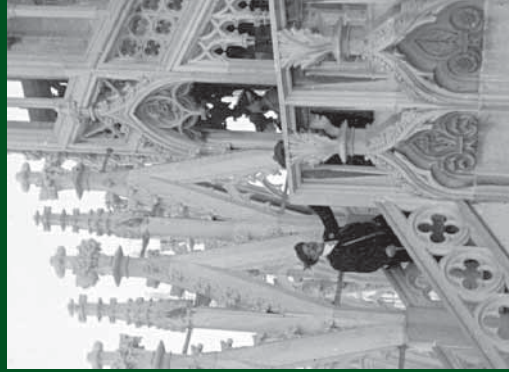
Na jar 1895 cestoval Štróbl znova do Talianska. Najprv však išiel do Viedne po neter Alojziu a potom sa v trojici aj so sestrou Žofiou dali na sedemtyždňové cestovanie. Na tomto spoločnom putovaní sa do svojej netere nakoniec zaľúbil.

Potom už Štróbl k neteri Alojzii do Viedne chodil častejšie. Zásnuby mali v jeseni 1895, hoci rodičia Alojzie kvôli blízkemu príbuzenskému stavu protestovali. Manželstvo uzavreli 30 januára 1896 vo Viedni. Na krátku svadobnú cestu odcestovali do Benátok a Mníchova. Mladý pár sa ubytoval v byte v Budapešti.

ŠTUDIJNÉ CESTY

42. V Benátkach, 1909

43. Vo Florencii, 1909

44. V horách Riežoly, 1909

45. V kararskom kameňolome, 1909

46. Preprava mramoru, 1909

Prvý syn Matej sa im narodil v Budapešti koncom roka 1896. Krstiny usporiadali v ateliéri Morušového sadu v kruhu príbuzných a priateľov. Žiaľ, chlapec v lete 1898 umrel v Kráľovej Lehote na záškrt. Manželia boli odcestovaní v Taliansku a o dieťa sa starala sestra Žofia. Pochovali ho povyše domu na pokraji lesa vedľa hrobu tety Márie. Kamenný kríž nad ich hrobmi stál donedávna.

Deéra Zuzana sa im narodila v Budapešti 15. apríla 1898 (zomrela 24. apríla 1994 vo veku 96 rokov) a syn Michal tiež v Budapešti 5. septembra 1906 (zomrel 3. mája 1996 vo veku 89 rokov).

Neskoršie sa do budapeštianskeho bytu Štróblvcov prisťahovala aj sestra Žofia. V rodinnom kruhu všetci hovorili po nemecky. Štróblova manželka Alojzia sa nikdy nenaučila dobre po maďarsky aj keď jej vo vidieckom sídle v Kráľovej Lehote hodiť maďarčiny dávala miestna poštmajsterka Irena Rokošiniová. Aj sestra Žofia hovorila lepšie po slovensky ako po maďarsky.

V roku 1897 Štróbl študijne precestoval Nemecko, v tom roku navštívil aj Viedeň, Prahu a Paríž.

V marci 1909, keď išiel do Carrary preziať sochu *Justícia*, ktorú tam zhotovovali z bieleho mramoru s fialovým žilkovaním, zobral so sebou manželku Alojziu, syna Michala a sestru Žofiu. Do Rijeky cestovali vlakom, odtiaľ do Benátok loďou, potom cez Florenciu do Carrary znova vlakom. Z Florencie si urobili výlet na fiakroch ťahaných mulicami ku kláštrom na hore Fiezzola.

Keď umrel v roku 1882 básnik Ján Arany, založili komisiu na vyhotovenie jeho sochy. Tá vypísala na október 1887 na sochu súťaž. Došli návrhy pod vedením ministra Treforta posudzovali v decembri 1887. Hodnotiaca komisia z došlých súťažných prác so 4 hlasmi za a 2 proti udelila prvú cenu Štróblvi. Ďalšia komisia, majúca na starosti vyhotovenie sochy, však rozhodnutie hodnotiacej komisie neakceptovala a rozhodla, že musí byť vypísaná nová súťaž medzi Alojzom Štróblom a Jurajom Zalom, kde víťaz bude poverený vyhotovením sochy a druhý dostane odmenu 1000 forintov. Bola zvolená nová sedemčlenná hodnotiaca komisia. Tá sa zišla 18. októbra a všetci jej členovia hlasovali za Štróblvo návrh.

Chýr o víťazstve Alojza Štróbla sa rýchlo roznesol už v deň rozhodnutia hodnotiacej komisie. Vyhlásenie výsledku v prvom rade nedočkavo sledovali Štróblvi študenti. Už poobede usporiadali spontánnu oslavu na sochárskej škole. Večer sa pred školou zhromaždili a ich sprievod s bielymi fákľami prešiel budapeštianskymi ulicami a cez Reťazový most ponad Dunaj až po Štróblvo ateliér pod hradom. V ateliéri sa zišli početní známi a priatelia. Bol tam celý profesorský zbor školy, sestra Žofia priviedla na oslavu aj matku. V deň poverenia Štróbla na zhotovenie sochy jeho matka do rodinnej biblie vložila poskladaný papier, na ktorom bolo pripravených niekoľko vylisovaných kvetov a vavrínových listov a po nemecky naň napísala: „*Je to pre môjho syna Alojza deň plný radosti. Na pamiatku 25. októbra 1888.*“

Aranyho pamätník odhalili 14. mája 1893 v záhrade Maďarského národného múzea. Prítomní boli zástupcovia vlády, vyššej šľachty, mešťanov a vojska. V slnečnom svite žalo lesknúce sa kovové súsošie úspech. V mene vlády sa za sochu podakovali ministri verejného vzdelávania a cirkevných vecí gróf Albin Csáky.

Keďže po potlačení revolúcie 1848 – 49 Arany pôsobil ako profesor na škole v Nagykováči, mesto sa rozhodlo mu postaviť pamätník. Poverenie vyhotovit' ho, dalo mesto Štróblvi bez súťaže, veď tento pamätník už mal byť tretím, na ktorom Aranya zobrazil. Prvý zhotovil v roku 1893, druhý vytvoril pre

PAMÄTNÍKY JÁNA ARANYHO

47. Aranyho pamätník v Budapešti, 1893

48. Aranyho pamätník v Nagykováči, 1910

jeho rodisko v Nagyszalonte, keď v roku 1908 na mestskú vežu spolu s jednou bránou vymodeloval jeho sediacu postavu v životnej veľkosti.

Štróbl pamätník Aranyho pred gymnáziom v Nagyköroši odhalili 25. septembra 1910. Pozostáva z bronzového poprsia umiestneného na štvorcovom stĺpe ozdobeného motívmi z pastierskej haleny a okolie busty obopínajú dubové listy. Poniže motívov z haleny sú na stĺpe reliéfy hroznočných listov a vtákov. Pred stĺpom je umiestnená jediná vedľajšia postava, sediaci vrchný bača mesta so psom, ktorého Arany ospevoval vo svojej básni Starý bača. Bača aj jeho verný pes sú z mramoru a výjav zobrazuje tú chvíľu, keď bača zahľbený do seba drží v traslavej ruke pohár, z ktorého mu už víno vytieklo. Na podstavci sochy je reliéf zobrazujúci pohreb starého baču, ako voz s jeho truhlou táhľ 19 volov.

Modelom starého baču bol ujo Marci z Nagykörošu. Vlasy mal zopnuté hrebeňom a takto sedel vo veľkom ateliéri v Morušovom sade s dlhou hákovitou palicou opretou o rameno. So Štróblovcami bol na Vianoce 1909 aj na Liptove, kde počas zimných večerov v ateliéri pri krbe rozprával svoje príbehy z nížin. Cez deň sa túlal po okolí a vzbudzoval záujem, pritom nerozumel ani slovo po slovensky.²²

49. Na Vianoce 1909 v Kráľovej Lehotě. Ujo Marci z Nagykörošu prvý sprava.

²² Štrobl, M.: A gránitoroszlán (Žulový lev) Strobl Alajos, Holnap kiadó, Budapešť 2003.

Medzi Štróblve diela patrili aj postavy obyčajných ľudí, roľníkov, robotníkov, drevorubačov, pastierov, lovcov. Boli mu blízki, lebo medzi nimi vyrastal a často hovorieval, že začínal ako jeden z nich. V roku 1900 vytvoril bronzové kompozície na mramorových podstavcoch *Koňsec* a *Rozsieväčka*, ktoré sú v Slovenskom poľnohospodárskom múzeu v Nitre.

Prvky z prírody zakomponoval na mnohých svojich dielach. Ako prvý v Uhorsku vyhotovil aj sochy zvierat. Predlohami mu boli živé zvieratá, alebo skutočne ulovené kusy, preto je ich podoba taká verná.

V rokoch 1893 – 1895 bol Štróbl viackrát hosťom grófa Ladislava Telekiho v jeho kaštieli v Kaltó v Górgényi Havasok v Sedmohradsku. Počas poľovačky v roku 1895 do pamätnej a hosťovskej knihy jeho loveckého domu nakreslil 8 náčrtov. Vznikla kresba hostiteľa grófa Telekiho, baróna Feilitzsha, vrchného lesmajstra Ernesta Hóosa a vlašského lovca medveďov Demetera Vezána, aj autportrét umelca v loveckom klobúku s horiacou cigaretou v krátkom cigaršpici a s dupľovkou na ľavom pleci. Lovca medveďov zobrazil sediaceho, v baranici, s nakrúž cez nohy položenou poľovníckou puškou a vo vojenskom plášti, ktorý mu ostal z okupácie Bosny.

Bol aktívnym poľovníkom. V rodnom kraji Štróbl poľoval najmä v okolí jeho letohradku, ale aj v revíroch zemanov Svätajónskych na Štrbskom Plese a pod Ďumbierom. Do Výsokých Tatier chodil poľovať aj na kamzíky. Raz, keď chcel pritom vyjsť až na vrchol Kriváňa, si vytkol členok. Sestra Žofia, ktorá ho čakala v horárni na Podbanstvom, len videla, ako ho nesú dolu na nosidlách narychlo urobených zo smrekových konárov. Trofeje srniek, jelenov, diviakov, kamzíkov a hlucháňov si dal vypreparovať a boli ozdobou jeho sídla v Kráľovej Lehote aj sochárskej školy v Budapešti. Parožím jeleňa 14-toráka osadeným do sadrovej hlavy obdaroval aj Kráľovský lesný úrad v Liptovskom Hrádku. Teraz toto paroží zdobi fajčiarsky salón prvého komorského lesmajstra v Národopisnom múzeu v Liptovskom Hrádku. Čty Štróblovej práce nesie aj obdobné paroží jeleňa 16-toráka, ktoré bolo na lesnom úrade v Solivare (tam bol lesným inžinierom Štróblv zať Ludovít Francisci), teraz je toto paroží na priečelí lesnej správy v Kokošovciach.

Keď zvieratá pozoroval alebo na ne poľoval, študoval pritom ich anatómiu, zvyky a reakcie. Len tak mohol do kovu či kameňa dokonale verne vymodelovať ich tela na výjavoch, ktoré zobrazujú pohodu aj kritické životné situ-

INŠPIRÁCIA PRÍRODOU

50. *Koňsec, 1900*

51. *Rozsieväčka, 1900*

52. *Drevortbač, 1894*

53. *Autoportrét s puškou, 1895*

ácie. Bol za každé dobrodružstvo o čom svedčí aj to, že v spoločnosti najbližších po prázdninách sa plavil na plti z rodného Liptova dolu Váhom a Dunajom až pod Budínsky hrad na začatie nového školského roku na sochárskej škole v Budapešti.²³

Rybárčil na Váhu, zachovali sa náčrtky háčikov, aké na chytanie rýb používal. Nad Hybami, pri poľnej ceste do Sihál poníže honu Padúchová, dal vybudovať na potoku Hybica rybník na pstruhy, jeho hrádz sa zachovala doteraz.

Zhotovenie sochy *Zhasínajúci jeleň* si u Štróbla objednal polovník gróf Ludovít Károlyi. Bronzova socha zvieratá v životnej veľkosti zdobila od roku 1900 stred nádvorja jeho kaštieľa v Stupave. Koncom 2. svetovej vojny Károlyi emigroval a skonfiškovaný kaštieľ bol vydaný napospas plieniteľom. Skazu došlo rozhodnutie ubytovať v ňom pohraničné vojsko a napokon požiar. V roku 1952 zobrali aj sochu jeleňa. Najprv putovala po rôznych areáloch, až sa ocitla na nádvorí Zvolenského zámku. Nedobrá vzťah spoločnosti tohto obdobia k umeleckým dielam dokumentuje skutočnosť, že ju počas rekonštrukčných prác na zámku zasypali stavebným odpadom. Odtiaľ ju v roku 1958 vzali ako pútač na prvú celoslovenskú polovnícku výstavu do Bratislavy. Potom ju umiestnili do arboréta v Mlyňanoch. Napokon sa po čase dostala na terajšie miesto, do veľkého anglického parku kaštieľa v Topoľčiankach. Podstavec sochy sa nachádza na nádvorí kaštieľa v Stupave.²⁴ Do studeného bronzu sochy *Zhasínajúci jeleň* vliala umelcová ruka symboliku unikajúcej životnej sily, keď už telo zoslablo, končatiny sú nevládne a mohutné paroží, ktoré bolo ešte pred chvíľou pýchou zdravého zvierata, táhá hlavu naspäť.²⁵

Ešte za viedenských štúdií sa Štróbl spoznal s Dionýzom Andrásym, synom grófa Emanuela Andrásyho z Krásnej Hôrky. Ten si za manželku zbral Česku nešľachtického pôvodu Františku Hablavecovú, čo mu otec nevedel odpustiť a vydedil ho. Po otcovi zomrel aj mladší brat Juraj a po ňom sa Dionýz stal aj tak dedičom. Keď mu manželka Františka umrela, dal jej nie na rodičovskom pozemku, ale medzi Kráľohorským Podhradím a Lipovníkom postaviť mauzóleum a prejavil vôľu, aby aj jeho pozostatky boli uložené vedľa nej. Na zadnej časti tohto mauzólea bol umiestnený mramorový pomník, ktorý Štróbl zhotovil v roku 1901, zobrazujúci obľúbeného psíčka Andrásyovcov s nápisom *Unser Tuschlerle* (Náš Tašlerle). Na podstavci je text: „*Treu um treue*“ (Vernosť za vernosť) spolu s ročníkmi života psíčka 1890 – 1910. V čase inštalácie mala soška psíčka vysokú hodnotu, až 30 tisíc zlatých, zrejme aj preto, že psík mal oči z rubínov. Tieto rubíny však neskoršie neznámy páchatel od-

²³ Droppa, V.: Alojz Štróbl, Výtvarný život 4/28, 1980, s. 26 – 27.

²⁴ Molnár, L.: Spomínajme na A. Štróbla, nášho medzinárodne uznávaného sochára, Nimród, č. 11, Budapešť 2001, roč. 89, s. 36 – 37.

²⁵ Teren, Št.: Zvečnená kráska karpatskej divočiny, Polovníctvo a rybárstvo, č. 11, 1971, s. 12 – 13.

cudzil. Vandali v auguste 1996 sošku značne poškodili, odlomili jazvečíkovi hlavu. V súčasnosti je toto dielo zreštaurované a uložené v severozápadnej veži hradu Krásna Hôrka.

Na kompozícii diviaka naháňaného psom pracoval Alojz Štróbl vo svojom ateliéri v Morušovom sade v Budapešti už v roku 1894.²⁶ Dokončil ju v roku 1902. Pôvodne mala byť súčasťou súsošia *Stuďňa kráľa Mateja* na budínskom kráľovskom paláci. Po zmene koncepcie súsošia ju Štróbl daroval priateľovi architektovi Alojzovi Hauszmannovi, ktorý palác rekonštruoval. Ten si sochu *Raný diviak so psom* umiestnil v záhrade tejto vily v Annavölgy pri Szenteadre. Ďalší bronzový exponát tejto sochy je v mestskom parku v Táte.

Odiatok uvedenej sochy so sivej zliatiny umiestnil Štróbl vo svojom vidieckom sídle v Kráľovej Lehote v parku poblíž južnej steny Huňadyho veže. Keď 18. septembra 1970 navštívil Galériu P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši so sprievodcom Kolomanom Lovíchom z Kráľovej Lehoty Štróblovi potomkovi syn Michal a dcéra Zuzana, títo súhlasili s odliatkom sochy. Realizáciu riešil v roku 1973 riaditeľ galérie PhDr. Vojtech Mensatoris a jeho zástupca akademický maliar Ondrej Ivan. Zhotovili dve bronzové kópie. Jedna je pred galériou v Liptovskom Mikuláši a druhá v parku kaštieľa v Topoľčiankach.²⁷ Originál zo sivej zliatiny už nevrátili do Kráľovej Lehoty, ale je pred Strednou lesníckou školou v Liptovskom Hrádku, v súčasnosti je značne poškodený.

Koncom novembra 1906 zorganizoval gróf Gejza Andrássy na počesť pruského kniežaťa Henricha vo svojom sídle

57. Socha Zhasínajúci jelen na nádvorí kaštieľa v Stupave

54. Lesnajašter Ernest Hoos, 1895

55. Loviec medveďov Demeter Vezán, 1895

56. Psík Ťašerle, 1901

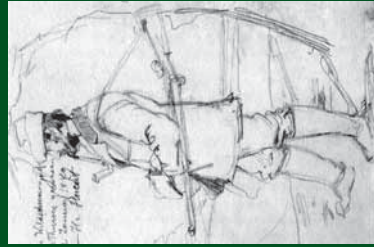
v Betliari v Gemerskej župe polovačku na medveďa. Štróbl poprosil jedného z pozva-

²⁶ Vasárnapi Ujság, Budapest, 1894, s. 861.

²⁷ Barancová, A.: Alojz Štróbl (1856 – 1926), Reg. týždenník Liptov, č. 28, roč. 52, 10. 7. 2001. s. 9.

58. Socha Ranený dvíak
so psom pod vežou vily
v Kráľovej Lehotě

59. Poľovník v Dvialkoch
v Turci, 1879

61. Gróf Emaunuel
Andrássy, 1890

ných, priateľa arcivojvodu Jozefa Augusta von Habsburg, majiteľa zámku v Topoľčiankach, aby mu u Andrássyho zariadil pozvanie nie ako lovca, ale ako sochára kvôli získaniu sadrového odliatku niektorého z ulovených medvedov. Štróbl tam zhotovil odliatok medveďa, ktorého skolil gróf Móric Esterházy. Podľa neho v atelieri v Morušovom sade v Budapešti v roku 1909 vymodeloval pre pripravovanú poľovnícku výstavu vo Viedni súsošie medveďa, ako drží v labách samca muflóna. Tieto dve zvieratá v Európe nikde spolu nežili. Jedinou výnimkou bol revír grófa Andrássyho v Betliari, ktorému sa podarilo ich spolu chovať. Najmä zahraničné odborné kruhy to vysoko hodnotili a Andrássy bol na to hrdý.

Dobová tlač túto poľovačku na medveďe popisuje takto: „*Nedľa 28. novembra 1909. Knieža Henrich išiel ráno na ôsmu hodinu do evanjelického kostola, v ktorom mal reč v nemeckom jazyku dobytinský duchovný Juraj Weis. V tej dobe boli arciknieža Jozef a ostatní hostia v katolíckom kostole z r. 1640, kde omšu celebroval plebán Bednárík. Potom boli teplé raňajky a o deviatej odchod na poľovačku. Pred odchodom arciknieža Jozef uvidel umelca Štróbla, ako si uradostene prezerá medveďa, ulovené v predchádzajúci deň a predstavil ho kniežatú Henrichovi.*“²⁸

Dielo *Medveď s muflónom* z bronzu vystavili na Svetovej poľovníckej výstave vo Viedni 2. – 18. júna 1910. Táto bronzová socha mala byť pôvodne umiestnená v záhrade sochárskej školy v Morušovom sade, ale pravdepodobne hneď po výstave sa stala ozdobou parku zámku v Topoľčiankach. Tam na Silvestra 1991 dali vandali do otvorenej papule medveďa výbušninu, ktorá mu odtrhla prednú časť hlavy. V roku 2006 LESY SR, š. p., Banská Bystrica sochu opravili a dali ju do vestibulu poľovníckeho zámočka. Vtedy z nej zhotovili dve epoxidové kópie, jednu odhalili v máji 2007 pred uvedeným zámočkom, druhú umiestnili v októbri 2007 pred Lesnou správou v Betliari.

60. Socha *Medveď s muflónom* v parku v Topoľčiankach, značne zanedbaná

²⁸ Štróbl, M.: A gránitoroszlán (Žulový lev) Stróbl Alajos, Budapest – Rákospiget, rukopis 1970.

Postava kráľa Mateja lákala sochárov, aby ju zvečnili. Jedným z prvých, ktorí sa na takýto pamätník pripravovali, bol Ján Fadrus, rodák z Bratislavy (*1858). Ten po úspechu jeho súsošia *Korunovačný pomník Márie Terézie* (1896) v Bratislave (zničený v r. 1921 z politických dôvodov), dostal poverenie mesta Košovár v Sedmohradsku (teraz Kluž v Rumunsku), rodiska kráľa Mateja, na postavenie jeho monumentu.

Raz, keď v rokoch 1896 – 1902 pracoval Fadrus na tomto monumente kráľa Mateja, našiel Štróbl ho zúfaleho. Na modeli sochy sa odtrhlo veľké množstvo hliny z brucha koňa a postava kráľa v dvojnásobnej veľkosti, sediaca na koni, sa zrútila. Bolo treba prepracovať kostru z ocelových a olovených trubiek a bezmála mesiac trvajúcu prácu zopakovať znova. Štróbl mu hneď začal v tom pomáhať.

Štróbl chcel tiež postaviť pamätník tomuto uhorskému kráľovi. Architekt Alojz Hauszmann práve pracoval na rekonštrukcii kráľovského paláca. Na jeho projektoch Štróbl videl, že na zadnej stene tzv. Žigmundovskej kaplnky je priestor, kde by bolo možné zrealizovať zamyšľaný pamätník. Dovtedy naliehal na Hauszmannu aj na kompetentné orgány, zúfaliac pritom finančné krytie až na dopĺňanie zvlastného, kým v roku 1899 nedostal súhlas, že na túto veľkú plochu múra môže vytvoriť súsošie kráľa Mateja.

Predsavzal si, že tohto vládcu Uhorska, Mateja I. Huňadyho-Korvína, nezobrazí ako víťazného vojvodu či múdreho kráľa, ale ako jednoduchého poľovníka. Toto impozantné, 12 metrov vysoké súsošie v štyroch úrovniach, *Stúďňa kráľa Mateja*, v sebe spája skutočné aj bájne postavy. Predstavuje dobovú kráľovskú polovačku pod Kráľovou hoľou v Nizkých Tatrách, čiže nesie prvky umelcovho roduška. Štróbl dobre poznal dejiny Kráľovej Lehoty a vedel, že jej obyvatelia v 14. až 16. storočí robili uhorským kráľom družinu pri ich poľovačkách v okolitých rozsiahlych lesoch. Môžeme teda predpokladať, že vedľajšie poľovnícke postavy na tomto súsoší predstavujú kráľovlehotských lovcov. Z bájných postáv po kráľovej lavici sedí Galeotto Marzio, chýmy taliansky básnik humanistického dvora kráľa Mateja, na opačnej strane sa na kráľa pozerá Krásna Helenka, hlavná postava balady

MOTÍVY

Z PRÍRODY

NA MONUMENTOCH

62. Fadrusov Pomník Márie Terézie
v Bratislave, 1896

63. Fadrusov Pomník kráľa Mateja
v Košovári, 1902

64. Studňa kráľa Mateja na Budínskome hrade, 1904

Michala Vörosmartého o láske kráľa Mateja k horárovej dcére. Pri tomto diele vynikol Štróbl aj ako sochár zvierat.²⁹

Panovník stojí na skale v loveckom odevu, v ruke drží luk. Pri jeho nohách leží ulovený karpatský jeleň, štrnástorák. Karpatský preto, lebo zo všetkých druhov jeleňov má najkrajšie a najžiadanejšie parohy. Jeho podoba vznikla podľa sadrového odliatku jeleňa uloveného na Liptove. Poniže kráľových nôh zo skaly vyviera silný prameň vody. Natavo do prameňa na skalnom výbežku stojí lovec s trúbkou, oznamujúci koniec lovu, v druhej ruke držiace ulovenú lišku. Halali znejúce z trúbky je na počesť ulovených zvierat, ktoré sa týmto nápevom ľúčia od prírody. Tento rituál je súčasťou tisícročnej polovníckej kultúry. Hlavný lovec sedí pri prameni, ľavou rukou sa opiera o kopiju, na ktorej sú napichnuté dve diviacie hlavy. V pravej ruke drží vodítko dvoch psov pričom jeden z nich pije vodu z chladného prameňa. Ďalší pes leží obďaleč. Galleotto má v ruke sokola a pri nohách mu sedí pes. K postave bosonohej Krásnej Helenky sa túli krotký srnček. Celé súsošie pozostáva z piatich ľudských postáv a deviatich zvierat.³⁰

Dobovo verné oblečenie, kuše ako zbrane, aj ďalšie nástroje postáv boli vymodelované na základe dokonalých štúdií a najmä spony a kovania loveckých odevov sú vytvorené tak dôsledne, že by slúžili ku cti nejedného šperkára. Súsošie odhalili za prítomnosti cisára Františka Jozefa I. na jeseň 1904. Zo začiatku kritika Štróblvi vytýkala, že secesná mramorová mozaika pozadia súsošia, pozostávajúca z mohutného listnatého stromu, z ktorého visia liany, je príliš malebná. Časom však dielo posudzovali ináč. Dnes toto najmonumentálnejšie a turistami najobdivovanejšie Štróblovo dielo, nazývajú maďarskou Fontánou di Trevi. Lebo veľké osobnosti a veľké diela vystupujú do popredia často až po dlhšom čase. *Stuďňa kráľa Mateja* je trvalým dokumentom histórie nášho poľovníctva a nemá vo svete obdobu.

O tomto Štróblovom monumente historik umenia K. Lyka napísal: „Vymodeloval teda *Matejovú studňu, súsošie, ktoré sa mátko prispôbuje múrom. Kráľa so svojou polovníckou čeladou, psiarmi a loveckými psami. Majster sa pritom cítil, akoby ho tu bola zabudla renesancia, vyžival sa v malebných oblekoch, zbraniach a iných predme-*

²⁹ Štróbl, M.: A gránitoroszán (Žulový lev) Strobl Alajos, Holnap kiadó, Budapešť 2003.

³⁰ Molnár, L.: Spomínajme na A. Štróbla, nášho medzinárodne uznávaného sochára, Nimród, č. 11, Budapešť 2001, roč. 89, s. 36–37.

65. Trubač s liškou. Mramor, 1901

66. Pes zo súsošia.

Pri realizácii v ateliéri

67. Arciknieža Albert so psom, 1905

68. Štróbl modeluje leoparda priamo v zoolologickej záhrade, 1906

69. L. Dunajský modeluje krídla podľa skutočného orla (na obrázku je vpravo)

70. Štróbl s obľúbenou trúbkou a valaškou

toch týchto ľudí. Tak to pritom prežíval, že jedno pekné letné popoludnie v záhrade Morušového sadu medzi stromami so svojimi študentmi hral výjav z Matejovej poľovačky na diviaka. Nakoniec korist' - prasiatko kúpené v mäsiarstve, upiekli na ohni. " ³¹

Niektoré z postáv súsošia Studne kráľa Mateja vytvoril Štróbl aj samostatne. Dobové fotografie svedčia, že v poľovníčkej veľkosti existovala aj zostava trubača so psami. Aj samotnú postavu trubača s líškou v prevedení z mramoru vystavil už predtým v roku 1901 vo Dome umenia v Budapešti a získal za ňu Veľkú štátnu zlatú medailu. Jedného psa - farbiara zo súsošia vystavil tiež na Svetovej poľovníčkej výstave vo Viedni v roku 1910 vo vestibule uhorského pavilónu. Psa hasiaceho si vodou smäd v prevedení z pieskovca umiestnil na ostrove jazera v parku jeho vily v Kráľovej Lehote.

Studňa kráľa Mateja bola pri útoku na Budapešť vo februári 1945 poškodená. Postavu lovca s kopijou a so psami mína úplne vyvrátila, jedného psa ukradli. Súsošie neskoršie zrekonštruovali podľa fotodokumentácie.

Mauzóleum Ľudovíta Košuta na Kerepešskom cintoríne v Budapešti vytvoril Alojz Štróbl s architektom Kolomanom Gersterom. Sochy zvierat stvármňoval podľa živých modelov. Leopardy modeloval v roku 1906 priamo v zoolologickej záhrade, kam sa nasťahoval s otáčavým stojanom a hlinou. Krídla Génia na vrchole mauzólea podľa vypočítaného orla, ktorého Štróbl zastrelil na Liptove, mu pomáhal modelovať 82 ročný sochár Ladislav Dunajský (autor pamätníka Jána Hollého v Dobrej Vode, jeho otec pochádzal z Ľubietovej pri Banskej Bystrici). Sochy a výzdobu Košutovho mauzólea robil Štróbl v rokoch 1902 – 1909.

Štróbl bol zberateľom trubiek a rád na nich hrával. Už ako malému chlapcovi mu raz pastier dovolil, aby si na jeho trúbke zatrubil. Vtedy sa mu zapáčila najmä ozvena hlasu trúbky z okolitých úbočí a skál. Vo svojej zbierke mal loveckú trúbku s viacerými registrami, dlhú rovnú fanfáru, dlhú alpskú trúbku na konci ohnutú a ovinutú lykom aj rôzne lovecké trúbky z volských rohov.

³¹ Motesiky, A.: Emlékezés Strobl Alajosra (Spomíname na A. Štróbla), TerraPrint, Budapešť 2001, s. 9.

V roku otvorenia sochárskej školy v Mo-
rušovom sade začal pracovať aj na soche *Naša
matka*. Pôvodne mala slúžiť ako pomník na
hrobe matky. Sadrový odliatok bol hotový v ro-
ku 1894. Poslal ho do talianskej Carrary, kde
z bieleho mramoru vytesali hrubé obrysy so-
chy. Úplne ju dokončil v roku 1896. V tom roku
ju vystavil na milénovej výstave v Budapešti.
Vzbudil ňou veľkú pozornosť a štát ju odkúpil
pre Múzeum krásnych umení. S touto krásnou
sochou sa zúčastnil v roku 1900 na Svetovej
výstave umenia v Paríži. Z Budapešti tam vtedy
boli Jan Fadrus, ktorý dostal vyznamenanie za
sochu *Kráľ Matej* v Kluži a Juraj Zala, toho oce-
nili za vymodelovanie milénového archanjela
Gabriela. Štrobl získal za sochu matky Grand
prix (Veľkú cenu). Štróblova *Naša matka*, vi-
chol uhorského naturalistického sochárstva
19. storočia, je evidovaná v parížskom Louvri
ako výtvor patriaci medzi najdokonalejšie so-
chy sveta. Fotografiu tejto sochy ako symbol
materinskej lásky potom dlhú dobu predávali
v USA najmä ku Dňu matiek.³²

Socha predstavuje jeho milovanú matku
tak, ako si ju zapamätal, keď v kresle s knihou
v lone a na nej položenými upracovanými ru-
kami sedávala pri dome v Kráľovej Lehote. Do
plastiky vdýchol poéziu jednoduchosti, čím
umocnil ducha umeleckého diela. Historik
umenia K. Lyka popísal toto dielo takto: „*Sta-
rá žena sadí v kresle mierne nahnutá dopredu,
v lone má otvorenú bibliu. Zasným pohľadom
sa pozerá pred seba, v zrkadle jej tváre vidieť jej
vnútorný život. Jej myšlienky asi blúdia medzi
spomienkami na minulé časy, kým podlomené
telo pokojne odpočíva. Jej tichý obraz bytia je
podaný takou intimitou, na akú je schopný len
umelec milujúci matku.*“³³ Navštevník má pri
hlbšom zahľadení do jej tváre pocit, že sa vlast-
ne díva na neho, súčasne však hľadá do dialky.
Z výrazu jej tváre sa dá vyčítať smutné rozhor-
čenie postupne prechádzajúce v porozumenie
a lásku.

³² Štrobl, M.: A gránitorozsán (Žulový lev) Strobl
Alajos, Holnap kiadó, Budapešť 2003.

³³ Motesický, A.: Emlékezés Strobl Alajosra (Spomi-
name na A. Štróbla), TerraPrint, Budapešť 2001.

SOCHA NAŠA MATKA

71. *Naša matka, mramor 1896*

72. *Pred pieskovcovou verziou sochy Naša matka v Kráľovej Lehote. Zľava sestra Žofia, dcéra Zuzana, vnučka Beatrix, manželka Alojzia, vnuk Juraj, zat Ludovít Francisci, Alojz Štróbl a syn Michal*

Mramorový originál sochy je teraz súčasťou stálej expozície Maďarskej národnej galérie v Budapešti. Pieskovcový variant sochy sa od mramorového líši jedine tým, že kreslo má namiesto hranatých nôh nohy okrúhle a v biblii chýba záložka. Pieskovcová socha pôvodne stála vedľa juhovýchodného rohu rodného domu v Kráľovej Lehote, ako svedčia dobové fotografie už koncom 19. storočia. Pri sviatkoch prostí dedinskí ľudia nosili do náručia tejto sochy matky kvety. Aj po žatve, keď viezli po blízkej hradskej ceste obilie, sa zastavili a tak isto položili kyticu polných kvetov do náručia sochy.³⁴ Socha matky tam bola vyše 60 rokov. Vplyv počasia a šanťiace deti, keď priestory vily slúžili škole v prírode, ju značne poškodili. Preto bola 4. 10. 1961 prevezená do Galérie P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši. Tam ju zreštaurovali liptovskí výtvarníci, reštaurátor M. Štalmach a sochári A. Groma a M. Ksandr. V roku 1973 riaditeľ galérie akademický maliar PhDr. V. Mensatoris inicioval jej odliatok do bronzu. Táto bronzová kópia stojí pred mikulášskou galériou. Vápencovú sochu previezli v máji 1971 z Liptovského Mikuláša na kryté nádvorie Zvolenského zámku, spravovaného Slovenskou národnou galériou. Do Kráľovej Lehoty ju vrátili v jeseni 1997 a je postavená na trávníku powyše budovy Štróblovej vily pod dreveným altánkom.

³⁴ Droppa, V.: Alojz Štróbl, Výtvarný život, 4/28, 1980, s. 26 – 27.

Koncom 60. rokov 19. storočia, keď z príležitosti odhalenia jedného trojičného stĺpa ostrihomský kardinál Ján Scitovský (rodák z Košickej Belej) dával v Budapešti hostinu, kráľovský miestodržiteľ gróf Móríc Pálffy (rodák z Červeného Kameňa) navrhol, aby postavili sochu prvému uhorskému kráľovi sv. Štefanovi. Pritomní návrh nadšene prijali a ihneď začali so zbierkou. Potom však nadšenie opadlo. Myslienkou postaviť pamätník sv. Štefanovi oživil svoju výzvu v roku 1881 noviny Pesti Napló. Výzva priniesla úspech.

Keďže Alojza Štróbla v deväťdesiatych rokoch 19. storočia považovali za prvého sochára v Uhorsku, v roku 1893 ho rovno, bez konkurzu, poverili s prípravou plánov na túto sochu. Nato zákon č. VIII z roku 1896 rozhodol o vyhotovení sochy na štátne trovy s tým, že zo štátneho rozpočtu v roku 1899 sa na ňu vyčlení 135 tisíc forintov. Do toho sa počítali aj výdavky na úpravu okolia.

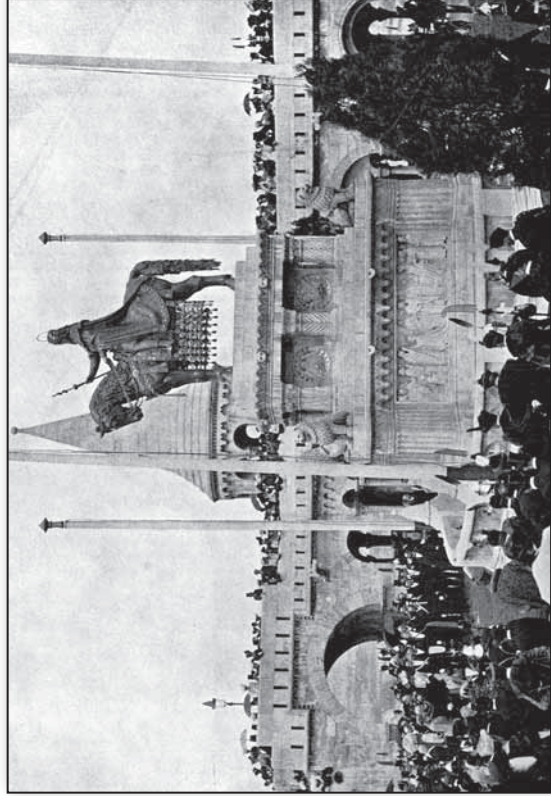
Štróbl najprv zhotovil malé návrhy hlavných postavy aj celého pamätníka. V roku 1900 už boli hotové hlinené a sadrové modely bočných relífov podstavca sochy, ktoré po prevzatí potrotou poslali na vyhotovenie do Carrary. Model koňa začal robiť hneď v životnej veľkosti. Tvaroval ho podľa koní cirkusu Barocaldi vo Városligede. Hotový model koňa žal v októbri 1901 veľký úspech. Preto umelca poverili vyhotoviť ho v 1,5 násobnom zväčšení. Hrivu koňa zaplietol a umiestnil naň postroje. Na koňa podľa malého návrhu vymodeloval a usadil hlavnú postavu. Krajinská rada výtvarného umenia mala v júni 1903 svoje zasadnutie za účelom prevzatia makety vyhotovenej majstrom v Štróblvom ateliéri. Rada uznala toto umelecké dielo v každom ohľade za vydatené, ale žiadala, aby sv. Štefan mal na hlave korunu a v ruke miesto kríža držal kopiju, symbol vojvodu.

Na výslovnú žiadosť cisára Františka Jozefa I. však bola kópia v ruke sv. Štefana nahradená dvojitým krížom. Panovník naďalej výtčal, že s bojovne zdvihnutým krížom svätý kráľ stále vyzerá tak, ako by chcel viesť ľudí do boja. Nakoniec bola socha sv. Štefana vyhotovená v podobe,

JAZDECKÁ SOCHA SV. ŠTEFANA

73. Na reliéfe vzdal hold svojmu rodisku smrekmi a veveričkou

74. Odhalenie Jazdeckej sochy sv. Štefana na Budinskom hrade, 21. mája 1906

ktorá vyžaruje pokoj a spája v sebe národného hrdinu, misionára aj zakladateľa vlasti. Soche na hlavu umiestnili vernú kópiu koruny sv. Štefana. Vtedy rada povedala konečné áno a sadrový model celého súsošia sa začiatkom roka 1904 dostal do kovozlievarene.

Samotnú postavu kráľa sv. Štefana modeloval Štróbl podľa kapucínskeho mnícha. Uvažoval, či má mníchovi za pôžovanie zaplatiť, keďže prisahal večnú chudobu. Preto povedal mníchovi: „*Ja zaplatím a vy dáte peniaze chudobným*“.

Postavu kráľa teda vymodeloval podľa svalnatého mnícha zaodetého do kutne zo srsti, ktorému fúzy splyvajú s padajúcou bradou. Hlboké ryhy na tvári robia na človeka taký dojem, ako by videl pred sebou trpiaceho Krista. Mních pri modelovaní trpezlivo sedel dlhé hodiny v požadovanej póze, bez toho, aby sa čo len pohol. Štróblovi študenti mu neraz vraveli: „*Svätý otče náš, Vás netreba vymodelovať, len jednoducho posadiť na koňa a nikto by netušil, že v sedle sedí živý človek*“.

Najprv sa uvažovalo, že socha bude stáť na námestí pred novopostavenou Bazilikou sv. Štefana. To, že ju umiestnia na hradnom kopci pri Rybárskej bašte, navrhol Štróbl s architektom sochy Fridrichom Schulekom.

Jazdecká socha sv. Štefana stojí na veľkom mramorovom podstavci. Na ňom okrem reliéfov sú štyri štylizované sochy levov. Nad reliéfmi sú zdvojené symboly štyroch evanjelistov, sprava Matúšov anjel a Lukášov vlk, zľava Markov lev a Jánov orol. Agnus Dei (Baránok Boží) aj emblém dvojitého kríža sú tiež Štróbovým dielom.

Na reliéfe, umiestnenom na podstavci, spredu sedí kráľ na tróne v kruhu svojich radcov, v ľavej ruke drží rímske jablko a pravou rukou sa opiera o meč, v ľavom rohu mních do tabule ryje, čo mu kráľ diktuje. Od kráľa vpravo stojí vyšší duchovný s dvojitým krížom v ruke, vľavo od neho zasa biskup sv. Gellért spolu s princom sv. Imrichom. Sú tam ešte traja bojovníci. Na reliéfe umiestnenom na pravej strane podstavca sa dá identifikovať viacero postáv. Zľava do-

75. *Lászlóská socha sv. Štefana po rekonštrukcii. Foto 2006*

prava nad krsiteľnicou Štróbla zvečnil svojho priateľa Žigmunda Justtha. Modelom kňaza držiacoho biskupskú palicu bol kardinál Ján Simor. Další kňaz s biskupskou čiapkou v ruke s ríšskym jablkom je maliar Robert Nádler. Kňaz držiaci dvojitý kríž je Franc List. V črtách tváre korunujúceho vyššieho kňaza spoznať Štróblého priateľa architekta Ľudovíta Rauschera. Kráľov portrét je neosobný. Prvý bojovník za kráľom je Ignác Alpár. Bojovník v pozadí má črtu Kolomana Thalyho. Princa Henricha opierajúceho sa o meč modeloval podľa Alexandra Wekerleho. V podobách ďalších dvoch bojovníkov rozpoznáť Jána Fadrusa a Alojza Hauszmanna.

V postave staršej ženy modliacej sa ruženec pred kráľovnou Gizelou postavil pamätník svojej matke. Kráľovná Gizela má črtu kráľovnej Alžbety. Žena, ktorá drží kráľovnej korunu, je vymodelovaná podľa umelcovej manželky Alojzie, zozadu sa predkláňajúca dvorná dáma zasa podľa jeho sestry Žofie. Nasledujúcu ženu modeloval podľa herečky Lili Szalayovej, ktorá mu stála modelom pre sochu Justície. Vo výjave o zakladaní kostola v postave staviteľa držiaceho model chrámu zobrazil F. Schuleka. Aj tu je kráľ neosobný. Vyššieho kňaza predstavuje Ľudovít Rauscher. Tri postavy v pozadí sú Karol Lotz, sám Alojz Štróbl a opäť Viliam Kurtz. V ľavej časti tohto reliéfu vzdal hold aj svojmu rodisku a to tým, že zobrazil smereky a na nich veвериčku pochutnávajúcu si na šiške.

Reliéf na ľavej strane podstavca ukazuje konečnú scénu trestnej vojnovnej výpravy proti Viedni. V prvej osobe, ktorá sa klania kráľovi sv. Štefanovi, je zobrazený primátor Viedne Ludwiges, ktorý nemal Maďarov v láske. V časti zobrazujúcej pohľad na Viedeň je nápis Vindobona. Umierajúcemu pohanskému bojovníkovi ukazuje kríž jeden mních. Nad lukmi a šípmi je portrét M. Munkácsyho.

Na mramorový podstavec postavili bronzovú sochu kráľa na koni začiatkom novembra 1905 a na zimu pamätník zakryli dreveným debnením. Predseda vlády Gejza Fejérváry

76. Sv. Štefan na hlavnom oltári baziliky, 1909

(príslušník šľachtického rodu zo šarišského Chmelova) v januári 1906 nariadil, aby z dôvodu úpravy okolia medzi námestím sv. Trojice a sochou zbúrali eráme budovy.

Nový predseda vlády Alexander Wekerle oznámil, že *Jazdecká socha sv. Štefana* bude slávnostne odhalená 21. mája 1906 za prítomnosti Jeho Veličenstva cisára Františka Jozefa I. Obrady sa začali o deviatej dopoludnia v Matejovom kostole, kde omšu celebroval pápežský prelát dr. Anton Nemes. Ten si pri tejto príležitosti obliekol rúcho, ktoré mal v roku 1792 na sebe kňaz pri korunováci Františka I. za uhorského kráľa. Potom išli k soche, kde na Štróbovo mávnutie s nej stiahli plachty, prelát ju obišiel a posvätil. Tým sa cirkevná časť skončila. Veľkolepá oslava bola popoludní o jednej. Okolo sochy stála korunná stráž s halaparthami. Už napoludnie sa okolie sochy prepľnilo ľuďmi. Medzi pozvanou elitou boli predseda vlády s ministrami. Pred jednou hodinou došiel arciknež Jozef s arcikňažnou Augustínou a presne o jednej za hlaholu zvonov prišiel cisár. Predseda vlády Wekerle vo svojom príhovore oboznámil prítomných so zásluhami sv. Štefana, zakladateľa uhorského štátu a požiadal cisára o súhlas odhaliť sochu. Po panovníkovom pokyne zazneli z balkóna Matejovho kostola fanfáry a za ich zvuku spustili plachtu upevnenú na štyroch vlnajových stožiaroch a zahalujúcu sochu. Bronzová socha so zlatistým leskom sa zaskvela v slnečnom jase. Predseda vlády predstavil cisárovi autora sochy Alojza Štróbla a architekta sochy Fridricha Schuleka. Panovník obom vrelo gratuloval a v ich sprievode sa vybral na krátku obhliadku sochy. Štróbl kráľovi vysvetlil význam jednotlivých reliéfov a verné zobrazenie osobností na nich. Ten vyjadril spokojnosť slovami: „*Zvlášť kôň je krásny. Viem, aké ťažké je vymodelovanie koňa... Aj reliéfy sú krásne. Museli byť témou veľkých štúdií, lebo doba, ktorú zobrazujú, je v hmle a neznáma.*“ Po skončení slávnosti Štróbla vyznamenali dôstojníckym železným krížom. Na jazdeckej soche sv. Štefana pracoval 10 rokov.

Pri oslobodzovaní Budapešti Sovietskou armádou vo februári 1945 bola *Jazdecká socha sv. Štefana* silne poškodená, najmä jej mramorové reliéfy. Prvé roky po vojne sa o ňu nikto nestaral a zlodeji poodlamovali ozdoby visiace zo sedla koňa. Sochu opravili až v rokoch 1957 – 1958. Súsošie Jazdeckej sochy sv. Štefana aj s podstavcom zrekonštruovali v roku 1998. Dnes je súsošie strážené.

Okrem jazdeckej sochy vytvoril Štróbl sochu sv. Štefana v roku 1909 z kararského mramoru aj na hlavný oltár v Bazilike sv. Štefana, aj sochu hlavy sv. Štefana v svätoštefanskej izbe na hrade.

Na zasadani poslancov mesta Jäger (Eger) 13. apríla 1901 oduševnene prijali návrh poslancu Jozefa Kösztlera, aby bol chýmemu protitureckému obrancovi mesta Jäger Štefanovi Dobóovi (rodákovi zo Serede) postavený pamätník. Hneď na zasadnutí zvolili 75 člennú komisiu na postavenie pamätníka a rozhodli o vyhlásení celoštátnej zbierky. Dohodu o vyhotovení pamätníka spísal primátor Jágra Dezider Jankovič s Alojzom Štróblom. Ten v zmysle dohodnutých podmienok urobil najprv zmenšený model 1:5 a po jeho prijatí komisiou podpísal zmluvu. Podľa toho, čo videl na cestách v Taliansku, na Dobóov pamätník naprojektoval aj fontánu. Pravdepodobne pre nedostatok peňazí sa jeho zámer s fontánou nerealizoval, ostala o tom len fotodokumentácia. Preto Štróbl po dôkladnom štúdiu Dobóových relikvií v jágerskom mestskom múzeu urobil nový návrh pamätníka. Hoci bolo dielo dokončené v stanovenom termíne v roku 1905, k jeho odhaleniu v Jágri došlo až 18. augusta 1907 v rámci celoštátnych osláv. Osobou Štefana Dobóa sa zaoberal Štróbl aj vtedy, keď jeho sarkofág použil na rodnom dome v Kráľovej Lehote (traduje sa, že bol aj strážcom na blízkej Vachtárovej), kde ho vytesaný z kamňa vo zvislej polohe v roku 1907 osadil na severnú stenu spojovacej vežičky.

PAMÄTNÍK OBRANCOVI JÁGRA

77. Pamätník Štefana Dobóa v Jágri z roku 1907

KRAJANIA SI POMÁHALI

Medzi Štróblových najbližších priateľov patrili rodák maliar Július Štetka. Okrem toho, že obidvaja pôsobili vo výtvarnej škole v Morušovom sade, spolu vyhotovili ľavý oltár v Bazilike sv. Štefana v Budapešti a oltár aj zemianske erby v evanjelickom kostole v ich rodisku v Kráľovej Lehote. Ďalším jeho veľmi dobrým priateľom bol krajan Ján Fadrus, ktorý mal ateliér v Naphegy v Budapešti. Fadrus vynikal na zimnej výstave 1892/1893 so sochou *Výkupiteľ*, predstavujúcou ukrižovaného Ježiša Krista. Keď vtedy Združenie výtvarnomoumelecké rozhodovalo o Veľkej cene, Štróbl ako člen hodnotiacej komisie sa pričínal o to, že Veľkú cenu a 1000 forintov udelili Fadrusovi.

Ako Slováč to Štróbl nemal v živote vždy ľahké a nevyhol sa ponížovaniu. V roku 1901 ho novinár Vojtech Tóth napadol pre jeho tótsky (slovenský) pôvod. Fadrusovi vtedy Štróbl napísal: „*Je toľko špiny, toľko svinstva vo svete...*“ a pýtal sa ho, či to tak musí byť. Fadrus sa ho rázne zastal, keď novinárovi Tóthovi napísal list tohto znenia: „*Nikdy nezabudnem na tú návštevu, ktorú som urobil u svojho priateľa Alojza Štróbla. V umení ho postihla veľká a nespravodlivá ujma a v takej strašnej nervozite chodil hore – dole, že som sa bdl, že sa zbláznil. V ateliéri nebolo nikoho a ani jedna duša v záhrade. Nato som ho zbadal na malom kopčeku, sediaceho na kláte a zhrbeného pred veľkým ohňom, ako sa do neho meravo pozerá. Prišiel som tam, dotkol sa jeho ramena.* - Nu, Alojzi, čo robíš? – Čo robím, priateľ môj? Ponerám oheň, oheň, oheň. Oheň je čistý, jediný čistý, všetko je špinavé, všetko, všetko je špinavé, ale dostane sa do ohňa a bude všetko čisté.... A v jeho krásnych žiarivých očiach blýskal plameň šialenstva, ten božie milosrdenstvo zabránilo tomu, aby sa celkom nezošalel. ... A on sa ponosoval na teba, vravel – Vidiš, ty si jeho priateľ, povedz mu, nech mi neprestajne neublíži. Čo som mu urobil? Už veľa rokov predplácam noviny, tak rád som čítal jeho veci, taky je senzáčný človek a je to o to strašnejšie, že ma vždy uráža. Keď už uráža moje diela, je to pre mňa zlé, lebo to číta celý štát, ale teraz mu vadí aj môj pôvod. Veď môžem ja za to, že som sa narodil medzi tótti? Prosím ťa, povedz mu, nech neuráža môj pôvod.“ Fadrus ďalej

78. Dobré sa cítil medzi obýčajnými ľuďmi

Tóthovi napísal: „To sú jeho slová, predávam ti ich doslova a pripájam aj svoju prosbu – neurážaj Uhra aj keď je Tótom, nadovšetko práve vtedy ho neurážaj. Lebo je to namyslenosť jazdeckých národov podceňovať národy chodiace pešo, vysmievať sa im a nepriať si spoložitie s nimi. Práve preto oni si neželajú spoložitie s nami, odkedy sme zostúpili s koňa, teraz ľutujeme tisícročnú vinu Maďara, totiž či vôbec ľutujeme, lebo ešte aj teraz – kaša nie je jedlom a ešte aj teraz – Tót nie je človekom a ešte aj teraz – Štróblíček. Vo mne zovrie moja hľupa krv, keď vidím v bráne župného domu tótskeho strýčka s jeho starostami, ako úctivo sníma pokrývku z hlavy na pozdrav pred fúzatým hajdúchom s príslym pohľadom, že – prosím ponížené pán veľkomožný. A ten len hrubo zreve na chudáka, že aj zabudne, načo vlastne sem prísieľ? A potom, keď sa dostane dovnútra na chodbu a nechajú ho tam čakať do súdneho dňa, chudáka človeka prilepeného k zemi. Niet človeka medzi toľkými darmožráčmi, ktorého srdce by sa zlutovalo nad chudákom s ohnutým chrbtom a mozolnatými rukami. No a nato vyjde mladý pánik, s tenkou malou blondatou bokombrídkou, so zlatou reťazou na zápästí, len sa tak nesie vo svojej dôstojnosti v kožených kamašách. Chudák rodák teraz sa ohne na šesťkrát, prehľadí si svoje sivé vlasy a znova začne – prosím ponížené, pán veľkomožný. Ale jaj, aký hlas to vyjde z toho pokrčného tenkého nosa, lebo direktne z nosa vychádza smerom k chudákovi – po máďhalsky hovor, smrľdľavý tót, po maďhalsky. A takto chce maďarský pán, aby národnosti si obľúbili jeho jazyk a štát. Raz jeden veľký pán a poslanec vo väčšej spoločnosti vyhlásil – verte mi páni, dereš veľmi chýbi vo verejnej správe žúp, so sedliakom sa inakšie nedá. Nato ja som mu povedal – máte pravdu, pane, chýbi dereš, ale ja by som dal v prvom rade naň natiahnuť všetkých tých sopliackych zápästí a dal by som im vyťaf, ich boha otca sedmosľvského. A ja by som bol vtedy šťastný, keby som počul cestou po zlté kožené kamaše štátnickou múdrosťou. A ja by som bol vtedy šťastný, keby som počul cestou – necesot, že Tót, Vlach a Sas lámu maďarský jazyk a veru by som sa im neposmieval...“³⁵

Okrem lásky k rodnému kraju Štróblovi ku cti slúži aj to, že kým iní si svoje mená pomadľovali, on sa svoje nemecky znejúce priezvisko (ktoré volne preložené do nemčiny značí *stropatý*) nikdy nesnažil zmeniť.

³⁵ Štrobl, M.: A gránitoroszlán (Žulový lev) Strobl Alajos, Holnap kiadó, Budapešť 2003, s. 97.

79. Chudobnému dieťaťu dáva peniaz pre šťastie

80. Na trhu

81. Bočian s Amorom na chrbte
v Kráľovej Lehote, 1930

Koncom 19. storočia u Štróbla vyštudovalo veľa významných umelcov. Ako pedagóg vychovával aj najvýznamnejšie osobnosti slovenského sochárstva nasledujúcej generácie. Vojtech Radnai, rodák z Bratislavy (*1873), u neho študoval výtvarné umenie a u Lotza kreslenie. V Štróblomovom ateliéri sa zoznámil so svojim krajanom Fadrusom, potom bol Fadrusovým asistentom, po jeho smrti prevzal jeho ateliér a prednášal na Krajinskej škole výtvarných umení. U Štróbla študoval v rokoch 1898 – 1900 Ján Koniarik, rodák z dediny Voderady pri Trnave (*1878). Štróblovým študentom bol aj sochár Pavol Bán, rodák z Turčianskych Teplíc (*1892), Jozef Damko, rodák z Nitrianskeho Pravna (*1872), u neho študoval v rokoch 1893 – 1899. Damko, ktorý bol v Budapešti murárskym učňom, prišiel v roku 1887 za Štróblom so svojimi kresliarskymi pokusmi. Ten vycítil mladíckove nadanie a dal mu odporúčanie, aby ho prijali na umeleckopriemyselnú školu, po jej absolvovaní leckopriemyselnú školu. Keďže Damko bol chudobný, Štróbl mu ponúkol bývať v jeho rodine. Brával ho aj do svojho letohradku v Kráľovej Lehote, v roku 1893 tam bol celé leto. V roku 1894 jeho a ďalších študentov zobral Štróbl na cestu po Taliansku. Damko sa stal uznávaným sochárom, v roku 1907 – 1908 vytvoril v Lateránskej bazilike v Ríme náhrobok pápeža Silvestra II. Na svojho učiteľa nezabudol. V roku 1925 urobil Štróblovu bustu z mramoru a granitu, v roku 1926 znova jeho bustu. Štróblovým úspešným slovenským študentom bol aj Gejza Čorba, rodák z Liptovského Hrádku (*1892), ocenený ako laureát Košútovej ceny (1950), zaslúžilý umelec (1961) a národný umelec (1971).

Vzdelancov zo Slovenska, prichádzajúcich študovať do Budapešti, Štróbl podporoval. Mnohým vymohol štátne štipendiá.

Ján Fadrus, držiteľ Radu železného kríža, bol v apríli 1901 poverený zhotovením sochy významného pôrodného lekára Ignáca Semmelweisa. Kvôli chorobe sa však do nej ani nepustil. Tohto mimoriadne nadaného umelca, Štróblomho najlepšieho priateľa, 26. októbra 1903 skoliav v 45. roku života tuberkulóza.

Do poslednej chvíle stál Štróbl pri Fadrusovej posteli a pri svetle kahančeka zvečnil podobu jeho tváre. Kresba umierajúceho Fadrusa visela v Štróblomovom ateliéri až do jeho smrti. Potom ju manželka Alojzia darovala historikovi umenia Vojtechovi Lázárovi a zrejme z jeho pozostalosti sa dostala na grafické oddelenie Maďarskej národnej galérie. Pri Fadrusovom katafalku v záhrade jeho ateliéru v Naphegy horelo 45 sviečok a pozadie zdobil kríž s ukrížovaným Kristom, prvé jeho veľkolepé dielo. Fadrusova manželka Anna Deréfy, s ktorou sa zoznámil, keď ako sochárka pracovala u Štróbla, sa po smrti manžela presťahovala do Dobšinej.

Staršia Alojzova sestra Žofia nadobudla základné vzdelanie samoštúdiom doma, určitý čas aj vo Varšave u uja Rudolfa Štróbla, profesora na varšavskom hudobnom konzervatóriu. V roku 1878 absolvovala kurz kreslenia na umeleckopriemyselnej škole vo Viedni, od roku 1881 študovala kreslenie u Karola Lotza, Gejzu Mészölyho a Ludovíta Deák-Ěbnera na maliarskej škole v Budapešti.

V roku 1889 mala v Štróblvom sochárskom pavilóne v Morušovom sade v Budapešti svoj maliarsky ateliér, v ktorom prijímala zákazníkov na portrétovanie a dávala hodiny kreslenia žiakom jej maliarskej školy. S bratom Alojzom uskutočnila v roku 1894 študijnú cestu po Taliansku, Tirolsku a Dalmácii.

V rodnom dome v Kráľovej Lehote jej Štróbl hneď, ako sa tam vrátili (1891), kúpil jedného koňa s kočom, aby mohla robiť vychádzky okolia. Pre účely ateliéru jej dal na juhozápadnom brehu nového jazera postaviť idylický záhradný domček s terasou otvorenou k vodnej hladine. V ňom malovala žánrové obrázky slovenských dedinských dievčat a mládenčov. Po vybudovaní veže letohrádku mala maliarsky ateliér na jej prvom poschodí.

Nevydala sa a nemala deti, venovala sa tvorivej činnosti. Malovala najmä portréty, krajinky a zátišia s kvetmi. Svoje portréty a obrazy zo života vystavovala od roku 1890 v Budapešti. Jej maľby *Portrét manžielky grófa Andreja Ladányi Miczkylho* a *Portrét dámy* sú v Múzeu krásnych umení v Budapešti. Na Slovensku vystavovala svoje diela za pomoci lip-tovského rodáka výtvarníka Janka Alexyho v roku 1930 v kúpeľoch Ľubochňa.

V Štróblovej pracovni v Morušovom sade bol od nej obraz matky a kópie malieb starých majstrov. V letnom sídle v Kráľovej Lehote pravdepodobne v roku 1916 vytvorila obraz *Slovenská maďona*. Modelom jej bola mladá žena s dieťaťom z Kráľovej Lehoty, ktorú usadila na kreslo pred tirolský dom tak, aby v pozadí bolo vidno Bockú dolinu. V rodine Štróblvcov má tento obraz svoje čestné miesto. V Kráľovej Lehote visel v spálni nad posteľou Štróblovej manželky Alojzie. Teraz je v ich byte v Budapešti nad posteľou, v ktorej 27. novembra 1964 vo veku 89 rokov Alojzia umrela. Zvláštnosťou tohto

SESTRA ŽOFIA, MALIARKA

82. Žena s dieťaťom pozuje v domčeku na brehu jazera

83. Bača krmí psy

84. Matka s dieťaťom pózuje.
V pozadí Bocká dolina

85. A takto vyzerá obraz
Slovenská madona

obrazu je, že sa mení podľa toho, ako naň dopadá svetlo.

V tom období vznikli v Kráľovej Lehote aj obrazy dreveníc vo Važci, tiež baču, ako kŕmi ovčiarke psy pred kolibou, v pozadí s Kriváňom, ktorý je teraz v kancelárii riaditeľa Lesostavu v Liptovskom Hrádku a obraz sv. Ondreja, ten bol donedávna v katolíckom kostole v Liptovskom Hrádku a teraz je v katolíckom kostole v Liptovskom Ondreji. Predlohou na obraz sv. Ondreja bol môj ujo Ľan Dadík. Aj jemu za odmenu urobila Žofia malý portrét, ktorý je v majetku jeho dcéry Milky v Hybiach. Na dobových fotografiách v jej ateliéri vidno obrazy s podobizňami, krajinu s ovečkami, zátišia s kvetmi.

V súkromnom vlastníctve rodiny Štróblovcov v Budapešti sú od nej *Portrét Jozefa Štróbla* (1882), *Portrét manželky Jozefa Štróbla* (1882), *Mladá žena* (Alojzia Štróblová, 1896), *Portrét Alojzia Štróblovej* (okolo 1896), *Výhľad na Kriváň z rodného domu A. Štróbla* (1900), *Rodný dom A. Štróbla v liptovskej Vachtárni* (1900), *A. Štróbl na koni vo vojenskej uniforme* (po r. 1914), *Drevená zvonica na Strednej Boci* a ďalšie.

Žofia Štróblova žila spolu s rodinou brata Alojza, kde sa často starala o chod domácnosti. Hovorila po nemecky a aj keď popri Kráľovej Lehote striedavo žila v maďarskom hlavnom meste vyše 40 rokov, po slovensky vedela lepšie ako po maďarsky. Zomrela 12. septembra 1941 v Budapešti.

Do talianskej Carrary, miesta ťažby bieleho mramoru, chodil Štróbl často, lebo ho stále používal na svoje sochy. Vtedy sa naučil po taliansky. Spriatelil sa s majiteľom kameňolomu na mramor Pavlom Triscorniom. Ten bol vášnivým polovníkom. Pri návšteve v roku 1909 zobral Štróbla na polovačku na kačice na svoje majetky. Tam sa stretol s Triscorniovým loveckým druhom Giacomo Puccinim, slávnym talianskym hudobným skladateľom. Puccini pozval Štróbla na návštevu jeho domu v Torre del Lago. V záhrade jeho domu uvidel veľký strom, ovešaný klieťkami so spevavými vtákmi. Skladateľ mu s úsmevom vysvetlil, že na stole pod stromom často komponuje a stáva sa, že od vtákov dostáva inšpirácie na melódie. V roku 1912, keď Puccini dirigoval v Budapešti svoju operu Dievča zo západu, navštívil Štróbla v jeho sochárskej škole v Morušovom sade.

Štróbl hľadal pre svoje sochy vhodný materiál aj v rodnom kraji. Kvalitnú žulu našiel v severnom masíve Nízkych Tatier na Nižnej Boci. Táto žula ostáva po vybrúsení zrkadlovou hladká a je vari najstálejším sochárskym materiálom, len sa ťažko opracováva. O jej ťažbe na prítomnosti liptovskohrádeckého tabulárneho sudcu Kolomana Vitáliša spísal Štróbl s Bocanmi nasledovnú dohodu: „*Osviedčenia Vedľa ktorého mi dolupodpisany dovolujeme že bi veľkomožny pan Alojz Štróbl sochar-krajinský a obyvateľ v Budapešti na grunte v chotári dolina boca ležiaceu tak nazvanou Krajcov Vrch ktorý grunt a nebožto plocha na mape pod číslom 1204 označeny je našu vlastnosť od cesty hore na horni Bocu veducej na vrch 80 metrou a v šine 40 metrou – granit slobodno a bez platne pre svoju potrebu a skrze neho v určitých demenziach na raz – vždy dal lámat, a vilamany gránit pre svoju potrebu dal tiež praktikovať. Ia dolu podpisany Alojz Štróbl osvedčenie toto na vedomost beriem a navrch vtom obrazeny pripínam, a za-to zaverujem dla možnosti pri všetkej tej práci ktorá s reprodukovanim granitu spojená bude, robotníkou Dolnobockých obyvateľou upotrebit*

POLOVAČKA S PUCCINIM

ŽULA Z NIŽNEJ BOCE

86. Náhrobník D. Szilágyho s podstavcom zo žuly z Nižnej Boce, 1908

87. Socha grófa Alexandra Károlyho s lavicou zo žuly z Nižnej Boce, 1906

*a dla bežnych taxou a denných plácou tak furmanov akonadenikou platíť. Na dôkaz všetkeho nasledujú naše vlastne mena podpisy. Vítalís Kalman, Jan Kovačík, Helebrand Jano, Böhmer Ján, Treger Josef, Galoni Ondrej, Herich Ján, Piovarčí Anton, Stróbl Alajos, Helebrandt Michal kurátor, Helebrandt Boltížiar.*³⁶

Žulu z Nižnej Boce použil Štróbl na sochu grófa Wenckleina (1888), na sochu grófa Károlyho (1906), na náhrobník D. Szilágyiho (1908) a ďalšie. Na Štróblovo pranie bola aj na jeho pôvodnom náhrobníku.

³⁶ Stróbl, M.: A gránitoroszán Stróbl Alajos, Budapest – Rákospiget, rukopis 1970, s. 102.

88. Výzdobe výstavných miestností venoval veľkú pozornosť

Najvyšším ohodnotením práce Alojza Štróbla bolo jeho povýšenie do šľachtického stavu. Rozhodol tak panovník 9. novembra 1913 vo Viedni a toto rozhodnutie je zapísané v kráľovskom registri zv. LXXII., s. 889.³⁷ List, ktorý mu to oznámil, opatrený emblémom štátneho znaku a koruny, znel: „*Milostivý pán Alojz Štróbl z Liptovského Hrádku, umelec – sochár, riadiateľ – profesor sochárskej majstrovskej školy, Budapešť. Od Uhorského kráľovského ministra cirkevných záležitostí a verejného vzdelávania, podacie číslo 5097 / 1913. Jeho Cisárska a Apolská Výsosť na základe najvyššieho rozhodnutia 9. novembra bežného roka vo Viedni (kabinet č. 2696). Milostivému pánovi a všetkým jeho zákonitým potomkom za uznanie zásluh na poli umenia s najvyššou milosťou ráčilo udeliť uhorský šľachtický titul s predikátom z Liptovského Hrádku bez poplatkov. Máam to šťastie Vám oznámiť za radosného prijatia, aby ste kvôli vystaveniu šľachtického diplomu ráčili obrátiť sa na pomocný úrad uhorského kráľovského ministerstva pri osobe Jeho Výsosti. Budapešť, 19. novembra 1913. Jankovich.*“

Svoj šľachtický erb si Štróbl navrhol sám a návrh podal do viedenskej kancelárie. Tá však požadovala, aby erb vypracoval heraldik a namaľoval maliar. To Štróbla urazilo a erb si nakreslil sám len pre svoju potrebu. Štít erbu predstavuje tatranského orla stojaceho v korune, ktorá je na rytierskej prilbe symbolizujúcej šľachtictvo. Orol drží dlato a kladivo, ktoré sú symbolom sochárstva. Rieka v tvare S je Váh a zobrazuje jeho zákrutu pred Štróblovým rodným domom v Kráľovej Lehote. Šestramenná srieborná hviezda symbolizuje rodisko. V dolnej časti štítu je slnko vychádzajúce nad Vysokými Tatrami.

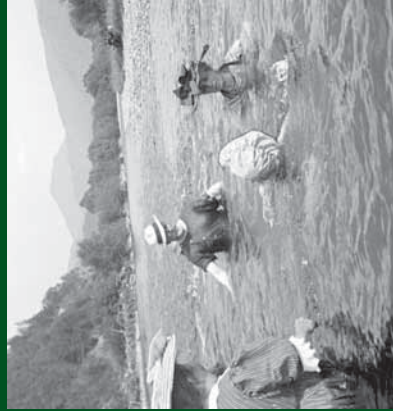
³⁷ List heraldika prof. J. Nováka z 25. 11. 1998 – archív autora

UDELENIE ŠĽAHTICKÉHO TITULU

89. Šľachtický erb Alojza Štróbla

PRVÁ SVETOVÁ VOJNA

90. Kúpanie vo Váhu

Tak, ako roky pred tým, aj v lete 1914 sa celá Štróbova rodina vybrala na prázdniny do rodného domu a vidieckeho sídla v Kráľovej Lehote. Toho leta si pobyt spestrili aj výletom na plti. Kočom sa vyviezli na Čierny Váh. Tam dal Štróbl na pltiach urobiť z čecíny sedadlá pre dámy a keď vypustili tajch, po zvýšenej hladine rieky sa na dvoch pltiach splavili do Liptovského Hrádku. Vzrušenie zažívali vtedy, keď pri prechode cez štyri hate sa predok plte dostal pod vodu a cez celú plť sa preválila vlna. Štróbl trubkou zdravil skaly Ríglu a Vachtárovej aj strážnu vežu svojho sídla. Na menej nebezpečných miestach prebral od vedúceho pltníka predné veslo a sám plť kormidloval. Na jednej plti mali zriadené ohnisko, na ktorom opekali slaninu. Na uhasenie smádu popíjali pivo zo súdka. Vo Váhu vedľa rodného domu sa často kúpavali. Štróbl bol stále temperamentný, naďalej na seba veľmi prísny a tvrdo pracoval.

Ešte bol s rodinou v Kráľovej Lehote, keď mu poobede 25. augusta 1914 poštar doniesol povolávací rozkaz, v ktorom stálo: „*Alojz Štróbl, pán poručík mimo služby, sa povoláva na činnú službu a je povinný od prevzatia povolávacieho rozkazu najneskôršie do 24 hodín odísť z miesta terajšieho pobytu a 22. augusta sa hlásiť v Brašove u Uhorského kráľovského 24. brašovského dobrovoľníckeho veliteľstva. Dané v Brašove 18. augusta 1914*“. Hneď po prevzatí rozkazu začalo balenie kufrov a rodina sa vrátila do Budapešti. Cestovali až 36 hodín, lebo vojenské transporty mali prednosť. Štróbl opustil rodinu 29. augusta a do Brašova sa dostal s riadnym meškaním oproti stanovenému termínu. Ovenčené vojenské vlaky na staniach vyprevádzal dav ľudí. Ešte bol každý nadšený. Aj Štróbl považoval za významnanie, že môže brániť Rakúsko-Uhorsko proti nepriateľom.

Na veliteľstve v Brašove dostal funkciu veliteľa zásobovacej a strážnej roty. Tá bola prísunutá na Zemplín. Našiel si čas na to, aby vymodeloval busty svojej pani domácej a jej dcéry. Z tohto obdobia do svojich skicárov zakreslil výjavy z karpatských bojov. Jedna jeho kresba ukazuje vypálený a Rusmi vylúpený kaštieľ grófa Wenckheima v Stakčine na Zemplíne, pre-

menený na vojenskú nemocnicu. Pod veľkým smrekom pri vatre sa zohrievajú vojaci, v parku sú pušky postavené do ihlanu a v ľavom rohu vidieť spočítavanie ruských vojenských zajatcov. Keď boli Rusi vytlačení do Haliča, Štróbl sa dostal do Ruskova na Zemplíne. Tam vplyvom pohľadu na ranených vojakov vznikla skica Hliadka v Ruskove, podľa nej v roku 1915 zhotovil sadrové a bronzové kompozície *Stráž na Zemplíne*. Pri veľkých bojoch pri Novej Sedlici (okres Snina) prežil štvrt hodinovú guľometnú paľbu.

Potom ho preložili k 8. divízii 11. pluku ulánov a povýšili do hodnosti nadporučíka. Na rozkaz veliteľa bol od polovice januára 1915 na dlhšiu dobu preložený do Budapešti. Tam 25. apríla dostal od cisára Františka Jozefa I. Záslužný kríž III. triedy.

Koncom júna 1915 sa Štróbl k 11. pluku ulánov vrátil. Brali ohľad na jeho vek a nedali ho do prvej línie. Svoj príbytok si raz zriadil v senníku. Na jednej skici senník označil nápisom *Moja vila*, jeho pesík Mussolino spí na plášti rozprestretom na slame a v rohu vidno malú žltú bríčku.

Z vyčerpávajúcich služieb a častého nocovania v prírode dostal reumu. Videl nesmierne utrpenie a hrôzy vojny. Preto bol rád, keď ho 4. decembra z bukovinského bojiska odvolali do Budapešti. Z rozstrieľanej kaplnky na Bukovine (teraz Ukrajina) si priniesol dvojitý kríž, ako prejav vďaky Bohu, že ho uchránil od všetkého zlého. V Budapešti potom slúžil pri 1. husárskom pluku v kasárňach Františka Jozefa na ceste Kerepesi.

Zomrel cisár František Jozef I. Vtedy, 23. novembra 1916, naposledy cestoval Štróbl do Viedne na jeho pohreb. V smútočnom sprievode kráčať vo vojenskej uniforme. Tam sa stretol s bulharským kráľom Ferdinandom I. Ten prišiel k nemu a objal ho so slovami: „*Ty si urobil veľmi peknú pamiatku na moju nebohú matku*“. Myslel tým sarkofág arcikňažnej Klementíny, ktorý Štróbl zhotovil v roku 1908 do hrobky kostola sv. Augusta v bavorskom Coburgu.

91. Na plti dolu Váhom, 1914

Po VOJNE

92. Na poľane Vachtárovkej
keď voňala pokosená tráva

93. Obdivoval pr ácu na blízkom salaši

V roku 1918 sa veľmi zhoršilo verejné zásobovanie. Čierny trh s potravinami zosilnel. Preto po skončení školského roka celá Štróblova rodina doslovne ušla z Budapešti do svojho vidieckeho sídla na Liptov, kde predsa len aké - také potraviný boli. Biedne pomery pretrvávajúce aj v nasledujúcom roku ilustruje pozvánka, ktorú Štróbl poslal pre priateľov a známych z príležitosti svadby dcéry Zuzany. Mala tento text: „*Rozlúčka so Zuzikou 10. marca 1919 večer o 8. hodine, stretnutie v Morušovom sade, A. Štróbl a jeho manželka. Večeru nech si každý priniesie z domu.*“ Sobaš dcéry Zuzany s Ladislavom Franciscim bol 12. marca v Matejovom chráme. Mladí sa potom za veľkých ťažkostí dostali do Solivaru (Sohného Hradu) pri Prešove, kde nastávajúci zač pracovať ako lesný inžinier.

Na Liptov Štróblenci v roku 1919 však nemohli ísť, tam sa už iní cítili doma. Po vojne sa totiž Štróblova vila mala dostať do rúk Spolku slovenských umelcov, maliar P. J. Kern sa usiloval v nej založiť maliarsku kolóniu a Štróbla účelovo označili za maďarána. Že mu chcu vziať jeho rodinný majetok, do ktorého zveladenia vložil mnoho svojich peňazí aj práce, Štróbla veľmi trápilo. Vtedy sľúbil, že tam založí školu pre 2 – 3 slovenských sochárov. Nevládalo to však zrealizovať, lebo perzekúcia ho podlomila duševne i fyzicky. A tak hladovali v Budapešti. Keďže on, jeho manželka aj deti mali trvalý pobyt na Liptove, povzniku Česko - Slovenska museli požiadať o maďarské štátne občianstvo.

V novembri 1921 sa dcére Zuzane narodil syn Juraj. Vtedy sa Štróbl prebral z letargie zapríčinennej udalosťami posledných rokov. V nasledujúcich troch rokoch zhotovil veľké množstvo portrétov a bust, aj pamätník. Stávalo sa, že v ateliéri pracoval na 10 – 15 portrétach súbežne. Na Vianoce podľa prvorođeného vnuka v životnej veľkosti vymodeloval Ježiška v perinke s gloriolou okolo hlavy.

Na začiatku dvadsiatych rokov zapracovali do vysokoškolskej reformy aj jeho sochársku školu. Štróbla však nepenzionovali. Podľa tejto reformy sa však už Štróbl nemohol venovať len nadaným študentom, ktorých si sám vy-

94. Nad svojou vilou na Vachtárovej.
Štróbl dolu v strede obrázku s puškou na pleci, 1910

bral. Pridellili mu tiež takých, ktorí nikdy neporozumeli Štróblovým korekciám, volali ho starcom a chceli sa zbaviť jeho vplyvu. Preto žiadal riaditeľa vysokej školy Karola Lyku, aby sa postaral o jeho náhradu.

Snahy skonfiškovať Štróblovi jeho letohrádok v Kráľovej Lehote nevyšli a tak počnúc rokom 1921 zasa každé leto trávil na Liptove. Aj keď ich vidiecke sídlo už bolo v Československu „*cítili, že predsa len domov idú*“. Hoci do dolín Čierneho Váhu vybuďovali lesnú železnicu, dolu Váhom sa raz alebo dvakrát za týždeň stále plavili plte. Vtedy bolo Štróbla ťažké dostať preč z brehu Váhu. Jeho manželka sa ho raz opýtala: „*Že in závidíš, Lojzinko?*“ Štróbl unavený a znechutený novým spôsobom výučby na škole, len prikývol. Na mládež však nezanevrel, ešte 8. septembra 1925 s láskou prijal vo svojej vile žiakov kráľovolehotskej ľudovej školy s učiteľom Danielom Rokošiným.

Keď na jeseň 1925 chcel Štróbl v ateliéri v Morušovom sade modelovacím drevkom urobiť úpravu na modeli jedného zo svojich študentov, ten mu zadržal ruku so slovami: „*Majster, nedotýkajte sa ho, veľmi dlho som na ňom pracoval!*“

Vtedy Štróbl u vedenia vysokej školy zariadil, aby ho penzionovali. Zo zamestnania ho pustili v októbri 1925. Za 31 služobných rokov (okrem rokov, kedy bola škola jeho súkromná) mu určili dôchodok v 100 % výške platu. Spoločnosť Szinyei Merse Pál Társaság, skladajúca sa zo citelov, priateľov tohto veľkého majstra (rodáka zo Chminianskej Novej Vsi pri Prešove) a umelcov, ho zvolila v tom roku za svojho čestného člena. Na jar 1926 mu za celoživotné dielo udelili Maďarský záslužný kríž II. triedy. Profesorom sochárstva bol 40 rokov. Vplyv jeho pedagogického pôsobenia je nezmerateľný.

95. *Pred polovačkou.
Štróbl je prvý sprava*

96. *K polovačke patrili aj psi*

97. *Vo chvíli oddychu*

Štróblova manželka videla, že sa dobre cíti v rodisku, preto sa presťahovali tam. V rodisku ešte v roku 1925 vymodeloval hlinené busty svojich detí a ďalšie. Dcériu bustu umiestnil na podstavec ozdobený plesnivcami. Synova busta v životnej veľkosti predstavovala torzo syna, akoby vystupoval z Váhu. Keď išiel diela vypáliť do pece hybského hrnčiara, ten vidiac bustu syna smutne poznamenal: „*Taký mladý a už bez rúk!*“ Vtedy vznikla aj socha Štróblo-voho priateľa, liptovskohrádckého tabulárneho sudcu *Kolomana Vitališa*. Urobil tiež reliéf kráľa Mateja s nápisom *Mathias Rex*. Zobrazuje kráľa v poloprofile s bohatými vlasmi a s vencom z dubových konárov na hlave. V tom roku vymodeloval z hliny návrh na pamätník *Jánošík*, nesúci na podstavci nápis Wachtarowa. Plánoval ho vytesať z kameňa v dvojjasobnej životnej veľkosti a postaviť na skalu vedľa vlajkového stôžiaru tak, aby sa s kyjakom v ruke pozeral pozdĺž Váhu na pánov do Mikuláša. Vedel totiž, akú úlohu zohrála postava Juraja Jánošíka v ťažkom postavení poddaného slovenského ľudu. Preto chcel vytvoriť dielo, ktoré by charakterizovalo toho, o ktorom sa najprv rozprávalo iba v prítní učupených drevencí, až napokon sa stal národným hrdinom.

Ako penzista žil Štróbl v skromných pomeroch a z núdze vytvoril aj busty niektorých liptovských novozobohatlíkov, za ktoré dostal po 1000 – 1500 korún. V Hybiach bol dlho známy jeho *Bača s fajkou*, sediaci na stolič pri vatre. Všetky tieto busty vytvoril z hmoty podľa vlastného receptu, v ktorom okrem hybskej červenej hlíny z lokality Gročičková bola sadra a hasené vápno a vypaloval ich v peci hybského hrnčiara.

Štróblova manželka vybavila, že od 1. júna 1926 mu budú dôchodok posielat tam, do Česko-Slovenska. Mal už sedemdesiatku, ale napriek tomu sa zapojil do prác pri oprave oplote-ria pozemku. V septembri sa Štróblovcí vrátili do Budapešti s tým rozhodnutím, že neskoršie sa na Liptov presťahujú navždy. Pred odchodom, na prechádzke po polane jeho obľúbenej Vachtarovej, nachádzajúcej sa nad jeho rodným domom, pri západe slnka, sa Štróbl ľúčil s Vysokými Tatrami. Keď z polany schádzal, z posled-

ného miesta, odkiaľ bolo ešte vidno Kriváň, sa otočil a zamával na rozlúčku. Ako by bol cítil, že naposledy.

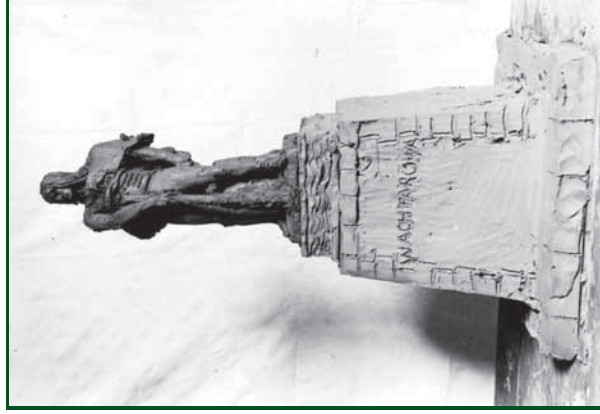
V Budapešti sa ešte venoval modelovaniu malých plastik, ale najviac času v predĺžujúcich sa zimných večeroch venoval čítaniu biblie a Napoleonovho životopisu. Ak nečítal, chodil sem a tam po byte, fajčiak zastal pri okne a sledoval Bencúrov maliarsky pavilón, ktorý bolo z Morušového sadu vidno. Na Pamiatku zosnulých išli, tak ako každý rok, na cintorín v Kerepesi. Zastavili sa pri rodinných hroboch, zašli k mauzóleom a náhrobníkom, ktoré Štrobl vytvoril a ku hrobom priateľov. Pri Fadrusovom hrobe povedal manželke: „Vidiš, Lujzinka, *Fadrus to vedel, ten začal svoju dráhu s našim Pánom Ježišom, a čo ja, začínal som s katom Perzeom!*“

Keď prišli chladné dni, von chodil málo. V nedeľu 12. decembra išiel ako zvyčajne na rannú omšu do terézvároškého kostola. Poobede po malom odpočinku zišiel na chvíľu do ateliéru, potom si čítal. Večer si ľahol spať. Nato tíško nad ránom 13. decembra 1926 odišiel do večnosti. Umrle na skôrmateníe ciev. Manželka na ním ponechanú otvorenú 301. stranu Napoleonovho životopisu, kde sa pojednávalo o tom, ako sa cisár pred vyhnanstvom na ostrov Elba vzdáva moci a pred kaštieľom vo Fontainette sa 2. apríla 1814 ľúči s gardou, v to ráno napísala: „*Am Abend seines Todes noch gelesen. (Čítané ešte v predvečer jeho smrti) 12. XII. 1926*“.³⁸

Alojza Štrobla pochovali na kerepešskom cintoríne v Budapešti. Nad jeho hrobom mal hlboko precitýny smútočný prejav v mene bývalých študentov a profesorov školy jeho študent a potom profesorský kolega Eugen Bory. Truhla bola zakrytá maďarskou trikolórou, na nej vyšité mená tých umelcov, ktorých rakvy už zahalovala. Na jeho hrob dali krásnu, na zrkadlovo hladlako vybrúsenú platňu zo žuly z Liptova, z Nižnej Boce, tak ako si to ešte za života želal.

Počas 2. svetovej vojny na jar 1945 bola náhrobná platňa značne poškodená bombou. Nový náhrobník vyprojektoval architekt Egon

³⁸ Štrobl, M.: A gránitoroszlán (Žulový lev) Štrobl Alajos, Holnap kiadó, Budapešť 2003.

98. Návrh na pamätník
Jánošíka, 1925

99. Hlava jeleňa

100. Mästar z Hýb, 1910

Pfannl a dala ho zhotoviť v roku 1968 budapeštianska Správa umeleckých pamiatok. Pri 45. výročí smrti A. Štróbla, dňa 13. decembra 1971, pozostali a priatelia tento nový náhrobník z červeného mramoru slávnostne odhalili. Slávnosti sa zúčastnili mnohí historici umenia, literáti, hudobníci, študenti Akadémie a sochári z Maďarska aj zo Slovenska. Na náhrobník upevnili bronzový reliéf s autopoťretom umelca z roku 1885 a zo zlatých písmen úryvok od Aranya: „Földi ember kévéssel beéri, ha vágyait kevesebre méri“ (Pozemšťanovi stačí málo, keď svoje túžby meria skromnejšie). Syn Michal Štróbl ďakoval všetkým za obnovenie hrobu, aj riaditeľovi Galérie P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši PhDr. V. Mensatorisovi za zaslaný krásny pozdrav, kyticu piesnícov z milovaného rodného kraja, z vápcových končiarov Nízkych Tatier, previazaných slovenskou trikolórou. Pozostatky Alojza Štróbla sú uložené na Národnom panteóne kerepešského cintorína, parcela 26/1, hrob 1 – 35. Na náhrobníku sú v súčasnosti uvedené aj mená manželky Alojzie, dcéry Zuzany a syna Michala, ktorých urny do hrobu položili.

101. Štróbl na výlete kočom po okolí Kráľovej Lehoty. V pozadí jeho vila, nad ňou Vachtárová a Kriváň, 1912

102. Samota Frischfeuerer, teraz Červený Kút. Štróblova vila vpravo pod smrekovou horou Vachtárovej, 2007

V Budapešti je po Alojzovi Štróblovi pomenovaná ulica, nachádzajúca sa severovýchodne od železničnej stanice Keleti. V októbri 1998 bolo meno Alojza Štróbla uvedené na pamätnej tabuli významných rodákov na priecheli Obecného úradu v Kráľovej Lehotě.

Návrh pomenovať ulicu po našom slávnom Liptákoví v mestách Liptovský Hrádok a Liptovský Mikuláš sa zatiaľ nestrel s pochopením. Pritom v nich stoja Štróblve sochy.

103. Hrob Alojza Štróbla, 2008

CELÝ ŽIVOT ZASVÄTIL PRÁCI

104. Gróf E. Zichy, 1880

105. Umeľcova matka, 1892

Alojz Štróbl vytvoril diela, ktoré ho svojim rozsahom a najmä kvalitou vyniesli na najpoprednejšie miesto uhorského sochárstva. Významné postavenie zaujal aj z celoeurópskeho hľadiska. Jeho tvorba sa pohybovala medzi neobarokom, impresionizmom a secesiou, v niektorých dielach viedla k naturalizmu. Boli to monumenty, pamätníky, sakrálne diela, reprezentačné portréty a štúdie. Obrovská umelecká potencia, veľké nadanie a ľahkosť modelovania mu zaistili úspechy umelecké i materiálne. Náš vynikajúci rodák, potomok Poliaka a Moravanky, nikdy neprušíl kontakty so Slovenskom, časť jeho významných diel mala korene na Slovensku a v rodnom dome na Liptove aj tvoril. Preto je potrebné brať ho aj ako umelca slovenského a pokladať ho za jedného zo zakladateľov našej sochárskej tradície. Žánrové spektrum jeho celoživotného diela potvrdzuje vplyv tatranskej prírody aj vplyv životného štýlu hornoliptovského vidieckeho ľudu na jeho dušu a ľudskú aj profesionálnu osobnosť. Čo videl a zažil, pretvoril majstrovsky do diel, ktoré sú pýchou maďarskej, ale aj slovenskej kultúry dodnes. Nezmažateľne sa zapísal medzi tých, ktorí sú veľkou ozdobou Slovenska.

Na slávnostnom zhromaždení Maďarskej akadémie vied 9. februára 1927 na pamiatku Alojza Štróbla historik umenia Ervin Ybl povedal: „Jedným z najgeniálnejších majstrov smeru vyrovnávajúceho minulosť so súčasnosťou, snažiacoho sa zrovnáť tradičnú krásu života, bol Alojz Štróbl. Bol jedným z najnadanejších a najviac pracujúcich umelcov predvojnového Uhorska. Jeho tvorba bola súčasťou duchovného a hospodárskeho rozkvetu počas panovania Františka Jozefa, bol verným zobrazovateľom doby túžiacej po nádhere, sebadôvere odetej do gala. Štýl jeho života korenil v citovom svete 70. a 80. rokov. V jeho dielach sa ožyvalo umelecké krádo tejto doby a malebnosť neobaročka. Desila ho prozaickosť, bol prehriaty náruživosťou chcúcou pretvoriť skutočnosť. Nepredstaviteľne sa oduševňoval pre nádherné aktivity ... Svoje osobitné umelecké ja úplne prežil neraz len organizovaním malebných slávností a pôsobivými pohrebmí. Aj v tom sa podal na starých veľkých majstrov. Zo sochárov bol jeho idolom Michelangelo, ktorého náruživosť presiaкла aj do Štróbla. Tak ako Michelangelo zapalovali svety pretvárajúcej fantázie, tak aj Štróbla jeho plápolajúca predstavivosť stá-

le zaplňala veľkými plánni a kompozíciami. Nikdy ho nenechávala na pokoji svätá pomätenosť tvorenia. Odošľoval len vtedy, keď bol nemocný, vtedy bol v ti-
chom, večne vlniacom sa svete náladý“.

Štróbl citlivo reagoval na rýchlo meniace sa zá-
padné štýlové prúdy. Vzhľadom na veľkú sochársku
erudíciu začiatkom 20. storočia prekonával fázy
elektriky a secesie a jeho umenie sa očistilo od ran-
ných patetických a emocionálnych rysov. Materiálne
veci ho zaujímali len natoľko, aby mohol zaopatriť
svoju rodinu a aby mohol vytvoriť pre seba prostre-
die inšpirujúce k umeleckej práci. Veľké sumy vyná-
ložil na prestavbu rodného domu v Kráľovej Lehote
podľa jeho predstáv a na prestavby a stále zmeny so-
chárskeho pavilónu aj záhrady v Morušovom sade,
veď jeden čas bola sochárska škola jeho súkromnou.
Vždy zamestnával množstvo robotníkov a kamená-
rov, ktorých platil z vlastného vrecka. Veľakrát pris-
túpil na nízky honorár, bezmála doplácť, len aby
mohol uskutočniť svoje predstavy.

Význačnú časť Štróblinho obrovského život-
ného diela chránia v v Maďarskej národnej galérii
v Budapešti. Úplne vymenovať a zhrnúť všetkých
viššie 600 diel, ktoré Štróbl počas svojho plodného
života vytvoril, nie je možné. Viaceré boli zničené
a mnohé sa dostali do súkromných zbierok.

Bohatá fotodokumentácia Štróblových diel, kto-
rú opatrujú jeho vnuci, vznikla zásluhou manželky
Alojzie. Do tajomstva fotografovania ju v roku 1900
zasvätil Eduard Ballo, v rokoch 1894 – 1923 maliar
a profesor na Vysokej škole výtvarných umení v Bu-
dapešti (narodil sa 17. 12. 1859 v Liptovskom Miku-
láši). Niektoré Štróbluve diela, najmä však rodinný
život Štróblencov, fotografoval Alojzov brat Jozef,
ktorý mal vo Viedni fotoateliér.

Podrobný životopisný príbeh Alojza Štróbla vo
forme rukopisu spracoval jeho syn Michal. Už ako
chlapec sa počas pobytov v Kráľovej Lehote naučil
po slovensky a s kamarátmi, s ktorými sa hral, si
celý život po slovensky dopisoval, listy podpisoval
ako *Miško Štróbl*. V listoch priateľovi Ladislavovi
Lehotskému napísal: „.... staroba sa už dosť hlási,
na moje krásne Slovensko a Liptov by som sa rád ešte
zopár razy pozrel.“ Tiež: „.... naše priateľstvo ešte od
čias našich rodičov drží a chcem veriť, že kým žijeme

106. Uhorská kráľovná Alžbeta,
1890 – 95

107. Matka s dieťaťom
k pomníku J. Semmelweisa,
1905

108. Štróbl s cisárom Františkom. Jozefom I. v sochárskej škole v Budapešti, 1913

109. Štróbl prednáša návštevníkom sochárskej školy v Budapešti, 1922

bude držať, potom aj medzi našimi deťmi.“³⁹ Podľa rukopisu vydala jeho rodina v roku 2003 knihu A gránitoroslán (Žulový lev) Strobl Alajos. V rodinnom doslove tejto krásnej knihy Štróblovi vnuci a vnučky napísali: „*Držíme zrkadlo a našich dvadsať vnukov ho bude tiež držať. Potom aj ich vnuci. Preto vznikla táto kniha.*“

³⁹ List M. Štróbla L. Lehotskému z 1. 5. 1973 a z 11. 5. 1983 – archív autora.

Štróblova rodina považovala svoje vidiecke sídlo v Kráľovej Lehote naozaj za svoj pravý domov, lebo keď v roku 1926 zomrel, jeho manželka sa v ňom natrvalo usadila a spravovala ho ako penzión. Krásne prostredie, dobré ubytovacie možnosti a strava uspokojovali aj tých najnáročnejších hostí. Prospekt s fotografiami, ktorý vydala Alojzia Štróblova v nemčine, maďarčine a slovenčine uvádzal: „*Prijemná zotavovňa na úpätí Tatier. 5 minút od železničnej stanice Kráľova Lehota vo výške 700 m nad morom, dve stanice od Srbského Plesa. V horskom záreze, obklopenom smrekovým lesom, len k juhu otvorený, leží idyllický Frischfeuer. Park o výmere 10 katastrálnych jútár so starými lipami, veľkým rybníkom s člnkom, zatienené zákutia, snečné terasy pre ležiacu kúru a snečné kúpele. Platiaci hostia nájdu tu najochotnejšie prijatie, pohodlné, pekné a suché byty, výdatnú a chutnú stravu. Za daždivého počasia je hosťom k dispozícii 5 veľkých príjemne zariadených miestností, opatrených krbmi. Rozptýlenie poskytuje knižnica, klavír, stôl na hranie karát, rádio a gramofón. Pre krásne výlety umožnené dvoma železnicami do okolia, ako aj celodenný výlet okolo Vysokých Tatier ulahčený najvhodnejším spojením. Tiež nájomné auto je k dispozícii. Nablízku tečúci Váh poskytuje nádherné riečne kúpele. V dome sú k dispozícii aj bazénové kúpele. Denná penzia, počítajúc do toho bývanie, činí za osobu 45 Kč, deti medzi 8 – 12 rokmi platia polovicu. Denne 4 jedlá. Nápoje sa počítajú zvlášť. Jedna bazénová kúpeľ 10 Kč. Izby prizené v 1. poschodí, elektrické svetlo, splachovacie klozety. Najkratší pobyt 14 dní. Tyždenne zúčtovanie. Vdova Alojza Štróbla, Kráľova Lehota, XIX., Slovensko.*

Dňa 9. januára 1929 vznikol vo veži vily požiar. Zapríčinili ho dvaja robotníci neopatrným zaobchádzaním s letovacou lampou pri rozmrazovaní vodovodného potrubia. Zničená bola strecha aj drevená terasa veže, drevená spojovacia vežička a strecha hlavnej budovy. V najvyššej miestnosti veže zhorelo mnoho cenných vecí. Niektoré stačili vyhodit von do snehu. Aj farebný variant busty *Môj otec* z roku 1875 našiel záhradník až v čase topenia snehu a šťastne oznámil: „*Pani veľkomožná, našiel som tú hlavu!*“, za čo dostal odmenu.

Rekonštrukciu veže po požiari viedol Forgáč z Liptovského Jána podľa plánov schválených Lesným úradom mesta Košice, ktoré sprostredkoval lesný radca Ing. Ludovít Francisci, zať Alojza Štróbla. Rodina už nemala peniaze na to, aby vežu dali do pôvodného stavu, preto je o niečo nižšia a chýba na nej drevená vyhladková terasa.⁴⁰

Keď maliar Vladimír Droppa po skončení štúdií v Prahe v roku 1935 pred odchodom na študijný pobyt do Ríma navštívil Štróblovu vilu v Kráľovej Lehote, našiel tam vdovu Alojziu, syna Michala aj sochárovu sestru Žofiu – maliarku. Pri rozhovore pani Alojzia povedala, o čom hovoril majster pri práci na jednotlivých dielach. Vtedy zaspomínala: „*Náš život bol plnosť a jedinečná krása, akaj len človek stačí byť svedkom a akú som prežila po jeho boku na zemi.*“ V sochárskom ateliéri ho upútala plastika novorodeniatka a domáca pani poznamenala: „*Hľa,*

ŠTRÓBLOVA VILA PO JEHO SMRTI

110. Vila po požiari v januári 1929

⁴⁰ Archív autora.

nový život“. Maliar Droppa tam uvidel súsošie skupiny poľovníckych psov umiestnených tak, že voda napustená do jazera siahala po ich smädné tlamy. Uvádza, že v parčíku Štróblovej vily v Kráľovej Lehote tam vtedy bola nielen kompozícia *Ranený diviák so psom*, ale aj kompozície *Medveď s muflónom* a *Zhasínajúci jeleň*.⁴¹ Aj moja matka mi to hovorievala a lamentovala: „*Kde sa podiel ten prekrásny jeleň aj ten medveď, kto ich len vzal!*“ To znamená, že sochár Štróbl zhotoval jeleňa nielen pre grófa Károlyiho v Stupave a medveďa pre grófa Andrássyho v Betliari, ale aj pre seba do rodného sídla v Kráľovej Lehote. O ďalšom osude týchto dvoch soch však nevieme, najskôr boli odcudzené počas 2. svetovej vojny.

PREDAJ ŠTRÓBLOVEJ VILY A JEJ ĎALŠÍ OSUD

111. Vila po obnove

Keď začiatkom 2. svetovej vojny ubúdalo vďo-
ve Alojzii Štróblovej síl, rozhodla sa letohrádko
v Kráľovej Lehote predat'. O tom, že je vila na pre-
daj, sa dozvedeli lipťovskí rodáci generálny riadi-
teľ Slovenskej Dunajplavby Ing. Vladimír Droppa
a bývalý vedúci právneho oddelenia Slovenských
železníc v Bratislave Dr. Ján Gašperík. Sprostredko-
vali kontakt a Dunajplavba, ktorá vtedy dosahova-
la dobré výsledky, sa rozhodla vilu kúpiť. Právnym
zástupcom predávajúcich bol Dr. Teodor Lehotský,
advokát z Kráľovej Lehoty. Štróblova vila bola pre-
daná Dunajplavbe začiatkom roka 1942 za 360 tisíc
korún.

V čase predaja bolo v hlavnej budove a vo veži
14 izieb, kuchyňa, jedáleň, salón v ateliéri, kúpeľňa
a 2 WC, v tirolskom dome 7 izieb a krytá veranda.
Hospodárska budova pozostávala z kuchyne, ko-
mory, garáže, maštale pre 8 kusov dobytky a pre 4
ošípané. Okolie budovy tvoril park, jazero, lúky, role
a hora. K areálu patrila aj hať pri Váhu, pôvodne po-
užívaná na chov kaprov, ktorá neskoršie slúžila ako
kúpalisko.

Pôvodná budova z roku 1750 a veža z roku 1906
však úplne nevyhovovali požiadavkám nového maji-
tela. Bolo treba previesť modernizáciu a rozšíriť uby-
tovacie kapacity. Rozhodlo sa, že povýše hlavnej bu-
dovy, na lúke pod horou postaví drevenú zrubovú
chatu na základoch vymurovaných z kameňa. Táto
krásna stavba bola hotová a začala slúžiť svojmu
účelu už koncom leta 1942. Bola však vojna a tak v nej boli často ubytovaní nemeckí chlapci
absolvujúci výcvik v Hitlerjugen (Hitlerova mládež). Po potlačení Slovenského národného po-
vstania sa v celom areáli ubytovala nemecká vojenská posádka. Zrubová chata bohužiaľ dlho
nestála. Ustupujúce nemecké vojsko ju v noci z 29. na 30. januára 1945 podpálilo a zhorela do
základov, s ňou aj príslahlé hospodárske budovy.

Po 2. svetovej vojne sa lokalita Frischfeuer začala uvádzať ako Červený Kút.
Štróblovu vilu v rokoch 1950 – 1960 zabralo Poverenie školstva v Bratislave.

⁴¹ Droppa, V.: Alojz Štrobl, Výtvarný život, 4/28, 1980, s. 26 – 27.

112. Drevená zrubová chata vedľa Štróblovej vily, postavená v roku 1942.
Podpálená nemeckými vojakmi v januári 1945

Malo v nej Rekreačné stredisko školskej mládeže P. O. Hviezdoslava, riaditeľom bol Miroslav Škorlík. O vilu sa však nestarali a tak chátrala. Potom ju posunuli Odboru školstva Krajského národného výboru v Žiline, neskoršie Odboru školstva Okresného národného výboru v Lip-tovskom Hrádku a ten ju nakoniec pre nedostatok finančných prostriedkov vrátil pôvodnému majiteľovi, Československej plavbe dunajskej, ako nástupcovi Dunajplavby. Od vtedy sa začalo do Štróblovej vily investovať. Prostriedky na to dával podnik, prispela aj odborárska organizácia. Uskutočňovala sa v nej rekreácia zamestnancov s rodinami, detská prázdninová rekreácia, aj výmenná rekreácia so zahraničnými podunajskými plavbami.

Keďže správca aj domovník bývali v hlavnej budove a zaberali ubytovacie priestory, bola pre nich postavená prízemná hospodárska budova, na ktorú neskôr nadstavili poschodie. Na poschodí boli dva dvojizbové byty, na prízemí kancelária, rezervná miestnosť, garáž, práčovňa a umývárň pre bývajúcich v stanoch, neskôr v malých chatkách. V tom čase sa vybudovalo aj ústredné kúrenie na uhlie pre hlavnú i hospodársku budovu s kotelňou umiestnenou v suteréne veže.

K ďalšiemu výraznému zlepšeniu došlo v roku 1964, keď v priestore podkrovia hlavnej budovy vytvorili 5 izieb. Izby na prízemí zrušili, čo umožnilo zväčšiť jedáleň. Drevený oblúkový mostík pre chodcov ponad Ván, postavený v roku 1950, prehnal a tak v roku 1966 vo svojej lodnici v Bratislave vyhotovili nový železný mostík, previezli ho a osadili. Služi dodnes. Pôvodná studňa nestačila, preto boli vybudované v dolnej časti areálu dve nové. Kapacita 100 lôžok v 25 drevených chatkách bola zrušená v roku 1976, kedy ich pre schátranie okresný hygienik zakázal používať. Ako náhradu za ne postavili v dolnej časti 5 veľkých drevených chat obsahujúcich po 2 izby, spoločenskú miestnosť s rádiom a televízorom, kuchynku s varičom a chladničkou, sprchu a WC. Vtedy dali do prevádzky aj čističku odpadových vôd. V neudržovanom jazere sa z listia padajúceho z okolitých stromov rokmi nahromadilo páchnuce bahno, ideálne pre pre množenie žiab, ktoré poskakovali po celom areáli. Obnova jazera bola ekonomicky náročná, tak ho zasypali.

113. Štróblava vila z juhozápadu, 2007

114. ... a z juhu, 2008

115. Poškodený tírolský dom povíchrici
v auguste 2007

Rozhodnutím Rady SKK ONV Liptovský Mikuláš č. 314 z 23. marca 1963 je Štróblova vila kultúrnou pamiatkou. Zo starých stromov okolo jazera sú 3 chránené. Majú obvod kmeňa 440, 335 a 510 cm, výšku 24, 21 a 26 m, priemer koruny 16, 12 a 16 m, vek 100, 100 a 120 rokov. Za chránené boli vyhlásené 26. septembra 1975 Uznesením Rady ONV Liptovský Mikuláš číslo 162 / 75.

V roku 1994 bola prevedená plynofikácia objektu. V priebehu roka 1999 realizoval majiteľ, Odborové združenie vodnej dopravy pri Slovenskej plavbe a prístavoch, Bratislava, ďalšiu obnovu Štróblovej vily v Kráľovej Lehote, ktorá teraz nesie názov Rekreačné stredisko Kotva. Bola vymenená škridlová krytina na hlavnej budove aj veži a nádvorie bolo vylžené zámkovou dlažbou. V hlavnej budove a veži zriadili 13 izieb. Jedáleň má kapacitu 84 miest a spoločenská miestnosť 30 miest. Súčasťou areálu je antukové ihrisko na volejbal, trávnaté ihrisko na minifutbal a detské ihrisko s hoidačkami, preliezačkami a pieskoviskom.

V ostatnom čase Štróblova vila znova chátra. V januári 2007 odpojili okrem služobného bytu v objekte elektrinu aj plyn a prestali ubytovávať. Z personálu ostal len Ing. Fridrich Svítok ako správca a strážca objektu.

Krátko po polnoci v piatok 24. augusta 2007 sa cez Kráľovu Lehotu prehnala silná víchrica s lejakom a bleskami idúcimi jeden za druhým. Spôsobil ju vpád horúceho vzduchu z juhu. Hoci trvala len necelých 10 minút, narobila veľké škody. V Štróblovej vile vylámala časť smrekovej hory, polámala vyše

116. Štróbluva vila na pokraji Kráľovej Lehoty, 2008

storočné lípy v parku, prevrátila stožiarovú trafostanicu. Padajúce stromy preborili nahniúť strechu na tirolskom dome. Opravená bola len trafostanica a odpratane spadnuté stromy, ostatok ostal tak.⁴²

117. Rodisko Alojza Štróbla je v lone hlbokých lipťovských hôr, 2006

⁴² Obecná kronika Kráľovej Lehoty, s. 199.

MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA O ŽIVOTE A DIELE ALOJZA ŠTRÓBLA

Štróblovi potomkovia rodisko svojho otca a starého otca často navštevovali. V časoch socializmu ich v objekte nechceli ubytovať a tak si museli hľadať nocľah v súkromí v okolí. Teraz takmer každý rok niekto z nich pobudne niekoľko dní v Štróblovej vile. Pri jednej z návštev v júni 1999 som sa so Štróblovými vnukmi skontaktoval a získal prvé cenové údaje a fotografie. V júni 2000 predniesli návrh na zorganizovanie výročnej konferencie v Kráľovej Lehote, pri ich návšteve v novembri 2000 som bol pozvaný do Budapešti dohodnúť jej program. Rokovanie v Budapešti za pomoci tlačočníčky Bernadety Pichnarčíkovej bolo 16. – 18. februára 2001. Hostelia vytvorili pre nás aj ďalších účastníkov veľmi príjemné prostredie. Ich rodinné putá na Liptov sú stále vrelé, najmä pani Kristína Hergár – Štróbl pri rozhovoroch o rodisku starého otca mala často slzy v očiach.

Medzinárodná konferencia o živote a diele sochára Alojza Štróbla pri príležitosti 145. výročia narodenia a 75. výročia úmrtia sa v jeho v rodnom dome v Kráľovej Lehote uskutočnila v dňoch 22. – 23. júna 2001. Začala sa 22. júna popoludní. Za slovenskú stranu ju otvoril kronikár Kráľovej Lehoty František Bizub, za maďarskú stranu sochárov vnuk Dr. Alojz Štróbl. Nasledovalo vyznenie slovenskej a maďarskej zástavy za zvuku národných hymien na nádvori južného priečelia vily. V jedálni, ktorá slúžila ako rokovacia miestnosť, urobil privítanie a prípitok na úspešný priebeh konferencie starosta Kráľovej Lehoty Peter Matisko. Občerstvenie formou švédskych stolov zabezpečila slovenská strana. Potom do poljedenástej večer Dr. Alojz Štróbl premietal diapozitívy starej Kráľovej Lehoty a jej okolia spred 50 až 100 rokov.

Program 23. júna 2001 začal príhovormi starostov, Petra Matiska z Kráľovej Lehoty a Dr. Tomáša Gábora Nagya z I. obvodu Budapešti. Matisko nato Nagymu a rodine Štróbl-ovcov odovzdal ako upomienkové dary knižné publikácie o Liptove a getetky ovčieho syra. Podujatia sa zúčastnil aj primátor Liptovského Hrádku Július Medvedi. Nasledoval kultúrny program, v ktorom Veronika Lehotská predniesla básen P. Bellu - Horala o rodnom Liptove, kráľovolehotský evanjelický spevokol zaspieval slovenské národné piesne a Janka Pichnarčíková zarecitovala maďarskú básen.

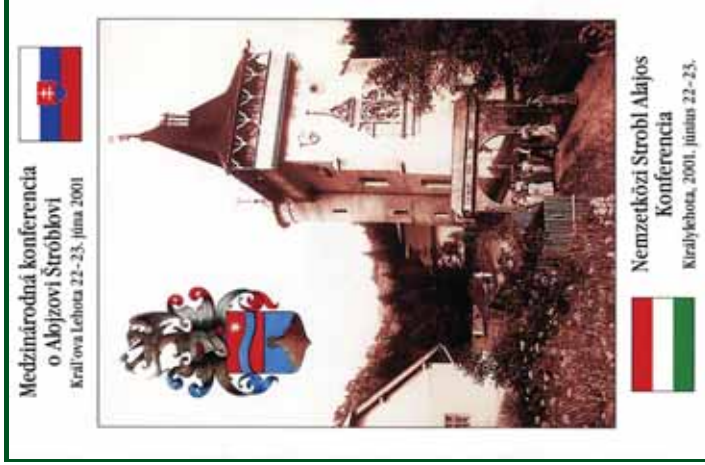
Odbornú časť konferencie tvorili prednášky: Dr. Gizela Satmári z Maďarskej národnej galérie v Budapešti – *Umenie Alojza Štróbla*, František Bizub, kronikár Kráľovej Lehoty - *Rodný dom a detstvo Alojza Štróbla*, Dr. Alojz Štróbl – *Dejiny rodiny Štróbl a umelcovie diela v majetku rodiny*, Ing. Ladislav Molnár, CSC., zo Slovenského poľovníckeho zväzu v Bratislave - *Štróbl-ove diela s poľovníckou tematikou*, akademik Dr. Juraj Pozsler z Budapešti – *Štróbl-ove diela a estetik-ka na prelome 19. a 20. storočia*, Dr. Karol Maliňák, riaditeľ Galérie P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši – *Štróbl-ove pamiatky na Slovensku* a Matej Štróbl – *Štróbl-ove diela z rodinného albumu*. V rámci diskusie hodnotnými príspevkami prispeli Ing. Marián Číž, riaditeľ Múzea vo Svätom Antone a Dr. Jozef Hálzl z Budapešti. Väčšina prednášok bola doplnená diapozitívmi. Konferencia bola dvojazyčná, slovenská a maďarská, za každou prednáškou nasledoval preklad. Na paneloch vo vestibule boli vystavené fotografie najpozoruhodnejších Štróbl-ovych diel. Ku konferencii bola vydaná brožúra s dobovými fotografiami, programom konferencie

a stručným obsahom prednášok a aj kožená medaila.

Večer bolo pre účastníkov usporiadané posedenie pri muzike. Občerstvenie a víno dodala rodina Štrobl, sud piva slovenská strana. Na podujatí bolo okolo 150 účastníkov najmä z Maďarska. Organizácie ho zabezpečila rodina Štrobl, lovci z Budapešti a autor tejto knihy. Zo slovenskej strany finančne prispeli Obecný úrad v Kráľovej Lehoty, Poľnohospodárske družstvo v Liptovskom Ondreji, Mestský úrad v Liptovskom Hrádku a Pohostinstvo Peter Bizub v Kráľovej Lehoty.

Životu a dielu sochára Alojza Štrobla, vzhľadom na to, aké hodnoty zanechal, sa na Slovensku venuje malá pozornosť. Stroho o ňom píšú naše slovníky aj encyklopédie, biografia doposiaľ chýbala. Slávnemu rodákovi sme dlžní nápravu a oproti Maďarom máme čo dohádzať. Uvedená konferencia bola prvým podujatím na Slovensku, majúcim za úlohu aspoň z časti toto napraviť.

Aj potomkovia Alojza Štrobla sa hľadisia k Liptovu. Po konferencii v dakovnom liste napísali: „Tešíme sa tomu, že po rokoch sme mohli nájsť náš starý domov. Bol to veľký zážitok pre celú našu rodinu, predovšetkým pre jej mladých členov, ktorí sa len teraz dozvedeli, kde a v akom kraji vyrastali ich predkovia a kde sa oni potom celý život túžobne vracali“.⁴³

118. Brožúra o konferencii

119. Kožená medaila z konferencie

⁴³ Obecná kronika Kráľovej Lehoty, s. 118 – 120.

150. VÝROČIE NARODENIA ALOJA ŠTRÓBLA

120. Socha Naša matka
chránená altánkom, 2006

Pri rodnom dome sochára Alojza Štróbla v Kráľovej Lehotě sa 21. júna 2006 konala spomienková slávnosť pri príležitosti 150. výročia jeho narodenia. Zúčastnili sa na nej umelcové vnučky a vnuci s rodinami z Budapešti, starostka Hýb Ing. Ľubica Vríliková, starosta Kráľovej Lehoty Vladimír Kaprtní, domáci a hostia.

Kráľovolehotský ekumenický spevokol vedený Milanom Mríanom zaspieval hymnickú pieseň *Aká si mi krásna, ty rodná zem moja*, slávnostný príhovor, súbežne do maďarčiny tlmočený Štróblovým vnukom Dr. Alojzom Štróblom, predniesla Zita Žiaranová z Galérie P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši. Príbližila v ňom život a dielo nášho slávneho rodáka a jeho vrúcny vzťah k Liptovu. Žiaci Základnej školy v Hybiach pod vedením učiteľky Zuzany Pavelicovej predviedli ukážky detských ľudových tancov a zaspievali ľudové piesne.

Sochárov vnuk Dr. A. Štróbl poďakoval za pekný program a vyslovil radosť nad tým, že zo srdečnej atmosféry podujatia cítiť, že sme ako jedna rodina a nedelíme sa podľa národností. Spomenul tiež, že sochárov syn a jeho otec Michal Štróbl ešte vedel po slovensky, oni už veľmi málo, ale chcú, aby sa aspoň jeden z ich početných vnukov slovenčinu naučil. Na záver sochárovi potomkovia a zástupcovia obcí položili kytice kvetov k umelcovej soche Naša matka. Podujatie zabezpečoval obecný kronikár František Bizub, jazykovú bariéru pomáhala prekonať Bernadetta Pichnarčíková.

Pri príležitosti 150. výročia tohto najvýznamnejšieho sochára Uhorska sa uskutočnilo v roku 2006 v Maďarsku viacero podujatí. Podvečer 12. apríla bola v Galérii Hradná štvrť na Bartlhyányovej ul. v Budapešti otvorená pamätná výstava sochára Alojza Štróbla a jeho sestry Žofie, maliarky. V nedeľu 21. mája napoludnie sa na hradnom kopci pri Matejovom chráme a Rybárskej bašte v Budapešti konala stého výročia odhalenia jazdeckej sochy prvého uhorského kráľa sv. Štefana od A. Štróbla. V stredu 12. júla popoludní otvorili v Móra Ferenc múzeu v Segedíne hlavnú výstavu Štróblových diel. Za slovenskú stranu sa vernisáže zúčastnili riaditeľka Galérie P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši PhDr. Zuzana Gažíková, kurátorka umenia 19. storočia Slovenskej národnej galérie v Bratislave Mgr. Katarína Beňová a František Bizub, autor biografie o A. Štróblvi. Počas tohto podujatia prebehli rokovania o zapožičaní niektorých Štróblových diel na pripravovanú výstavu v Liptovskom Mikuláši, profesionálny fotograf Jozef Česla zo Starej Ľubovne na segedínskej výstave a na druhý deň po Budapešti robil zábery pre mikulášsku výstavu aj do katalógu.

Ku 150. výročiu narodenia a 80. výročiu výročia Alojza Štróbla usporiadala Galéria P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši v spolupráci so Slovenskou národnou galériou v Bratislave výstavu diel nášho rodáka. Boli na nej prezentované jeho diela zo zbierok mikuláskej galérie, Slovenskej národnej galérie, Galérie mesta Bratislava, Maďarskej národnej galérie v Budapešti, Slovenského národného múzea v Bratislave, Kaštiela Betliar a rodinnej zbierky Štróblvcov v Budapešti. Súčasťou výstavy boli dobové fotografie dokumentujúce prácu a život umelca. Výstava bola realizovaná s finančným príspevkom Ministerstva kultúry SR.

Vernisáž uvedenej výstavy spojená s uvedením na Slovensku prvého súborného katalógu o živote a tvorbe umelca bola 7. decembra 2006 v Galérii P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši. Na katalóg autorského kolektívu Mgr. Katarína Beňová (SNG), František Bizub (Kráľova Lehota), PhDr. Zuzana Gažíková (GPMB) finančne prispeli Ministerstvo kultúry SR, Komunálna nadácia Liptov, obec Kráľova Lehota a obec Hybe. Súčasťou katalógu je biografia *Alojz Štróbl – životná púť sochára* od F. Bizuba, predtým v rukopise uvádzaná ako *Po stopách Alojza Štróbla*.

Výstava v Galérii P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši trvala do 1. apríla 2007. Potom bola v Slovenskej národnej galérii na zámku vo Zvolene od 26. apríla do 26. augusta 2007 a v Galérii mesta Bratislava od 13. septembra do 21. októbra 2007.⁴⁴

⁴⁴ Kráľova Lehota, Obecný časopis, 2/2006, s. 7 – 8, 1/2007, s. 7.

123. Vnučka K. Hergár-Štróbltová
(zľava) s tlmoučníčkou B. Pichnarčíkovou

VÝSTAVA ALOJZ ŠTRÓBL (1856 – 1926)

121. Otvorenie výstavy PhDr. Z. Gažíkovou

122. Vnučk Dr. A. Štróbl podpisuje katalóg starostovi
Kráľovej Lehoty V. Kapríniimu

ŠTRÓBLOVE SOCHY v TOPOLČIANKACH

Pri polovníckom zámku v anglickom parku kaštiela Habsburgovcov v Topolčiankach sú tri Štróblove sochy *Medveď s muflónom*, *Zhasínajúci jeleň* a *Ranený diviák so psom*. Pôvodnú sochu medveďa s muflónom poškodili na Silvestra 1991 vandali, o je záchranu sa postarali LESY SR. Opravu previedli umelci Margoč a Zelman z Pernéku. Opravený originál sochy je vo vestibulu polovníckeho zámku, jej epoxidová kópia je umiestnená na novom návrší pred južným priechlím zámku. Slávnostné odhalenie reštaulovanej sochy sa uskutočnilo 17. mája 2007

124. Zhasínajúci jeleň, 1900

125. Ranený diviák so psom, 1902

126. *Medveď s muflónom, 1909. Epoxidová kópia z r. 2006*

stva SR Viliam Turský. Za rodinu Štróbl z Budapešti sa za dôstojnú oslavu podakoval vnuk Matej Štróbl.

Pri piesni Na Kráľovej holi v podaní folklórnej skupiny zo Šumiaca išiel prítomným mráz po chrbte. Nasledovala prehliadka ďalších Štróblových sôch zvierat *Diviák so psom* a *Zhasí-najúci jeleň*, ktoré spolu so sochou medveďa vytvárajú jedinečnú parkovú kompozíciu. Pred vchodom do polovnického zámku v Topoľčiankach lesníci osadili kameň s pamätnou tabuľou venovanou A. Štróblvi. Zámok a okolitý park so sochami A. Štróbla bol pri tejto príležitosti vyhlásený za Významné lesnícke miesto.⁴⁵

127. *Pamätná tabuľa A. Štróbla, 2007*

⁴⁵ Kráľova Lehota, *Obecný časopis*, 3/2007, s. 7 – 8; Mičovský, J.: Klenot, Lesník 7 – 8/2007, s. 14 – 15.

128. Scénka príchodu cisára Františka Jozefa I. s Alojom Štróblom
na oslavách v máji 2007 v Topoľčiankach

129. Generálny riaditeľ LESOV SR, š. p., doc. RNDr. Ing. Jozef Mindáš, PhD.
odhaľuje 17. 5. 2007 sochu medveďa v Topoľčiankach

Autori alebo pôvod obrázkov**Archív rodiny Štróbl Budapešť**

1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27,
28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49,
52, 53, 54, 55, 59, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 78, 79, 80, 81, 82,
84, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 101, 107, 108,
109, 110, 111

Bizub, F.

2, 12, 13, 23, 36, 37, 38, 39, 41, 47, 64, 73, 75, 76, 83, 85,
99, 102, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 124, 125, 126,
127, 128, 129

Česla, J.

11, 15, 87, 100, 104, 105, 106

Hergár, J.

120, 121, 122, 123

Liptovské múzeum Ružomberok

3, 16, 65

Maďarská národná galéria Budapešť

71

Múzeum Betliar

56, 61

Neidentifikovateľní autori

57, 58, 60, 62, 63, 74, 77, 86, 103, 112

Slovenské poľnohospodárske múzeum Nitra

50, 51

Technické múzeum Košice

4

AUTORI

ALEBO PÔVOD

OBRÁZKOV

OBSAH

Príhovor autora	3
Dieťa z liptovských hôr	4
Štúdiá	6
V hlavnom meste Uhorska	10
Návrat na Liptov	17
Študijné cesty	28
Pamätníky Jána Aranyho	30
Inšpirácia prírodou	32
Motívy z prírody na monumentoch	36
Socha Naša matka	40
Jazdecká socha sv. Štefana	42
Pamätník obrancovi Jágra	46
Krajanovia si pomáhali	47
Sestra Žofia, maliarka	50
Poľovačka s Puccinim	52
Žula z Nižnej Boce	52
Udelenie šľachtického titulu	54
Prvá svetová vojna	55
Po vojne	57
Celý život zasvätil práci	63
Štróblova vila po jeho smrti	66
Predaj Štróblovej vily a jej ďalší osud	67
Medzinárodná konferencia o živote a diele Alojza Štróbla 71	
150. výročie narodenia Alojza Štróbla	73
Výstava Alojz Štróbl (1856 – 1926)	74
Štróblove sochy zvierat v Topoľčiankach	75
Autori alebo pôvod obrázkov	78

Alojz Štróbl, tvorca sóch zvierat a polovník

Autor: František Bizub

Vydavateľ: NLC Zvolen pre LESY SR, š. p., Banská Bystrica

Vydanie: Prvé, 2009

Počet strán: 80

Počet obrázkov: 131

Náklad:

Sadzba a tlač: NLC Zvolen

ISBN

